

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

**ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANECİLERİNİN MESLEKİ
ETİK KONUSUNDAKİ BİLİNÇ VE YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

Tuğba KIZILÖZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

ANKARA' DAKI ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANECİLERİNİN MESLEKİ ETİK KONUSUNDAKİ
BİLİNÇ VE YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Tuğba Kızılöz

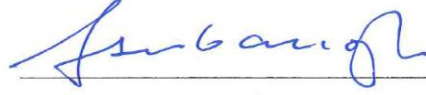
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

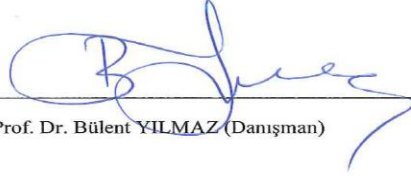
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Tuğba Kızıloz tarafından hazırlanan "Ankara'daki Üniversite Kütüphanecilerinin Mesleki Etik Konusundaki Bilinç ve Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme" başlıklı bu çalışma, 02.06.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Fatoş SUBAŞIOĞLU (Başkan)

Prof. Dr. Bülent YILMAZ (Danışman)

Prof. Dr. Özgür KÜLCÜ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezin/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

02.06.2017

Tuğba KIZILÖZ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- Tezimin/Raporumun .....tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

02/06/2017

Tuğba KIZILÖZ

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanının Prof. Dr. Bülent Yılmaz danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Tuğba KIZILÖZ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde birçok kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak görüş ve katkıları olmuştur. Lisans döneminde aldığım “Mesleki Etik” dersi ve yüksek lisans eğitimim sırasında bu doğrultuda araştırmalar yapmam tezimin planlanmasında önemli katkı sağlamıştır. Bu kapsamda tez çalışmasının gerçekleşmesinde beni yönlendiren, çalışmanın başından sonuna kadar daima yanımda olan, değerli görüş ve önerilerini hiçbir zaman esirgemeyen, desteğini her daim yanımda hissettiğim tez danışmanım Prof. Dr. Bülent Yılmaz’a çok teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alarak değerli ve yapıcı görüş ve fikirlerini benimle paylaşan Prof. Dr. Fatoş Subaşıoğlu’na ve Prof. Dr. Özgür Külcü’ye çok teşekkür ederim.

Doğumumdan şu ana kadar maddi ve manevi destekleri esirgemeyen, her kararımdayanımda olan, bu zorlu süreçte bana sabır ve anlayış ile yaklaşan canım anneme, canım babama, yaşam danışmanım ablam Tuğçe Budak’a ve abim diye nitelendirdiğim eniştem Muzaffer Budak’a ne kadar teşekkür etsem azdır. Tüm engellemelerine ve tüm yaramazlıklara rağmen yeğenim Ecem’e de varlığından dolayı sonsuz teşekkür. İyi ki varsınız.

Çalışmanın başından sonuna kadar karşılaştığım tüm teknik problemleri anında çözen meslektaşım İsmail Karaca’ya ayrıca teşekkür ederim.

Ankara’da üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerden, anket çalışmasına zaman ayırarak değerli bilgilerini paylaşan tüm kütüphanecilere teşekkür ederim. Ayrıca beni güler yüzle karşılan tüm kütüphanecilere ekstra teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca anket çalışmasının yapılması için izin veren tüm kütüphane yöneticilerine teşekkür ederim.

Bu çalışmada kütüphanecilik alanında mesleki etik ile ilgili yararlanacak olan uygulamacılara ve araştırmacılara da konuya yönelik ilgileri ve verdikleri değer için ayrıca teşekkür ederim.

ÖZET

KIZILÖZ, Tuğba. Ankara'daki Üniversite Kütüphanecilerinin Mesleki Etik Konusundaki Bilinç ve Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Etik, bir toplumda yaşayan bireylerin yapması ya da yapmaması gerekenlere ilişkin ilkeler bütünüdür. Bir toplumda, bireylerin birlikteliği ve toplumun gelişimi için etik ilkelerin oluşturulması ve uygulanması beklenir. Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) etiği ise, kütüphanecilik alanında işlem ve hizmetler gerçekleştirilirken yapılması ya da yapılmaması gerekenlere ilişkin ilkelerden oluşur. BBY etiği, keyfi uygulamalardan kaçınılması ve kullanıcı memnuniyeti ve kütüphanenin gelişimini arttırması açısından önemlidir. Bu çalışma Ankara'daki üniversite kütüphanecilerinin mesleki etik bilinç ve tutumlarını ortaya koymak ve çalıştıkları kütüphanelerde gerçekleşen uygulamalarda meslektaşlarının tutum ve davranışlarının etik boyutu üzerine düşüncelerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın alanını Ankara'da bulunan bütün üniversite kütüphaneleri oluşturmaktadır. 14 devlet ve vakıf üniversitesi kütüphanelerinde, 128 kütüphaneci ile örneklenen araştırmada betimleme yöntemi ile anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre, kütüphaneciler kendilerinin ve meslektaşlarının mesleki etik konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve bu konuda bilgilendirilmeye ihtiyaçları olduklarını düşünmektedirler. Mesleki etik kavramını üniversite eğitimi sırasında hiç duymayan ve bu konuda çalıştıkları kütüphanelerde hizmet içi eğitim almayan kütüphanecilerin sayısı oldukça fazladır. Türk Kütüphaneciler Derneği'ne üye olmayan ve derneğin oluşturduğu Mesleki Etik İlkeleri'nden haberdar olmayan kütüphaneciler azımsanmayacak kadar fazladır. Bu bağlamda, elde edilen sonuçlara göre, "Ankara'da bulunan üniversite kütüphanecilerinin mesleki etik konusundaki bilgi düzeyleri düşüktür ve kütüphane işlem ve hizmetleri gerçekleştirilirken etik ilkelerine tam olarak uygun davranmamaktadırlar." şeklinde oluşturulan hipotezimiz doğrulanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Etik, ahlak, etik davranışlar, mesleki etik, Bilgi ve Belge Yönetimi etiği, Kütüphanecilik etiği, üniversite kütüphanelerinde etik

ABSTRACT

KIZILÖZ, Tuğba. An Evaluation of the Conscious and Approaches of University Librarians in Ankara About Professional Ethic, Master's Thesis, Ankara, 2017.

Ethics constitute the whole of principles regarding what people living in a society should or should not do. Principles of ethics are supposed to be established and implemented for unity of individuals in a society, and for development of such society. Thus, Information and Document Management (IDM) ethics consist of principles regarding what should or should not be done while performing works and rendering services in the field of librarianship. IDM ethics are important with respect to personnel and user satisfaction, and enhancing improvement of the library by avoiding arbitrary actions. This study was conducted in order to reveal awareness on and attitude towards occupational ethics, of the university librarians in Ankara, and to determine their opinions regarding ethical aspect of the actions of their colleagues within practices and applications carried out in the libraries they work. In this respect, the area of research in this study consists of all university libraries in Ankara. Descriptive survey technique was employed in our study which was sampled with 128 librarians working at libraries of 14 state and foundation universities in Ankara. Results of the study indicate that librarians believe that their colleagues and they do not have adequate knowledge of occupational ethics, and they need to be informed about the subject. There are many librarians who did not hear of the concept of occupational ethics in the course of their university educations, and were not provided with in-service training on the topic at the libraries they work. The number of librarians who are not members of Türk Kütüphaneciler Derneği (Turkish Association of Librarians), and also not aware of the Principles of Occupational Ethics established by the association, is significantly high. In this regard, our hypothesis formulated as “University librarians in Ankara do not have sufficient knowledge of occupational ethics, and they do not act strictly following the principles of ethics while performing library works and services” was proved in line with the results of the study.

Keywords

Ethic, morality, ethical behavior, professional ethics, Information and Document Management ethics, ethics of librarianship, ethics in university libraries

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi.....	1
1.2. Literatür Özeti.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı ve Hipotezi	5
1.4. Araştırmanın Kapsamı	6
1.5. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri.....	7
1.6. Araştırmanın Düzeni	8
1.7. Kaynaklar.....	8
2. BÖLÜM: ETİK, MESLEKİ ETİK İLE BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ETİĞİ	
2.1. Etik	10
2.1.1. Etik: Tanımı	10
2.1.2. Etik: Önemi	11
2.1.3. Etik: Kapsamı	13
2.1.4. Etik ve Ahlak İlişkisi	16
2.2. Mesleki Etik	17

2.2.1. Mesleki Etik: Tanım	17
2.2.2. Mesleki Etik: Önemi.....	19
2.2.3. Mesleki Etik: Kapsamı.....	24
2.2.4. Mesleki Etik: Eğitimi.....	25
2.2.5. Türkiye’de Etik ve Mesleki Etik ile İlgili Yasal Dayanaklar	29
2.3. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği.....	30
2.3.1. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Tanımı	30
2.3.2. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Önemi	31
2.3.3. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Kapsamı	34
2.3.4. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Eğitim	35
2.3.5. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği Konusunda Ulusal ve Uluslararası Meslek Dernekleri Etik Bildirgeleri	37
2.3.6. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği ve Üniversite Kütüphanelerinde Etik Konusunda Karşılaşılan Sorunlar	40
3. BÖLÜM: BULGULAR VE DEĞERLENDİRME.....	48
3.1.Kütüphanecilerin Kişisel Özellikleri.....	48
3.2.Kütüphanecilerin Mesleki Etik Bilgileri	50
3.3.Kütüphanecilerin Kütüphanelerindeki İşlem, Hizmet ve Uygulamalarda Etik Davranışları ile İlgili Düşünceleri ve Yaklaşımları	65
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	75
KAYNAKÇA	86
EKLER	93
Ek 1. Üniversite Kütüphanecilerinin Kütüphane İşlem ve Hizmetlerinde Etik Üzerine Düşünceleri Anketi	93
Ek 2. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Raporu	101
Ek 3. Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu	102

KISALTMALAR LİSTESİ

ANKOS	Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu
BBY	Bilgi ve Belge Yönetimi
Çev.	Çeviri
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
IFLA	Uluslararası Kütüphaneler ve Kütüphane Dernekleri Federasyonu
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
TKD	Türk Kütüphaneciler Derneği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
ÜNAK	Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği
Yay. Haz.	Yayına Hazırlayan

TABLOLAR LİSTESİ

- Tablo 1.** Araştırmanın Kapsamı
- Tablo 2.** Araştırmanın Evreni ve Örneklemi
- Tablo 3.** Araştırmaya Katılan Kütüphanecilerin Yaş Aralıkları ve Görev Süreleri
- Tablo 4.** Araştırmaya Katılan Kütüphanecilerin Eğitim Düzeyleri ve Mezun Oldukları Üniversiteler
- Tablo 5.** Kütüphanecilerin Kurum İçindeki Statüleri
- Tablo 6.** Mesleki Etik Kavramının İlk Kez Duyulması
- Tablo 7.** Mezun Olunan Üniversitede Etik ya da Mesleki Etikle İlgili Dersin Alınması
- Tablo 8.** Mesleğe Başladıktan Sonra Mesleki Etikle İlgili Herhangi Bir Eğitim Alınması
- Tablo 9.** Kütüphanecilerin Mesleki Yaşamlarında Mesleki Etik İle İlgili Bir Seminer, Panel, Konferans, Sempozyum, Söyleşi vb. Etkinliklere Katılımları
- Tablo 10.** Kütüphanecilerin Kütüphane İşlem ve Hizmetlerine İlişkin Mesleki Etik Konusunda Bilgiye İhtiyaçları
- Tablo 11.** Mesleki Etik Kavramının Kapsamı
- Tablo 12.** Kütüphanecilik/Bby Eğitiminin Mesleki Etik İle İlgili Yeterli Düzeyde Bir Farkındalık ya da Bilinç Oluşturması
- Tablo 13.** Üniversitelerde Bilgi ve Belge Yönetimi Eğitiminde Etik Dersinin Statüsü
- Tablo 14.** Mesleki Etik Konusunda Bilinçli Olmanın Kütüphane İşlemlerinin ve Hizmetlerinin Gerçeklemedeki Önemi
- Tablo 15.** Mesleki Etik İle İlgili Bilgi Sahibi Olmanın Neden Önemli Olduğu
- Tablo 16.** Mesleki Etik İlkelerle İlgili En Önemli Rehber Belge
- Tablo 17.** Kütüphanecilerin Mesleki Etik Konusunda Bilgi Düzeyleri
- Tablo 18.** Kütüphanecilerden Etik İlkelere En Uygun Davranan Gruplar
- Tablo 19.** Kütüphanecilerin Bir Mesleki Sivil Toplum Kuruluşuna (Dernek, Vakıf vb.) Üyelikleri
- Tablo 20.** Kütüphanecilerin Kütüphanelerine Alınmasını Uygun Bulmadığı Kaynaklar
- Tablo 21.** Kütüphanecilerin Kütüphanelerinde Mesleki Konulardaki Düşünce, Görüş ve Fikirlerini Açıkça İfade Edip Etmedikleri

- Tablo 22.** Kütüphanecilerin Kütüphanelerindeki Etik Dışı Davranış ve Uygulamalar Karşısındaki Tutumları
- Tablo 23.** Kütüphanecilerin Kütüphanelerindeki Etik İhlallerini Yetkili ve Sorumlu Kişilere Bildirirken Tercih Edecekleri Yöntemler
- Tablo 24.** Kütüphanecilerin Kütüphanelerindeki Meslektaşları Tarafından Dedikodularının Yapılması
- Tablo 25.** Kütüphaneciler Mesleki Gelişimleri İçin Yaptıkları Eylemler
- Tablo 26.** Kütüphanede Çalışan Diğer Kütüphanecilerin Mesleki Etik Bilgileri
- Tablo 27.** Kütüphanede Çalışan Diğer Kütüphanecilerin Mesleki Etiğe Verdikleri Önem
- Tablo 28.** Kütüphanecilerin Mesleki Etik Konusunda Aralarında Değerlendirme, Söyleşi ya da Tartışma Yapıp Yapmadıkları
- Tablo 29.** Kütüphanede Çalışan Diğer Kütüphanecilerin Mesleki Etiğe Uygun Davranmaları
- Tablo 30.** Kütüphanede Mesleki Etik İhlallerin En Çok Görüldüğü İşlem ve Hizmet Grubu
- Tablo 31.** Kütüphanede Mesleki Etik İhlallerinin En Çok Hangi Gruba İlişkin Olarak Yaşandığı
- Tablo 32.** Kütüphanecilere Göre Kütüphanedeki Uygulamalarda Etik Davranılıp Davranılmadığı

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Etik, insanların beraber ve insanca yaşamaları için gerekli olan ilkeler bütünüdür. Ahlak, toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Ancak etik ilkeler daha genel ve uluslararası nitelik taşımaktadır. Bir başka deyişle etik evrensel, ahlak yereldir. Etik ve ahlak arasında, genişlik-darlık ve teori-pratik bakımından da farklılıklar vardır. Şentürk (2006, s.3-4), etik kelimesinin bir bilim dalı olarak kullanıldığını, ahlakın ise bu bilim dalının günlük yaşamda uygulanması olarak belirtmektedir.

Kuçuradi (2011, s.84) kişinin yaptığı eylemleri “doğru eylem” ve “değerli eylem” olarak belirtmektedir. Buradaki doğru eylem koşulların tam ve eksiksiz yerine getirilmesini ifade ederken; değerli eylem ise etik eylemler olarak nitelendirmektedir. Etik değerleri gerçekleştiren kişiler değerli ya da etik kişi olarak adlandırılmaktadır.

Mesleki etik, bir meslekle uğraşan kişilerin o mesleği icra ederken daha iyi hizmet verebilmesi, aynı zamanda mesleki ve kişisel saygınlığını arttırması için yapması ya da yapmaması gereken ilkeler bütünüdür. Etik ilkeler, çalışanların davranışlarını kısıtlamaz, aksine onlara yol gösterir, rehberlik eder. Çalışanlar etik konusunda bir çıkmazla karşılaştıklarında, etik ilkeler çalışanların yolunu ya da rotasını gösteren bir pusula görevi görmektedir.

Mesleki etik kavramı her meslekte önemli olduğu gibi Bilgi ve Belge Yönetimi alanında da oldukça önemlidir. Bilgi ve Belge Yönetimi (BBY) etiği; “bireylerin/toplumun bilgiye erişimini sağlama ve bilgi gereksinimlerini karşılamada insanın değerini koruma adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilke, kural ve normlara dayanak oluşturan değerler” olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2009, s.398).

Türkiye’de kütüphanecilere yol gösteren etik ilkeler ilk kez Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) tarafından 1996 yılında “Mesleki Etik İlkeler” adıyla oluşturulmuş ve 2010 yılında güncellenmiştir. Kütüphanecilik etik ilkelerinin dünyada oluşturulması Türkiye’den daha önceki dönemlerde gerçekleşmiştir. Amerikan Kütüphaneciler Derneği (ALA), Mesleki Etik Bildirgesi’ni 1939 yılında kabul etmiş ve en son 2008 yılında güncellemiştir.

Kütüphanelerde çalışan kütüphanecilerin mesleki etik ilkeler hakkındaki farkındalık ve bilinç düzeyleri, onların mesleği doğru biçimde yerine getirmelerinde büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, kütüphanecilerin mesleklerini yerine getirirken mesleki etik ilkelere ilişkin genel yaklaşımlarının ve bu konuda meslektaşlarının durumuna ilişkin düşüncelerinin araştırılması bugüne kadar çok çalışılmış bir konu değildir. Türkiye’de görece yeni sayılabilecek mesleki etik konusuna ilişkin olarak gerek kuramsal çalışmalar yapma gerekse uygulamalar düzeyinde duyarlılık yaratmada da bu konunun çalışılması yarar sağlayacaktır.

Çalışmamız Ankara’daki üniversite kütüphanecilerinin mesleki etik farkındalık ve bilinç durumları ile birlikte çalıştıkları meslektaşlarının bu konuda farkındalık, bilinç, yaklaşım ve davranışları hakkındaki düşüncelerini ortaya koyacak ve değerlendirilecektir.

1.2. LİTERATÜR ÖZETİ

Türkiye’deki kütüphane ve bilgi bilim literatürü incelendiğinde mesleki etik ile ilgili kuramsal çalışmaların yetersiz olduğu ancak yakın zamanda (düzenlenen sempozyum ve toplantılardan edinilen kuramsal çalışmalar doğrultusunda) gittikçe arttığı görülmektedir. Mesleki etik konusunda doğrudan çalışmalar olduğu gibi, bu konunun daha da özelleştirilerek düşünce özgürlüğü, sansür, telif hakları gibi konularının da üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Bilgi ve Belge Yönetimi alanında Türkiye’de yapılan araştırmaları inceleyelim.

Türkiye’de Bilgi ve Belge Yönetimi mesleki etiği konusunda yapılan ilk çalışmanın San (1969) tarafından yapıldığını, bu çalışmanın kütüphanecilerin tarafsız olmasının ve kaynaklara sansür uygulamasının gerekleri üzerinde durduğu görülmektedir. Mesleki etik ilkelerine ihtiyaç duyulduğunu Türkiye’de ilk olarak Sefercioğlu (1977) dile getirmektedir. Çakın (1982) kütüphaneciliği felsefi bir bakış ile değerlendirmiş, kütüphanecilik felsefesinin oluşturulmasının meslek mensuplarına belirgin yararlar sağlayacağını belirtmiştir.

Kızılkın, 1988 yılında düşünce özgürlüğü ve kütüphanecilik konusunda yapmış olduğu çalışmasını daha derinlemesine 1994 yılında tekrar incelemiş ve düşünce özgürlüğü konusunda bir bilimsel çalışma hazırlamıştır (Kızılkın, 1988; 1994). Sağlamtuç (1991), kütüphanecilik açısından düşünce özgürlüğü ve sansür konusuna değinmiş, bu sorunların üniversitelerde verilen eğitimler ile aşılabileceğini vurgulamıştır. Keseroğlu (1996) ise, yaptığı çalışmada kütüphanelerdeki düşünce özgürlüğü ve hoşgörü konusuna değinmiştir. 1996 yılında Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından “Mesleki Etik İlkeleri” yayınlanmıştır.

Subaşıoğlu (1997a), meslek ve iş kavramları üzerine durmuş, kütüphanecilikte etiğin hangi konular üzerine yoğunlaşması gerektiğine ilişkin olarak eleştirel bir bakış getirmiştir. Güllü (1997), düşünce özgürlüğü ve halk kütüphaneleri konusunda hazırladığı doktora tezinde kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü konusunda yeterince bilinçli olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

33. Kütüphane Haftası'nda gerçekleşen “Meslek Ahlâkı ve Kütüphanecilik” panelinde (3 Nisan 1997) Subaşıoğlu, Alpay, Tepe ve Karataş mesleki etik konusunda değerlendirmeler yapmışlardır. Ayrıca, Türk Kütüphaneciler Derneği Mesleki Etik İlkeleri'nin de 1996 yılında kabul edilmesi nedeniyle bu konuda da görüşler bildirilmiştir.

Çolaklar (2004) kütüphanecilik mesleğinde profesyonel olmanın önemine vurgu yapmıştır. 2004 yılında yapılan başka bir çalışma Yılmaz (2004) tarafından yapılan doktora tezidir. Telif hakları ile ilgili yaptığı çalışmada kütüphane ve enformasyon merkezlerinde görülen telif hakları sorunlarına dikkat çekmiştir. 2005 yılında yapılan çalışmada ise Önal (2005) mesleki etik konusunda yeterliliğin gerekliliğine değinmiştir.

Örkmez ve Şancı (2003) çalışmalarında kütüphanelerde etik kuralları üzerinde durmuştur. 2007 yılında yapılan başka bir çalışmada Keseroğlu (2007), Bilgi ve Belge Yönetimi etiğini ve Türkiye'deki durumu değerlendirmiştir, kütüphanecilik alanında etik ilkelerin Amerika'da meslek dernekleri tarafından benimsetildiğini ve Türkiye'de bu ilkelerin dernekler tarafından benimsetilemediğini ve bu nedenle de somutlaşmadığını belirtmiştir. Toplu (2007) kütüphanecilik alanında yaşanan etik sorunları kısa vadede çözmek olanaklı görülmesi de, özellikle duyarlılığın artırılması konusunda, bazı adımların atılmasının gerekli olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca 2007 yılında Yılmaz (2007b) tarafından “Etik ve kütüphanecilik” adında bir kitap yayımlanmıştır. Türk Kütüphaneciler Derneği (2008) yayımlanan “Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi” metninde özgürlük kavramının bilgi hizmetleri için önemi vurgulanmıştır.

Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİ) tarafından 2009 yılında yapılan “Kamu Etiği” konulu sempozyumda uygulamalı meslek etikleri konulu oturumda Yılmaz (2009) tarafından Bilgi ve Belge Yönetimi (Kütüphanecilik) etiği kapsamlı bir şekilde sunulmuştur.

Toplu'nun (2010) yaptığı çalışmada beş bin yıllık kütüphanecilik tarihinden bahsedilmekte ve kuramsal çalışmalar ve felsefi bakış açıları, uygulamaya yeterince yansıtılmadığı, uygulamalar da felsefi boyutta sağlıklı bir biçimde kavramsallaştırılmadığı belirtilmektedir.

Alkan (2010), kütüphanecilerin felsefi düşünme eylemlerinin önemi ve etkileri üzerinde durmuştur. 2012’de Yılmaz (2012) tarafından yapılan çalışmada, ahlak ve meslek ahlakı eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Toplu (2012) tarafından yapılan çalışmada ise internetin bilim etiği üzerine etkileri incelenmiştir.

2014 yılında Kastamonu Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tarafından düzenlenen “I. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu (UKBFS), Etik: Kuram ve Uygulama” konulu uluslar arası sempozyumda 36 bildiri ve 14 çeşitli çalışma ile toplam 50 içerik sunulmuştur. Bu çalışmaların içeriklerini şu şekilde belirtilmiştir (Keseroğlu, Demir, Bitri ve Güneş, 2015, s. 696): Etik (16), sansür (10), yurt dışı çağrılı konuşma (9), düşünce özgürlüğü (8), etik ilkeler (6), profesyonellik ve bilgi profesyonelliği (6), bilimsel dergi (5), üniversite kütüphanecileri (4), internet (4), ifade özgürlüğü (3), sosyal medya etiği (3), aşırı macılık (3), Türk Kütüphaneciliği (3). Sempozyumda etik konusunu çeşitli boyutlarıyla ele alan çok sayıda bildiri sunulmuştur.

Canata (2016) düşünce özgürlüğü ve sansür ile ilgili konularda BBY öğrencilerinin yaklaşımları üzerine yaptığı araştırmada, düşünce özgürlüğü ve sansür ile ilgili üniversite bölümlerinin müfredatlarında bağımsız bir ders olması ve TKD’nin bu konuda çalışmalar yapması gerektiğini savunmaktadır.

Ayrıca, Türkiye dışında yapılan önemli bir çalışmada, 2000 yılında dünyanın farklı bölgelerinde çalışan kütüphanecilerin temel değerlere bakış açıları araştırılmıştır (Dole, Hurych ve Koehler, 2000), (Koehler, Hurych, Dole ve Wall, 2000), (Koehler ve Pemperton, 2000). Bu temel değerler şu şekilde belirtilmiştir:

- Entelektüel özgürlük,
- Kullanıcı bilgilerinin gizliliğini korumak,
- Fikri mülkiyet hakkı,
- Mesleki tarafsızlık,
- Kültürel kayıtların korunması,
- Eşit erişim hakkı (Bezirci ve Sağlık, 2015, s. 294).

Bir başka önemli araştırma ise Shachaf (2005) tarafından dünyadaki 28 ülkenin kütüphanecilik dernekleri tarafından hazırlanan mesleki etik ilkeleri incelenip, bu ilkelerin benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulduğu araştırmadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZİ

Etik ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelere göre hareket edilmesi her meslekte olduğu gibi kütüphanecilik alanında da oldukça önemlidir. Özellikle kütüphanecilerin; meslektaşlarına, diğer personele, yöneticilerine ve kullanıcılara karşı etik davranması her zaman beklenmektedir.

Bu bağlamda **araştırmanın amacı**; “Ankara’daki üniversite kütüphanecilerinin mesleki etik bilinç ve yaklaşımlarını ortaya koymak ve çalıştıkları kütüphanelerde gerçekleşen uygulamalarda meslektaşlarının yaklaşım ve davranışlarının etik boyutu üzerine düşüncelerini belirlemektir.” Bu çalışmada, araştırmanın amacı doğrultusunda **araştırma problemi**; “Ankara’da bulunan üniversite kütüphanecilerinin, mesleki etik bilinç ve yaklaşımları ne durumdadır ve birlikte çalıştıkları meslektaşlarının kütüphane işlem ve hizmetlerindeki etik yaklaşım ve davranışları hakkında düşünceleri nelerdir?” biçiminde oluşturulmuştur. Bu soruya bağlı olarak aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır:

1. Kütüphanecilerin, etik konusu ile ilgili bilinçleri ne düzeydedir?
2. Kütüphaneci görüşlerine göre, kütüphanedeki meslektaşlarının mesleki etik ile ilgili yaklaşım ve davranışları nasıldır?
3. Kütüphanecilere göre meslektaşlarının mesleki etik konusunda bilgileri yeterli düzeyde midir?
4. Kütüphanecilere göre kütüphanelerindeki işlem ve hizmetler gerçekleştirilirken karşılaşılan etik sorunlar nelerdir?

Bu doğrultuda **araştırma hipotezi**: “Ankara’da bulunan üniversite kütüphanecilerinin mesleki etik konusundaki bilinç düzeyleri düşüktür ve kütüphane işlem ve hizmetleri gerçekleştirilirken etik ilkelerine tam olarak uygun davranılmamaktadırlar” şeklinde belirlenmiştir.

1.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırma kapsamında Ankara'daki devlet ve vakıf üniversitesi kütüphanelerinde çalışan "kütüphanecilere" anket uygulanmasına karar verilmiş, 1 üniversitenin aktif olmaması (Anka Teknoloji Üniversitesi) ve 2 üniversite kütüphanesinde de kütüphaneci bulunmaması (Türk Hava Kurumu Üniversitesi ve Yüksek İhtisas Üniversitesi) nedeniyle toplam 14 üniversitede 02-05 Mayıs 2017 tarihleri arasında uygulanmıştır. Bu kapsamda 14 üniversite kütüphanesinde görev yapan 184 kütüphanecinin 128'ine ulaşılmış ve anket uygulanmıştır. Kütüphanecilerden 20'si ile ön test gerçekleştirilmiştir. Anket uygulanan üniversiteleri, çalışan ve anket uygulanan kütüphaneci sayılarını gösteren tablo (Tablo 1) aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmanın Kapsamı

	Kurum	Toplam Kütüphaneci	Anket Uygulanan
1	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	6	4
2	Ankara Üniversitesi	34	30
3	Atılım Üniversitesi	10	9
4	Başkent Üniversitesi	10	9
5	Çankaya Üniversitesi	6	5
6	Gazi Üniversitesi	15	5
7	Hacettepe Üniversitesi	23	12
8	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	21	18
9	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	33	17
10	TED Üniversitesi	3	3
11	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi	6	4
12	Ufuk Üniversitesi	2	2
13	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	7	4
14	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	8	6
Toplam:		184	128

Bu çalışmanın evren-örneklem sayılarını veren tablo (Tablo 2) aşağıdadır:

Tablo 2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

	Evren Sayı	Örneklem Sayı	Örneklem %	Ön test Sayı	Ön test %
Üniversite	17	14	82,3	4	23,5
Kütüphaneci	184	128	69,6	20	10,8

Araştırmamızda, evrenin örnekleme temsil etme düzeyi %69,6'dır. Çıngır'ya (1990, s.261) göre, 0,99 güven düzeyi ve 0,05 hoşgörü miktarına 500 kişiye kadar olan evren 101 kişi ile örneklenebilmektedir. 128 olan örneklemimiz evreni istatistiksel olarak temsil etmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırmada Ankara'da bulunan üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin kütüphane işlem ve hizmetlerinde mesleki etik üzerine bilinç, davranış ve düşüncelerini belirleyebilmek amacıyla "betimleme" yöntemi kullanılmıştır. Betimleme yöntemi, Kaptan (1995, s.59) şu biçimde tanımlanır:

"Olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir. 'Bunlar nedir?' sorusuna cevap bulmaya yöneliktir. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler aynen ortaya konmaya çalışılır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedefler"

Veri toplama tekniği olarak "anket" tekniği kullanılmıştır. Anket "bireyin ya da grubun kendisi hakkında bilgi vermesi şeklindedir." (Kaptan, 1995, s.138).

Hem kâğıt hem de elektronik formatta hazırlanan ve 54 sorudan oluşan anket, 02-09 Mayıs 2017 tarihleri arasında, 14 üniversiteden toplamda 184 kütüphaneciye elden teslim edilmiştir. Kütüphanecilerin çoğundan aynı gün içinde anketler doldurulmuş ve geri alınmıştır. Ancak izinli ya da daha sonradan anketi doldurmak isteyen kütüphanecilere anketin elektronik

formatı gönderilmiştir. Bu biçimde toplanan anketlerden tam doldurmayanlar kapsam dışında tutulmuş ve 128 anket değerlendirmeye alınmıştır. Ankette;

- Kütüphanecilerin kişisel özellikleri 1-7 numaralı sorular,
- Kütüphanecilerin mesleki etik bilgilerini ve yeterlilikleri 8-28 numaralı sorular,
- Kütüphanecilerin çalıştıkları kütüphanelerde işlem ve hizmetler yürütülürken yaşanan etik ihlaller 29-54 numaralı sorular aracılığı ile ölçülmüştür.

Ankette yer alan sorular, yukarıda sıralanan üç başlık altında değerlendirilmiştir.

Kütüphanecilere uygulanan ankette yer alan 54. soru açık uçlu olarak sorulmuştur.

Anketler üzerinden elde edilen veriler IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) Statistics 21 Programı ile değerlendirilmiştir.

1.6. ARAŞTIRMA DÜZENİ

Araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; konunun önemi, araştırmanın amacı ve hipotezi, kapsamı, yöntemi, veri toplama teknikleri, düzeni ve kaynakları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; etik, mesleki etik ve Bilgi ve Belge Yönetimi etiği ile ilgili tanımlar, kavramlar, kavramların önemi, kapsamı, etik ve ahlak ilişkisi, etik ile ilgili yasal dayanaklar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; araştırma kapsamında uygulanan anket sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde; sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

Tezin son kısmında kaynakça ve ekler bulunmaktadır.

1.7. KAYNAKLAR

Araştırma konusuyla ilgili yapılmış çalışmalarını saptayabilmek amacıyla basılı ve elektronik kaynaklardan yayın taraması yapılmıştır.

Türkiye’de konuyla ilgili yayımlanmış kaynakları tespit etmek amacıyla aşağıdaki yayınlar taranmıştır:

Bilgi Dünyası (2000-2017)

Türkiye Bibliyografyası (2003-2017)

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952-1986)

Türk Kütüphaneciliği (1987-2017),

Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1995-2017)

Türkiye Tez Katalogu (1987-2017)

Yurtdışında konuyla ilgili yayımlanmış kaynakları tespit etmek amacıyla aşağıdaki yayınlar kullanılmıştır:

Academic Search Complete

Dissertations and Theses

DOAJ- Directory of Open Access Journals

Web of Science

Ayrıca Google Sholar tarama motoru aracılığı ile konu taraması yapılmıştır. Tarama sırasında kullanılan konu başlıkları ve anahtar kelimeler aşağıdaki gibidir:

Etik (Ethic)

Ahlak (Morality)

Etik Davranışlar (Ethical Behavior)

Mesleki Etik (Professional Ethics)

Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği (Information and Document Management Ethics)

Kütüphanecilik (Librarianship)

Kütüphanecilik Etiği (Ethics of Librarianship)

Üniversite Kütüphaneleri (University Libraries)

Üniversite Kütüphanelerinde Etik (Ethics in University Libraries)

2. BÖLÜM

ETİK, MESLEKİ ETİK İLE BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ETİĞİ

2.1. ETİK

2.1.1. Etik: Tanım

Etik, bireylerin toplum içinde (genel) ya da kendi içinde (özel) yapması veya yapmaması gerekenlere ilişkin rehber ilkeler olarak bilinir. Etik, insan davranışlarını “iyi”, “kötü”, “doğru”, “yanlış” gibi değerlerle inceleyen, insanın yapması ya da yapmaması gereken davranışları yorumlayan felsefe alt dalıdır.

Etik kelimesinin etimolojik kökeni, Yunanca “ethos” ve Latince “moral” sözcüklerinden gelmektedir. Her iki kavram da töresel olan, alışkanlıklar, gelenekler, örf ve adetler gibi anlamları kapsamaktadır (Atayman, 2005, s.7).

“Etik” teriminin en yaygın kullanımı “ahlak” anlamındadır. Türk Dil Kurumu (TDK) güncel Türkçe sözlüğüne göre etik; “töre bilimi, ahlak, ahlakla ilgili, çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016a). Etik, insanların ve/veya meslek gruplarının yapması ya da yapmaması gereken davranışlara ilişkin ilkeler bütünüdür.

Etığın birçok tanımı vardır. Bu tanımların ortak noktasının “insan davranışları” olduğu söylenebilir. Bayar (2006, s.3) etik kavramını, “ahlaki eylemlerin doğasını, ahlak yargılarının yapısını tartışan, ahlak konusunu günlük yaşam pratiklerinin ötesine taşıyan, ilkesel olana yönelen bir disiplin” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım; ahlak kavramının günlük yaşamdaki uygulamalar, etik kavramının ise bu uygulamaları araştıran bir bilim dalı olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde Toplu da (2007, s.188) etik kavramını “insanın ahlaki davranışlarının felsefi bir bakış açısı ile yorumlanması” olarak belirterek etik kavramının insan davranışları açısından “teorik”, ahlak kavramının ise “pratik” bir davranış olduğunu belirtmektedir. Ancak “insan davranışları” olarak belirtilen bu durum insanın her türlü davranışını kapsamamaktadır. Şentürk (2006, s.1) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “etiğin konusunu her türlü insan eylemi değil, öncelikle ahlakiliği sorgulayan, yani ahlaki eylemler oluşturur”. Kuçuradi (1994, s.34) ise etik kavramını, “felsefenin insanlar arası

ilişkilerde değer sorunlarını inceleyen, bu konuda bilgi ortaya koyan bir dalı” olarak tanımlamaktadır.

Etik önceleri; insanlar arasındaki açık seçik maddi bir ilişkiyi, onları belli, alışıldık bir yerde (mekânda) bulunma, birlikte oturma ve yaşama biçiminde basit, temel bir ilişki ile ifade edilirdi. Daha sonra bu ilk anlamdan yavaş yavaş kopup töresel-ahlaksal davranış ve tutumları, ahlaksal bilince göre yaşama alışkanlığını ifade etmeye başlamıştır (Atayman, 2005, s.12). Kuçuradi (2011, s.3) etik ilişkiyi, “belirli bütünlükte başka bir kişiyle ya da en geniş anlamda insanlarla (yüz yüze geldiği veya gelmediği insanlarla) değer sorunlarının söz konusu olduğu ilişki” olarak açıklamaktadır. İnsanların birbirleriyle ahlaki boyutta kurmuş oldukları bütün ilişkilerin etik ilişkiler olarak tanımlandığı görülmektedir. Ancak bu ilişkinin ahlaki boyutta olması gerekir. Etik ilişkiyi Elgin (2006, s.12) şu şekilde belirtmektedir: “etik; insan ilişkilerinde, toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik, hukuki, bilimsel, teknolojik vb. tüm alanlarda insanın tutum, davranış, eylem ve kararlarında belirleyici olan, hiç kimsenin dışında kalamayacağı, kaçınamayacağı ilke ve değerler bütünüdür”.

2.1.2. Etik: Önemi

Etik, bireyin toplumda yapması ya da yapmaması gereken davranışlara ilişkin ilkeler olarak düşünülmektedir. Etik yol gösterir. Etik değerlerin bizlere yol göstermesi ve toplumda geçerlilik sağlaması için bireylerin bu değerleri içselleştirmesi gerekir. Değerler, içselleştirildiği zaman anlam kazanır ve toplumda benimsenir.

Etik ilkeler, etik beklentileri artırmak için, bu konudaki söylemleri yasallaştırmak, etiksel karar vermeyi teşvik etmek ve uygulamalar için yetkinin kötüye kullanımını engellemek için en temel amaçtır (Yılmaz, 2007a, s.44). Etiğin amacını Usta (2010, s.164) ise şu şekilde belirtmektedir: “Etiğin amacı akılcı mutluluğu aramak, mutlu yaşama sanatını yaratmaktır. Etik dünyayı yaşanabilir kılmak için hal ve hareketler üzerinde düşünmektedir. Etik, mükemmel bir toplumun var olması için çaba içerisindedir. Etik bir iyi eylem yargısına varmaya çalışırken, bireyi düşünmeye yönlendirir adeta bireyi düşünme vasıtasıyla eğitir.” Etiğin amacına ulaşması, toplumun refah seviyesine ulaşması ile doğrudan ilgilidir. Etiğin amacına ulaşması için bireylerin ve toplumların öncelikle etiğin anlamını bilmeleri ve buna göre davranmaları gerekir. Usta’ya göre (2010, s.161) etiğin anlamını bilenler “ahlaki yükümlülüklerin dayanaklarını, halk yığınlarının çeşitli sorunlarla ilişkisini; ekonomik, toplumsal ve politik gelişmenin ulaşmak istediği amaçları” bilirler. Ancak etiğin anlamını

bilmek yetmez. Etik kavramı içselleştirmek ve buna göre davranmak hem kişisel hem de toplumsal olarak gelişim sağlayacaktır. Etik değerlere bağlı olmak; dürüst olmayı, yasalara ve toplumsal kurallara uygun davranmayı, insanlara eşit şekilde muamele etmeyi gerekli kılar (Elgin, 2006, s. 13).

Etik ilişkiler, hayatımızda önemli ve vazgeçilemez bir konumdadır. Kuçuradi (2011, s.5) bu konunun önemini; “yaşamda, kişinin grup üyesi olarak kurduğu bütün ilişkilerin temelinde, etik bir ilişki söz konusudur ya da bu ilişkiler, sonunda gelip etik bir ilişkiye dayanır” şeklinde belirtmektedir. Örneğin; günlük yaşantımızda başka bir bireyle sohbet dahi etik ilişkilere dayanır. Karşımızdaki kişiyle nazik konuşma, hakaret ya da bağırma gibi eylemlerden kaçınma gibi durumlar günlük yaşantımızda karşımıza çıkan etik ilişkileri kapsar. Ayrıca bir etik ilişkide farklı etik ilkelere de başvurulabilir. Feldman (2013, s.29) bunu “bir mesele hakkında düşünürken, görüşümüzü farklı bir ilkeye göndermede bulunarak savunuruz”, şeklinde açıklamaktadır. Örneğin; korsan kitap almak hem hırsızlık, hem de eseri üreten kişinin bilgi mülkiyetine saygısızlık olarak değerlendirilebilir.

Batuhan (1960, s.59) etik değerlerin toplumsal kurallarla oluşturulduğunu belirterek “etik, aynı toplum içinde yaşayan kişilerin birbirlerine karşı davranışlarını düzenleyen, nasıl davranılması gerektiğini bildiren pratik kurallar, normlar” olarak tanımlamaktadır. Bireyler, toplum tarafından oluşturulan ve benimsenen kurallara göre hareket ederse etik değerlere uygun davranmış olurlar. Bu da toplumların gelişebilmesine olanak sağlar. Etik kodlar profesyonellere rehberlik etmek ve potansiyel sorunlu durumlar için çözümler sunmak amacıyla oluşturulur. Etik değerlerin amacı rasyonel ve irrasyonel bir seviyede uzmanlara yardımcı olmaktır (Cooper, 2012, s.1).

Etik ilkeler, kişiye zorlama ile ilkelerin buyurdularına ezbere uymamanın; ya da kolay yolu seçerek, kendilerine hazır olarak verilen ilkelerin dediklerini ezbere yapmamanın; bunun yerine özgür bir kişi olarak, doğru değerlendirmeler yapmanın ve etik eylemde bulunabilmenin yolunu açar (Yetişken, 2005, s.77). Örneğin, bir kişinin “hırsızlık” eylemi sonucunda ceza alacağını bildiği için hırsızlık yapmaması, ceza alma korkusundan değil, vicdanı ile ilgili olmalıdır. Hırsızlık sonucunda ceza değil ödül dahi olsa kişi vicdanı ile değerlendirmeli ve hırsızlık eylemini yapmamalıdır.

Örneğin, bir çocuk yapılması gerekli olan (...melisin, ...malısın), müsaade edileni (...ebilirsin, ...abilirsin) ve yasaklanana (...memelisin, ...mamalısın) birbirinden ayırmayı ve bu düzlemler arasındaki farklılıkları sadece kendi istediği şeyler ile ilişkili olarak değil diğerlerinin davranışlarını yargılama sırasında da kollamayı öğrenir. Yani kurallara uymayı,

kurallara göre davranmayı öğrenmekle kalmaz, kendinin ve diğer insanların davranışlarını kurallara göre yargılamayı da öğrenir (Pieper, 2012, s. 24).

Toplumda beraber yaşamının etik gereklerini Atayman (2005, s.15) şöyle belirtmiştir: “ kolektif yaşamının, çalışmanın ve ikametini belli bir tarz ve biçimi, zorunlu olarak bir yasal düzenlilik içinde bulunduğu belirli bir davranış tarzı ve biçimlerine, alışkanlıklara, töre, adet, gelenek ve göreneklere yol açmakla kalmayıp aynı zamanda belli ahlaksal görüş ve anlayışları, duyguları, kural ve normları beraberinde getirmektedir.”

2.1.3. Etik: Kapsamı

Etik ya da ahlaki yargılar çeşitli türlerde, genel ya da tekil olabilirler (Frankena, 2007, s.29). Kimi yargılar herkesi ilgilendiren genel, toplumsal unsurlar olmakla birlikte, bazıları ise kişiyi ilgilendiren öznel, tekil unsurlardır. Genel unsurlar, toplumu ilgilendiren ve herkesin uyması gereken kurallardır. Öznel unsurlar ise kişiyi bağlayan, kişinin içinden gelerek yaptığı ya da yapmadığı davranışlardır. Bu durumu Yılmaz (2007a, s.8); “etik değerlerin iki türünden söz edilebilir; etik kişi değerleri ve etik ilişki değerleridir. Etik kişi değerleri, dürüstlük, saygılı olma gibi kişi özelliklerini ifade etmektedir. Etik ilişki değerleri ise saygı, sevgi, güven, minnet gibi değerlilik yaşantılarını kapsamaktadır” şeklinde belirtmiştir.

Etik, insan davranışlarını ve bu davranışların etkilerini kapsar. Bu etkiler; “eylemin gerçekleştirildiği koşullar, eylemin yöneldiği amaç, eylemin sonuçları, eylemin doğruluğu ve yanlışlığı, eylemin doğruluğunun temellendirilmesi gibi konular” olarak açıklanmaktadır (Usta, 2010, s. 165). Görüldüğü gibi etik, insan davranışlarını başından sonuna kadar incelemektedir. Bunun için öncelikle davranışı doğuran koşullar göz önüne alınmakta, sonrasında ise davranışın doğruluğunu ve yanlışlığını irdelemektedir.

Etik, bir toplumda insanca yaşamak isteyen tüm bireylerle ilgilidir. Bu durumda etik; “mevcut iletişim, eylem ve davranış biçimlerini, sorumluluklarının bilincinde bir birey olarak ötekilerle birlikte insanca şekillendirmek ve iyileştirmek isteyen sosyal topluluk üyesi herkesi ilgilendirir” (Pieper, 2012, s.20).

Etikğin amacı; insanın iyi temellendirilmiş ahlaki kararları kendi başına vermek durumunda olduğu ve başka hiç kimseye, ne herhangi bir otoriteye ne de sözde daha yetkin kişilere (anne, baba, öğretmen, din adamı vb.), teslim olmaması gerektiğini göstermektir (Pieper, 2012, s. 21-22). Etik değerler uzun zaman içinde oluşur. Bu değerleri toplum belirler. Örneğin; bir toplumda sakız çiğnemek saygısızlık olarak nitelendirilirken, başka bir toplumda bu davranış

hiçbir şey ifade etmeyebilir. Bu nedenle Şentürk'ün (2006, s.5) belirttiği gibi “etik değerler toplumun bakış açısını dikkate alarak bireylerin uygun ve uygun olmayan davranışlarını belirler.” Bu durum bazı etik değerlerin toplumdan değişebileceğini göstermektedir. Bunlar toplumların özel değerlerine inildikçe görülebilir. Ancak genel etik değerler birçok toplumda aynıdır. Hırsızlık yapmak ya da yalan söylemek gibi davranışlar toplumların kabul edemeyeceği kötü davranışlar olarak değerlendirilebilir.

Ahlaki yargılar; “doğru”, “yanlış”, “zorunlu”, “iyi”, “kötü”, “-meli”, “-malı”, “-mak zorunda” gibi ifadelerden yani “değer terimleri”nden yararlanır (Feldman, 2013, s.12). Örneğin; “herkes komşusunu sevmelidir”, “belli koşullar altında intihar doğrudur” ifadeleri ahlaki değer terimlerini oluştururken; “o elbise kırmızıdır”, “Sinop, Türkiye'nin en kuzeyindedir” gibi ifadeler ahlaki yargı değildir. “İyi”, “kötü”, “doğru”, “yanlış” gibi değerlendirmelerin bütün insan topluluklarında bulunabileceğini belirten Özlem (2004, s.15), bu değerlendirmelerin “birtakım duygusal kökenli eğilimler, yerleşik düşünceler, inançlar, töreler, alışkanlıklar, gelenekler vb. dayanılarak” yapıldığını belirtmektedir. Her insan topluluğunda bulunan bu değerlendirmeler, toplumdan topluma değişiklik gösterebilirler. Örneğin, dede ve nine ziyaretinde bulunduğumuzda onların ellerini öpmek olağan bir davranıştır ve aksi bir durumda yadırganırız. Ancak birçok Batı ülkesinde dedelerimizin ve ninelerimizin ellerini öptüğümüzde yadırganırız. Bu da toplumdan topluma, kültürden kültüre ne derece farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Etik; iyi, doğru, yarar, yanlış gibi kavramları inceler ve gerek bireysel gerekse grupsal davranış ilkelerinin yanlış olup olmadığını belirten ilkeler, değerler ve standartlar sistemidir (Şentürk, 2006, s.1).

Etik, bireysel ve toplumsal yaşamda “*en yüksek iyiyi*” kendisine amaç edinmiştir (Usta, 2010, s. 163). Etik buyruk ya istenilen bir şeyi (iyi) gerçekleştirmek ya da istenmeyen bir şeye (kötü) engel olmak amacı güder (Batuhan, 1960, s. 59).

Etik konusunda kesin doğrular veya kesin yanlışlar her zaman keskin bir şekilde ayrılmaz. Bu nedenle, bazı etik davranışlarda etik ikilem ya da etik çatışmalar görülmektedir. Etik ya da etik dışı davranışların literatürdeki tanımlarını incelediğimizde bu konuyu tanımlamanın ne kadar zor olduğu görülür. Bunun nedeni etik ya da etik dışı bazı davranışlar konusunda görüş birliğinin olmamasıdır. Genel bir tanım yapmak gerekirse etik davranışlar, toplumda kabul gören davranışlar; etik dışı davranışlar ise toplum tarafından kabul görmeyen davranışlardır. Tanım kendi içerisinde bir belirsizlik ve aynı zamanda değişkenlik içerir (Yağmur, 2013, s. 37). Bu da karşımıza etik ikilem ve etik çatışmalar olarak çıkar.

Etik, bir felsefe disiplini dir. Ancak etiği diğer felsefe disiplinlerinden ayıran önemli özellik; “felsefe disiplinleri içerisinde yeri en az belirli olan disiplin olmasına rağmen, konu ve sorunlarının çeşitliliği, teori bolluğu ve çözüm denemelerinin çokluğu bakımından öbür tüm felsefe disiplinlerinin önünde yer alır” (Özlem, 2004, s. 11). Çünkü etik konusunda, sorunlar çok çeşitlidir ve bu sorunlara yönelik bulunan çözümler her toplumda farklı olabilir. Örneğin, “yalan söylemek” ifadesi herkes tarafından kötü bir davranış olduğu kabul görmüş bir ifadedir. Fakat hastalığı çok ileri boyutta olan bir kanser hastasına doktoru gerçekleri anlatmalı mı, yoksa hastasına moral vermek amacıyla birtakım iyi niyetli yalanlar söylemeli mi?

Etik sorunlar, ikilemler ve çatışmalar sadece etik ile ilgilenen bilim insanların karşılaştacağı sorunlar değildir. Etik sorunlar, günlük yaşantıda bireyler ve toplumla olan ilişkilerimiz sırasında karşılaştığımız sorunlardır. Örneğin; “yalan söylemek kötüdür” sözünü bir birey konuşmaya başladığı andan ölene kadar duyar. Bu nedenle toplumdaki her birey etik sorunlarla karşılaşır.

Etik, felsefenin bir alt dalıdır. Felsefede sağlam ve geniş bir anlaşma yoktur (Frankena, 2007, s.11). Bunun nedeni herkesin düşünce yapısının farklı olmasından kaynaklanır. Örneğin; en iyi filozof birine göre Aristoteles iken, bir başkasına göre Platon olabilir. Bu nedenle etik konularına da net bir şekilde sınırlar konulamaz, kesin yargılara varılamaz. Bu tür kesin ispatlamalar ya da çürütmeler felsefede seyrek olmasının yanı sıra zordur (Frankena, 2007, s.12).

Bireylerin etik değerlere uygun olarak davranmamalarının nedenlerini Örkmez ve Şancı (2003, s. 296) üç temel başlıkta toplamıştır. Bunlar;

1. Farkında olmamak ve hassasiyetsizlik,
2. Bencillik,
3. Eksik değerlendirme.

Bu değerlerden haberi olmayan ya da eksik bilen kişilerin, etik değerlere uygun davranmaları beklenemez. Örneğin; yalan söylemek konusunda hassasiyeti olmayan bir kişi, yalanının anlaşılması durumunda pembe yalan, beyaz yalan ya da şaka gibi söylemlerin arkasına saklanabilir. Başka bir örnek verelim. Sansür konusunda tam bir bilgisi olmayan bir kütüphaneci bazı durumlarda sansür uygulamanın doğruluğuna inanır. Bu durum bilgi eksikliği ve eksik değerlendirme durumudur. Çünkü etik değerlere tam anlamıyla sahip olan bir kütüphaneci bilir ki hangi koşulda olursa olsun sansür uygulamak etik ihlal yapıldığı

anlamına gelir. Bu nedenle, etik ikilemler söz konusu olduğunda birey akıl yürütme ile neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar vermeli, duygularını bu kararlara karıştırmamaya çalışmalıdır.

“Etik ikilem, iki veya daha fazla değer çatışma halindedir. Eğer, bu değerlerin biri korunursa, diğeri korunmamaktadır ya da bir veya daha fazlasını koruyabilmek için, diğerlerini göz ardı etmek zorunluluğu bulunmaktadır.” (Başbakanlık, 2012, s.15). Etik çatışmalar ve etik ikilemler bilgiyi oluştururken, organize ederken, saklarken, dağıtırken ve tüketirken; kısacası bilginin her aşamasında görülebilir. (Preising, Rösch ve Stückelberger, 2014, s.12). Etik değerler çatıştığı zaman etik çatışmalar ve etik ikilemler meydana gelir. Bunlara örnek olarak (Preising, Rösch ve Stückelberger, 2014, s.12-13):

- Bilgilere sınırsız erişim yazar ve yayıncıların telif hakkı sorununu ortaya çıkarır.
- Küçüklerin korunması için erişilebilirliğin azaltılması gerekir ancak bu kullanıcı eşitliği ihlaline yol açar.
- Sınırsız ifade özgürlüğü ileri boyutta hakaret ya da karalamaya yol açabilir.

2.1.4. Etik ve Ahlak İlişkisi

Etik ve ahlak ile ilgili literatür incelendiğinde etik ve ahlak kavramları sık sık birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Birçok kaynak ise iki kavram arasında farkın olduğunu belirtmektedir.

Etik, ahlak felsefesi anlamına gelir ve ahlakın kuramsal yani bilimsel tarafı ile ilgilenir (Şentürk, 2011, s. 17). Ahlak, toplumsal bir kurumdur; bireyin, kendine rehber alacağı basit bir keşfi ya da buluşu değildir (Frankena, 2007, s.23). Yani ahlak bireysel değil, toplumsaldır. Bireylerin kendi kendine oluşturabileceği kurallardan ziyade, ahlak toplum ya da birey toplulukları tarafından uzun zaman içinde oluşturulan kurallardır. Ahlakın, toplum tarafından oluşturulan kuralları vardır. Bu kurallar, yasalar gibi yasama, yürütme ya da yargı gücü gibi güçler ile yönetilmez, değiştirilmesi zordur, kuvvet ya da maddi ceza uygulanmaz. Ahlak daha çok manevidir. Ahlaka uygun davranan kişiler övülür, ahlaka uygun davranmayan kişiler ise kınanır.

Etik ve ahlak arasındaki farkı Toplu (2012, s. 658) şu şekilde belirtir: “Ahlâkla etik arasındaki en önemli ayırım ve farklılık kendilerinin gelişimine ve ortaya çıkışına sağlayan koşullarıyla, beslendikleri kaynaklardan kaynaklanmaktadır. Ahlâk, daha öncede belirtildiği gibi, içinde

bulunduğu toplumun değer yargılarının bütünü oluştururken, etik, ahlaki değerlerden de beslenebilen, ancak aynı zamanda onları sorgulayabilen ve evrensel ölçekte bir bakış açısını oluşmasını sağlayan, bütün toplumsal alanlara, bilime, sanata, edebiyata vb.lerine aynı mesafeden bakabilen felsefenin bir uzantısıdır.”

2.2. MESLEKİ ETİK

2.2.1. Mesleki Etik: Tanımı

Meslek, bir bireyin para kazanmak ve hayatını devam ettirmek için profesyonelce faaliyette bulunduğu işe denir (Elgin, 2006, s. 20). Kapsamlı biçimde tanımlamak gerekirse; “meslek, akademik bir eğitim süreci sonunda elde edilen bilgi ve becerilere dayanan, zaman içinde geliştirilmiş teknikler içeren, etik kurallar ve standartlara bağlı biçimde sürdürülen, mesleği icra edenlerin bu etik kural ve standartlara bağlı kalmaması durumunda çeşitli yaptırımlarla cezalandırıldığı, ana amacı toplumdaki ihtiyacın karşılanmasına yönelik biçimde gereksinimlerin giderilmesi amacıyla hizmet etmek olan kimsenin geçimini sağlamak amacıyla yapmakta olduğu profesyonel uğraştır” (Bayar, 2006, s.16).

Meslek etiği; “bir iş-uğraş alanında insanın değerini korumak adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilkelerdir” (Yılmaz, 2009, s. 396). Her iş bir meslek değildir. Bir işin meslek sayılabilmesi için “o iş ya da uğraşın en azından belli bir yordama ve kurumsallaşmış bir değerler manzumesine sahip olması gerektiği” (Elgin, 2006, s. 20).

Meslek etiği, bir meslek alanında yer alan bireylerin (çalışan, kullanıcı vb.) değerinin korunması adına yapılanlardır. “Meslek etiği; çalışma yaşamı içerisindeki davranışların, uygulamaların, kuralların ve ölçütlerin; etik sorumluluk ve standartlar bakımından incelendiği ve değerlendirildiği bir süreçtir” (Usta, 2010, s. 165). Aydın (2010, s. 32) meslek etiğini ayrıntılı olarak “belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup, koruduğu; meslek üyelerine uymaları gereken ilkeleri gösteren, onları belli bir şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslektan dışlayan, meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı amaçlayan mesleki ilkeler bütünüdür” biçiminde tanımlamaktadır. Meslek etiği, mesleğini icra eden kişiler tarafından oluşturulur. Her mesleğin bir mesleki etiği olduğundan, meslek sayısı kadar meslek etiği vardır denilebilir.

Literatürde; iş etiği/ahlakı, çalışma etiği/ahlakı veya meslek etiği/ahlakı gibi farklı kavramların aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Şentürk (2006, s.5) bu kavramların farklılıklarını şu şekilde belirtmiştir:

“İş etiği, çalışma ahlakını ve meslek ahlakını kapsayan bir alanı ifade eder. İş etiği, ekonomik yaşamın tüm alanlarında doğru ve yanlış davranışları betimleme ve genel ahlaki kurallara ulaşma çabasıdır. Meslek ahlakı ise, bir mesleğin kendi içerisindeki ilke ve kuralların tanımlanmasıyla ilgilidir. Çalışma ahlakı da, iş görenlerin çalışma yaşamına dair sahip olduğu değerleri ve bunun tarihten günümüze gelişim sürecini inceler.”

Şentürk (2011, s. 29) bu durumu şu örnekle açıklamıştır: “Bir doktorun işine zamanında gelmesi çalışma etiği, yanında çalışanlara adil davranması iş etiği, hastalarına gereken ihtimamı göstermesi ise meslek etiğidir.”

Etik, bireylerin davranışlarını, “sadece kendi vicdanına karşı değil, aynı zamanda topluluk olarak, mesleki olarak veya kurumsal olarak belirlenmiş bazı kabul edilebilir ilkelere karşı değerlendirir” (Okay, 2002, s. 392).

Bir mesleğin meslek olarak kabul edilebilmesi için bazı ölçütler vardır. Bunlar (Subaşıoğlu, 1997a, s. 470);

1. “Bir mesleğin elemanları uzmanlaşmış bilgi ve yöntem sahibidir.
2. Toplumun diğer üyelerinden daha yüksek etik standartlara sahiptir.
3. Mesleğe giriş için düzenlenmiş kuralları vardır. Meslek elemanlarının performansı belirlenir, sorumluluklar ve görevler yerine getirilmezse işten atılma gerçekleşir.
4. Meslek topluma yarar sağlamalıdır.
5. Belirli haklar ve öncelikler genellikle diğer iş gruplarına aktarılır.”

Meslek etiği ise bireylerin çalışma hayatında değerlerini koruyan ilkeler olarak nitelendirilebilir. Meslek etiğinde amaç, bireyin değerini korumak ve bireye karşı oluşabilecek zararları önlemek ya da en aza indirmektir.

Meslek etiği oluşturulurken, mesleğin değerleri ve ilkeleri genel etik ile, mesleğin standartları ve kuralları ise mesleğe özgü olarak oluşturulur. Yani; “doğruluk, dürüstlük ilkeleri tüm meslekler için geçerli olsa da herhangi bir meslek grubundan olan birinin mesleğini yaparken uymak zorunda olduğu farklı kaideler veya yöntemlerden dolayı meslek etiğinde farklılıklar söz konusudur” (Şentürk, 2011, s. 28). Toplu’ya (2010, s. 648) göre meslek etiği, “bireylerin mesleki uygulamadaki tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini ortaya koyar”. Böylelikle hem meslek hem de meslek grubundaki bireyler değer kazanırlar. Mesleğin ve bireylerin hakları da korunmuş olur.

2.2.2. Mesleki Etik: Önemi

Meslek etiği, bir mesleği icra eden bireylerin hem kendilerini hemde mesleklerini korumak, geliştirmek ve değerli kılmak adına oluşturulur. Meslek etiği oluştuğunun önemini Subaşıoğlu (1997a, s. 469) “kişisel davranışlara, kişisel çıkarlara bir sınır çizer, grup dinamiği oluşturur” şeklinde ifade etmektedir. Bu sayede mesleklerdeki kişiler, kişisel çıkarlarına göre hareket edemez, kendi menfaatleri doğrultusunda eylemler gerçekleştiremez. Mesleki etik ilkelerinin önemi mesleğe yönelik uygulama standartlarını ortaya koyma aşamasında ortaya çıkar (Akkaya, 2013, s. 613). Bu ilkeler meslekte ortak bir davranış ve eyleme neden olur. Böylece aynı meslekteki kişiler, hem meslektaşlarına karşı hem de ilişki kurdukları kişilere (öğretmenler öğrencilere, doktorlar hastalara, kütüphaneciler kullanıcılara gibi) karşı etik davranışlar sergilerler.

Yılmaz (2009, s.396), yaşamın her alanında insanın değerinin korunması esnasında yaşanan sorunların, mesleki etik ilkelerin ortaya çıkmasında etken olduğunu savunmaktadır. Diğer bir deyişle ona göre, “kişilerarası ilişkilerin gerçekleştiği her alanda insanın değerinin çiğnenmesi olasılığı etik ilkelerin her alana uyarlanması ve uygulanması gereğini ortaya çıkarmaktadır”. İnsan değeri her zaman ve her ortamda tam anlamıyla korunabilseydi etik ilkelere gerek duyulmazdı. Ancak insan değerinin tam anlamıyla korunması imkânsızdır. Bu nedenle de etik ilkelere ihtiyaç duyarız.

Kurumlar; başarıya, verime ve kaliteye ulaşmak istiyorlarsa kurumun etik ilkelerini oluşturmalıdır. Ancak kurumlar, etik ilkelerini sadece oluşturmakla kalmamalı ayrıca bunu çalışanlara öğretmeli ve benimsetmelidir. “Etik temelli oluşturulmuş iş ortamında insanlar etik kurallara bağlı davranacaklardır. Bu da güven dolu ortamın oluşmasını, karşılıklı tavırların belli olduğu ortamlarda sorumluluk duygusu gelişmesini, düzenli ve dikkatli işler yapılmasını sağlayacaktır.” (Aksoy, 2012, s.21).

Her mesleğin mesleki etik ilkelere, ihtiyacı vardır. Bu nedenle mesleki etik değerler oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. “Etik olarak nitelendirilebilecek meslek normlarının, bir mesleğin icra edilmesi sırasında insanın değerinin çiğnendiği durumların saptanması sonucunda türetildiğini ya da bu değerinin çiğnenmesi olasılığını önceden ortadan kaldırmak amacıyla türetildiğini söylemek mümkün görünüyor” (Yetişken, 2005, s74). Meslek ahlakının en önemli yanlarından biri ise “dünyanın neresinde olursa olsun, aynı meslekte çalışan bireylerin bu davranış kurallarına uygun davranması” dile getirilmektedir (Yılmaz, 2007a, s.37). Etik ilkeler ve kuralların tam olarak uygulanması belirsizliği azaltarak, geleceğin ve davranışların tahmin edilebilirliğini artırır (Şentürk, 2006, s.24).

Etik ilkeleri uygulayan yöneticilere literatürde “etik lider” denilmektedir Bir toplulukta etik liderliğin var olması, “çalışanların da etik davranmasını sağlayacak ve böylece etik kodlar kurumun bir parçası haline gelecek ve güvenin oluşmasına katkı sağlayacaktır” (Aksoy, 2012 s.28). Mesleği icra edenlerin, mesleki etik ilkelerine uyması, insan değerini koruması yolunda önemli bir adım atması anlamına gelir. Bu normlara göre davranıldığında insanın değerine zarar vermeme olasılığını artırma özelliklerinde bulunur (Yetişken, 2005, s.75). Bu konudaki olasılığın nedeni; etik ilkelerin kesinlik içermemesi, her durum için tek sonuç doğurmamasıdır.

Meslek etiğinde kişilerin uyması gereken ilkeler söz konusudur. Ancak bu ilklere dayanarak her zaman kesin bir sonuç çıkarılamayabilir. Örneğin, bir kütüphanecinin görevi, kullanıcılarına ihtiyaç duydukları bilgileri eşit, hızlı ve sansüresüz bir biçimde sunmaktır. Ancak 10 yaşında bir kullanıcı kütüphaneciden “zehir ile insan nasıl öldürülebilir?” konusunda kitap aradığını belirtirse kütüphaneci kayıtsız, şartsız kitabı kullanıcıya vermeli mi, yoksa bu tür kaynakları kullanıcıya sunmayıp (bir nevi sansür uygulayarak), kullanıcının ailesi ile iletişime (kullanıcı gizliliğine aykırı davranarak) mi geçmelidir? Mesleki etikte olan ikilemlerin birçoğu “gri” olarak kalmaya devam edecektir.

Meslek toplulukları içinde yer alan çalışanların, mesleki etik ilkelerini bilmesi, benimsemesi ve buna göre davranması gerekir. Mesleki etik ilkelerini uygularken çalışanların önem vermesi gerektiği davranışları Çakırel (2009, s.20) şu şekilde belirtmektedir: “Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci, halka hizmet bilinci, hizmet standartlarına uyma, amaç ve misyona bağlılık, dürüstlük ve tarafsızlık, saygınlık ve güven, nezaket ve saygı, yetkili makamlara bildirim, çıkar çatışmasından kaçınma, görev ve yetkilerinden menfaat sağlamak amacıyla kullanılmaması, hediye alma ve menfaat sağlama yasağı, kamu malları ve kaynaklarının kullanımı, savurganlıktan kaçınma, bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan bilgi vermeme, saydamlık ve katılımcılık, yöneticilerin hesap verme sorumluluğu gibi etik ilkelere uymak ve bunların tersi davranışlardan kaçınmak zorunda oldukları da bir gerçektir”.

Mesleki etik ilkelerin oluşturulmasında, uygulanmasında, korunmasında ve geliştirilmesinde meslek birliklerine (dernek, vakıf vb.), önemli görevler düşmektedir (Bayar, 2006, s.24). Meslek gruplarının hak ettiği saygınlığa ve güvenilirliğe ulaşabilmesi için, kontrol mekanizmalarını oluşturması ve gerektiğinde kurum içinde cezai müeyyideler uygulaması zorunlu olduğu gibi aynı zamanda etik kurallara uymayanların ayıklanması geride kalanların ve mesleğin itibarını arttıracaktır (Elgin, 2006, s. 22). Aynı şekilde Şentürk de (2006, s. 9)

“meslek gruplarının hak ettiği saygınlığa ulaşması için, kendi içinde yönetilmesi, denetlenmesi ve gerektiğinde cezai müeyyidelerinin uygulanması gerekliliği”ni savunmaktadır.

Profesyonellik, “bir mesleği en ince ayrıntılarına kadar kavramış olmayı ve uygulayabilmeyi gerektirir” (Gökçora, 2005, s. 237). Meslek etiğini uygulayan çalışanlar mesleklerinde profesyonelleşirler. Barber (1952) profesyonelliğin davranışsal boyutunu dört temel özelliklerle tanımlamıştır. Etik ile ilgili olan boyutunu: “İşteki toplumsallaşma süreci içerisinde ve uzmanların kendilerinin gönüllü olarak kurup işlettikleri dernekler, sivil toplum örgütleri vb. aracılığıyla oluşturdukları etik kavramlarla kendi davranışlarını kontrol etme eğilimi” şeklinde belirtmiştir. Mesleği konusunda sorumlu davranan profesyoneller mesleklerinin etik ilkeleri doğrultusunda davranmaya özen gösterirler.

Etik ilkeleri uygulayan bir kişi zamanla bu bilinci kazanır. “Etik zamanla kişiye mesleğini icra ederken belirli bir durumda etik açıdan yapılması gerekenin ne olduğunu, insanın değerinin bilinciyle doğru ve isabetli bir biçimde tayin edebilme imkânını sağlar. Gerçeklikte yaşanan her tek durumun kendine özgü bütünlüğünü ve koşullarını doğru değerlendirerek neyin yapılması gerektiğini doğru olarak tayin edebilmek ise; yeterli mesleki bilgi ve beceriye sahip olmanın yanı sıra onsuz olunmaz bir başka koşul olan, insanın değerinin bilincine sahip bir kişi olmakla mümkündür” (Yetişken, 2005, s. 77).

Kamu yönetiminde etik kavramı, “idarecilerin uymaları gereken ahlaki değerler bütünü” şeklinde tanımlanmaktadır (Kurt, Keser ve Gökmen, 2015, s.15). Kurum ve kuruluşlar, etik ilke ve değerlere dayanan bir kamu kültürü oluşturmak için etik eğitime önem vermek durumundadır. Tüm personele etik davranış ilkeleri hakkında bilgi vermek kurum ve kuruluşların sorumluluklarındadır. Bu nedenle, etik davranış ilkeleri hakkında personellere hizmet içi eğitim programları hazırlanmalıdır. Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından etik eğitimlerde kullanılmak üzere bir “etik eğitim seti” hazırlanmıştır (Başbakanlık, 2012, s. 82). Ülke genelinde farkı kurumlarda çalışan personel arasından bu eğitimi verecek olan “etik eğiticisi” seçilmiştir.

Söz konusu eğitim belgesinde kamu görevlilerinden beklenen başlıca etik davranışlar şu şekilde belirtilmektedir (Başbakanlık, 2012, s.89-90):

- “Her zaman yüksek etik standartları izleyiniz, kamu yararı doğrultusunda halkın devlete ve kamu görevlilerine olan güvenini arttırmak için çalışınız.

- Görevinizi yerine getirirken, kamu kaynaklarını elde ederken ve kullanırken, dışarıdan mal ve hizmet satın alırken yazılı kurallara, etik ilke ve değerlere uygun davranınız.
- Meslektaşlarınıza ve hizmetten yararlananlara içten saygı gösteriniz, tarafsız ve adil davranınız.
- Meslektaşlarınıza ve hizmetten yararlananların görüşlerine dikkate alınız ve karar alma sürecine onları da katınız.
- Meslektaşlarınızın yaptıkları iyi işleri takdir ediniz ve duyurunuz.
- Kamu görevini ve kaynaklarını kişisel çıkar için kullanmayınız, akraba, eş-dost ve yakınlarınızı kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı olarak yararlandırmayınız.
- Muhtemel ve gerçek çıkar çatışmaları konusunda dikkatli olunuz, kendinizin ve yakınlarınızın çıkar sağlayabileceği durumlardan kaçınınız.
- Davranış ve kararlarınızdan doğacak sonuçların sorumluluğunu üstleniniz.
- Mal bildirim formularını zamanında, eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurunuz. Mal varlığınızda artış olması durumunda, bunu zamanında bildiriniz.
- Kamu görevinin dışında mevzuatça yasaklanan ikinci bir işte çalışmayınız.
- Görev yaptığınız kurumla bağlantısı olmayan kişi veya firmalarla özel iş ilişkisi içine girmeyiniz.
- Görev yapılan iş, hizmet veya çıkar ilişkisi bulunanlardan hediye almayınız. Size sunulan burs, seyahat, ücretsiz konaklama ve yemek gibi imkânlardan uzak durunuz.
- Özel işlerinizi mesai saatleri içinde yapmaktan kaçınınız.
- Etik değerlere uygun örnek davranışlar gösteriniz.
- Davranışları etik ilkelere uymayan diğer kamu çalışanlarını uyarınız, sonuç alamaz iseniz durumu yetkili mercilere bildiriniz.”

Kamu görevlilerinin uygulamaları gereken başlıca etik davranışlar yukarıda belirtilmiştir. Bu davranışları genel olarak değerlendirecek olursak; kamu görevlileri tarafından yapılması ve yapılmaması gereken davranışların ayrıntılı bir şekilde ele alındığı, karşılaşılabilecekleri her durumun değerlendirildiği görülmektedir.

Aynı belgede, kamu yöneticilerinden beklenen etik davranışlar ise şunlardır (Başbakanlık, 2012, s.91):

- “Kurumun genel amaçlarını, ana hedeflerini ve değerlerini tüm görevlilere bildiriniz.
- Davranış beklentilerinin açıkça tanımlandığı ve herhangi bir ihlal varsa belirlenip düzeltildiği olumlu bir çalışma ortamı oluşturunuz.
- Kurumunuzun faaliyetleri ile ilgili tüm sorumluluğu kabul ediniz.
- Üst görevliler için personel seçerken, liyakatlerini ve mevcut davranış ve gelişim potansiyellerini göz önüne alınız.
- Tüm personele adil, tarafsız ve eşit davranınız.
- Sorun ve anlaşmazlıkları adil ve hızlı bir şekilde çözünüz.
- Karar ve davranışlarınızda tutarlı, güvenilir, öngörülebilir, adil ve nesnel olunuz.
- Etik ilke ve değerler konusunda kişisel olarak örnek davranış gösteriniz.
- İşinizde etkililik ve verimlilik konularında örnek alınacak olası en yüksek standartları sürdürünüz.”

Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından oluşturulan Mesleki Etik İlkeleri’ne göre kamu görevlileri ve kamu yöneticilerinden beklenen davranışlar verilmiştir. Buna göre kamu görevlileri ve kamu yöneticilerinden beklenen genel davranışlar; adalet, güvenilirlik, saygı, etkililik ve verimliliktir.

Etik davranış ilkeleri ise şu şekilde belirtilmiştir (Başbakanlık, 2012, ss. 24-81):

- “Görevin yerine getirilmesinde kamu hizmeti bilinci
- Halka hizmet bilinciyle hareket etme
- Hizmet standartlarına uyma
- Vatandaşa yol gösterme, nezaket ve saygı
- Amaç ve misyona bağlılık
- Dürüstlük ve tarafsızlık
- Saygınlık ve güven
- Yetkili makamlara bildirim

- Çıkar çatışmasından kaçınma
- Kamu malları ve kaynakları kullanımı
- Savurganlıktan kaçınma
- Bağlayıcı açıklamalar ve gerçek dışı beyan
- Bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık
- Yöneticilerin hesap verme sorumluluğu
- Mal bildiriminde bulunma”

Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından oluşturulan Mesleki Etik İlkeleri’ne kamunun daha verimli olabilmesi için hazırlanmıştır. Kamu görevlilerinin ve kamu yöneticilerinin etik konusunda daha dikkatli davranmaları, kamu işleyişinin daha doğru, düzgün ve güvenilir olmasına ortam hazırlayacaktır.

Kurumlar ve kuruluşların çalışanları için ilkeler belirlemesi önemlidir. Etik ilkelerin belirlenmesi ve çalışanların bu ilkelerden haberdar edilmesi ile kurumlarda ve kuruluşlarda etik kültürü oluşturulur. Etik dışı olayların önüne geçmenin yolu etik kültürünü hâkim kılmakla olur (TBMM, 2014, s.5).

2.2.3. Mesleki Etik: Kapsamı

Mesleki etik, bir meslek grubundaki kişilerin yapması ya da yapmaması gereken davranışlara rehberlik eden ilkelerdir.

Mesleki etik ilkeler oluşturulurken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar; kuralların açık olması, meslektekilere öğretilmesi, kurallara uyulup uyulmadığının kontrol edilmesi ve son olarak bu kurallara uymayanların cezalandırılmasıdır. Eğer etik ilkeler bu unsurlar göz önüne alınarak oluşturulur ve denetlenirse benimsenerek uygulanması kaçınılmaz olur.

Çeşitli meslek gruplarında etik kavramı değişiklik gösterebilmektedir. Aynı meslek grubunda dahi zamanla etik yargıların değiştiği görülebilmektedir. Örneğin, bir meslekte yasaklanan bir davranış zaman içinde serbest olabilmektedir. Tıp alanında ötenazinin yasak olması ancak zamanla birçok ülkede hastanın isteği doğrultusunda izin verilmesini bir başka örnek olarak gösterebiliriz.

Meslek etiğinin kapsamını ve bu çerçevede sorduğu soruları Tepe (1997, s. 130) şu şekilde belirtmiştir: "İnsanların belirli bir mesleği yaparken genel olarak ne yapıp ne yapmamaları gerektiğine ilişkin sorulardır; yani belirli bir tek tip durumda yapılması ve yapılmaması gerekeni soran sorulardır."

Mesleki etik ilkeler, oluşturulan mesleğe göre farklılık gösterebilir. "Meslek normlarının dünyadaki çeşitli mesleklere ve bu mesleklerdeki farklı uzmanlık alanlarına özgü teknik bilgi, beceri, deney vb.nin çeşitliliğine bağlı olarak çok sayıda ve farklı gruplar altında toplanabilecek çeşitte olması kaçınılmazdır" (Yetişken, 2015, s.74). Meslek etiğinde oluşturulan yazılı belgelerin önemi; "uygulama içerisinde yer alan bireylerin, eylemlerini gerçekleştirirken birer ölçüt olarak kullanabilecekleri hazır etik normların bulunması" olarak belirtilmektedir (Toplu, 2007, s. 190).

Kamuda etik dışı davranışların nedenleri; "hukuk devleti ilkesinin ve etik kültürünün yerleşmemiş olması, bürokrasinin merkezîyetçi ve mevcut durum yapısı, siyasilerin bürokratik yapı üzerindeki etkisi, takdir yetkisinin keyfi kullanılışı, bürokratik hizmetlerin kalitesi, kamu görevlilerinin kamu hizmetine adanmışlığında yetersizlik, bürokratik işlemlerdeki kuralların çokluğu ve karmaşıklığı, idari usul eksikliği, kamuda istihdam sorunları, kamu yönetiminde saydamlık eksikliği, kamu yönetiminde denetim yetersizliği, ekonomik nedenler, eğitimin yetersizliği, medya ve sivil toplumun etkinliğinin az oluşu ve bürokratik ayrıcalıklar gelmektedir" olarak belirtilmektedir (Yüksel, 2005, s. 24).

2.2.4. Mesleki Etik: Eğitimi

Eğitim, genel olarak "istenilen davranışı kazandırmak" olarak tanımlanmakta ancak Kuçuradi (1994, s.35) eğitimin "kişilerin insanlaşmaya yardımcı olması" olarak tanımlanması gerektiğini belirtmektedir. Topluma kazandırılmak istenilen "iyi-kötü" kavramını ele aldığımızda, eğer o toplumda birkaç ahlak iç içe ise herkes kendi ahlak kurallarını benimsetmeye çalışacak ve bir karmaşa durumu ortaya çıkacaktır. Örneğin bir bölgede çeşitli etnik kökenden insanın bir arada olması, o bölgede birden fazla ahlak kurallarını ortaya çıkaracak ve bu konuda karmaşa oluşacaktır. Bu durum etik eğitimlerinin önemini arttırmaktadır. Etik eğitimi, kişilere ya da gruplara olaylar karşısında "değerlendirme yapabilme" özelliği kazandırır.

Etik ilişkilerin devamı için profesyonel eğitimciler tarafından pedagojik yaklaşımlar geliştirilmektedir. Birçok profesyonel alanda, etik beceri ve planları geliştirmek eğitimin

ayrılmaz bir parçası olmuştur (Smith, 2010, s.5). Mesleki etik eğitimi alan bir personel, insan değerini korumaya yönelik daha dikkatli davranır. “Dünyada çeşitli meslekleri icra eden kişilerin her biri insanın değerinin bilgisine sahip, bu değeri koruyup yaşatmaya istekli ve karşılaştığı her durumda bunun için sürekli çaba gösteriyor olsaydı; etik olarak nitelendirilebilecek meslek normlarına ihtiyaç kalmazdı” (Yetişken, 2005, s.74). Ancak tüm dünyada aynı mesleği icra eden birçok insana aynı kalitede eğitim verilmesi zordur. Bu nedenle de mesleki etik normlarına daima ihtiyaç duyulacaktır.

Etik bir örgütün oluşmasında eğitim ve geliştirmenin katkıları şu şekilde özetlenmektedir (Özgener, 2009, s.149);

- En alt düzeydeki iş görenleri, yeni politikalar, kodlar ve bunlarla ilişkili beklentilerden haberdar eder.
- İş görenlerin yakın zamanlarda şekillenen örgütsel ahlak ve değerlerle ilgili düşünceleri anlamasına yardımcı olur.
- Yeni yapıların, iş görenler tarafından anlaşılması için gerekli yeni etik anlayışını destekler.

Mesleki etik ilkelerinin oluşturulması kadar uygulanabilmesi de önemli görülmektedir. Mesleki etik ilkeler oluşturulurken olası her durum göz önüne alınmalı ve açık bir şekilde belirtilmelidir. Ayrıca bu ilkelere uymayanlara önce uyarı yapılmalı, tekrarlama halinde bazı yaptırımlar uygulanmalıdır. Örneğin; bir doktor, hastasının çıkarlarını değil de anlaştığı ilaç firmasının çıkarlarına öncelik verdiği durum fark edildiğinde doktor önce uyarılmalı ve aynı durumu tekrarlama durumunda yaptırım uygulanmalıdır. Çünkü bu duruma göz yumulması demek hem hasta sağlığını tehlikeye atmak hem de diğer doktorlara kötü örnek olunması anlamına gelir. Çünkü bu, Bayar’ın da (2006, s. 16) belirttiği gibi “bir doktorun para kazanmak için bir hastayı tedavi etmesi geleneksel meslek ahlakı modeli içinde yanlış kabul edilir”.

Mesleki etik eğitiminin önemi, “kurumsal anlamda var olan değerlerin çatıştığı ve çalışanların ikilem yaşadığı olaylarda, kamu görevlilerine ve yöneticilere iyi davranış ve uygulamalarda bulunma, kötü davranışlardan kaçınma yolunda rehberlik ederek, devlete olan güveni artırır ve bu anlamda kamu örgütlerindeki yönetsel davranış ölçütlerini geliştirme” biçiminde belirtilmektedir (Usta, 2010, s. 166). Etik ilkelerin uygulanması durumunda önce kamu çalışanı ve yöneticiler, sonra kurum ve sonunda da devlet yarar sağlar.

“Bazı durumlarda, yasalar ve diğer hukuki düzenlemeler, bir kurumda ortaya çıkan ahlak dışı davranışların tanımlanmasında yetersiz kalabilmektedir. Böylesi yasal boşlukların bulunduğu ‘gri alanlarda’, karşılaşılan ikilemlerin çözümünde kamu görevlilerine yardımcı olacak etik ilke ve standartlar, en az yasalar kadar önemlidir.” (Başbakanlık, 2012, s.12) Dolayısıyla, bunların eğitim aracılığıyla çalışanlara etik ikilemlerin çözümlenmesinde gerekli ve yarar sağlayıcı olacaktır.

Kamu görevlilerinin günlük hayatlarında sıklıkla karşılaştıkları ya da karışabilecekleri etik ikilemler genel olarak 4 grupta ele alınmaktadır (Başbakanlık, 2012, s. 15):

1. “Kamu görevlileri karşılaştıkları problemlerde, önlerindeki seçeneklerin hiç birisinin tam manasıyla tatmin edici olmadığı, ancak içlerinden diğerlerine göre daha iyi olan seçeneğin belirlenmesi durumudur.
2. Seçeneklerin birden fazlasının ya da tamamının kendi başına iyi olduğu ve birisinin seçilmesi durumunda diğerinden vazgeçilmesi gerektiği durumudur. Burada kamu görevlisi en iyiler arasında seçim yapmak zorundadır.
3. Farklı kişiler ve gruplar üzerinde farklı etki ve sonuçlar doğurması muhtemel bir kararın verilmesi durumudur.
4. Verecekleri kararın muhtemel sonucundan, kendilerinin ya da yakınlarının olumlu ya da olumsuz ve/veya dolaylı ya da dolaysız etkilenmeleri durumudur. Böyle bir durumda çıkar çatışması söz konusu olmaktadır. Yani, karar alıcının bireysel çıkarları ve kamu çıkarları çelişmektedir.”

Etik dışı olayların saptanabilmesi her zaman kolay olmamaktadır. Kurum ve kuruluşlardaki etik dışı davranışların ortaya çıkarılabilmesi için çalışan personel ya da personellerin de duyarlı olması gerekir. Bu yüzden kişiler karşılaştıkları etik dışı ihlalleri yetkili kişilere ya da birimlere bildirmesi gerekir. Bu davranış literatüre yeni giren “whistleblowing” kavramı ile ifade edilmektedir.

Türkçe karşılığı; “bilgi uçurma, gammazlama, ihbarcılık, ifşaat, duyurma” olarak kullanılmaktadır. Esen ve Kaplan (2012, s. 34) bu kavramı “ahlaki olmayan davranışların duyurulması” olarak tanımlamıştır. Etik dışı olayları raporlama eylemini (whistleblowing); bir kurumdaki, bazı yanlış uygulamaları ortaya çıkarıp, bunu gerekli mercilere bildirme eylemi olarak tanımlayabiliriz. “Söz konusu yanlış uygulamaları bildiren kişiler de genellikle ihbarcı, bilgi uçuran veya raporlayan (whistleblower) olarak adlandırılmaktadır” (Bakar, 2012, s. 1). Mesleki etik eğitimi ile çalışanların dikkati ve sunulacak bir konu da budur.

Çalışanlar, çalıştıkları kurumda olumlu ya da olumsuz birçok davranışla karşı karşıya kalmaktadır. Olumlu davranışlarda mutlu olup, olumsuz davranışlarda ise daha çok sessiz kalmayı tercih etmektedirler. Bunun nedeni ise, “ahlaki olmayan ya da yanlış olan davranışların açığa vurulmasının çalışanlar için çoğu zaman olumsuz sonuçlar doğurmasıdır” (Esen ve Kaplan, 2012, s. 34). Bunun en başında, yönetici ya da diğer çalışanlar tarafından ötekileştirilmek veya işine son verilmek gibi durumlar olmaktadır. Etik dışı uygulamalarla karşılaşan çalışanların bu durum karşısında başvurduğu davranış şekli dört şekilde belirtilmektedir: “hiçbir şey yapmamak, diğer çalışanlar ile bu durumu paylaşmak, örgüt içerisinde bu durumu rapor etmek ve örgüt dışında rapor etmek” (Park, Rehğ ve Lee 2005, s. 389). Birçok kurumda sık sık etik dışı davranışlara rastlanmaktadır. Etik dışı davranışla karşı karşıya gelen çalışanlar, “bu yanlış davranışları gözlemledikleri zaman, bu davranışa müdahale mi edecek katlanmaya devam mı edecek, çalışma arkadaşına aktaracak mı aktarmayacak mı, sessiz mi kalacak soruları ile karşı karşıya kalacaktır” (Esen ve Kaplan, 2012, s. 36). Bu gibi durumlarda çalışanlar genellikle sorunlara karşı sessiz kalmayı tercih ederler. Bunun nedeni; çalışanın diğer kişiler tarafından ötekileştirilmesi, yalnız bırakılması, “gammaz, ispiyoncu” gibi lakaplar takılması ve hatta daha ileri gidilerek işten atılması durumlarıdır. Ancak bu durum “vicdani” bir eylemdir.

Whistleblowing eylemi, bireyin vicdani ile ilgilidir. Örneğin; yöneticisinin yolsuzluk yaptığını gören bir personel bu durumu üst mercilere bildirmelidir. Durumu görmezden gelmesi ve hiçbir şey yokmuş gibi devam etmesi kişinin vicdani ile ilgilidir. “Çoğu araştırmacı, whistleblowing kavramının sadece kurum içerisinde duyurulan davranışlar için söz konusu olabileceğini ifade ederken, bazı araştırmacılar da whistleblowing’in esas anlamının, bu davranışın kurum dışına taşınması olduğunu ifade etmektedir” (Esen ve Kaplan, 2012, s. 49).

Çalışma ortamının daha kaliteli ve sağlıklı olması için etik dışı davranışları azaltmak ya da yok etmek gerekir. Bunun en uygun yolu etik eğitimidir. Önce üniversite eğitimi, sonra hizmet içi etik eğitimi mesleki uygulamalarda etik sorunlarını azaltmada büyük önem taşımaktadır.

Kurumlarda ya da kuruluşlarda karşılaşılan birçok etik dışı davranış vardır. Bunlar; “özel yaşama saygı göstermeme veya müdahale etme, rüşvet isteme veya rüşvet verme, bilgi saklama veya yanlış yönlendirme, iş yerine ait bilgileri sızdırma, verilen yetkiyi kötüye kullanma, başkalarının fikrini çalma, bir başkasının başarısını kendi başarısıymış gibi gösterme ve dedikodu yapıp huzursuzluk çıkarma gibi pek çok etik dışı davranış türü” olarak belirtilmektedir (Şentürk, 2011, s. 39). Bu etik davranışlar bulaşıcı hastalık gibidir ve önlem

alınmaz ise tüm kuruma yayılır. Örneğin; rüşvet alan bir personel için gerekli işlemler yapılmaz ise, bu durum diğer personele de örnek teşkil edecek ve tüm kurum rüşvet alıp, rüşvet veren bir kurum haline gelecektir.

2.2.5. Türkiye’de Etik ve Mesleki Etik ile İlgili Yasal Dayanaklar

Ülkemizde etik ile ilgili iki temel örgütlenme bulunmaktadır (Başbakanlık, 2012, s. 19). Bunlardan ilki, kamu görevlilerin uyması gereken etik davranış ilkeleri belirlenmesi ve uygulanmasını gözeten Başbakanlık bünyesinde kurulan “Kamu Görevlileri Etik Kurulu”dur. Diğeri ise kurum ve kuruluşların kendi bünyelerinde oluşturdukları etik komisyonları ve yetkili disiplin kurullarıdır. Kamu Görevlileri Etik Kurulu 11 üyeden oluşmaktadır ve kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkeleri belirlerler, etik davranışların ihlal edilmesi durumunda inceleme yaparlar. Ancak bu kurulun işlevleri incelendiğinde etik davranışların ihlalinin tespit edilmesi durumunda herhangi bir yaptırım uygulanmadığı görülmektedir. Etik komisyonları ise kurum içinden en az üç kişinin görevlendirilmesi ile oluşur. Bu görevlendirmeyi kurum ve kuruluşun üst yöneticisi belirler. Etik komisyonları ise kurum içinde etik kültürün oluşması ve personele etik davranışlar konusunda yönlendirme yapar. Yetkili disiplin kurulları ise, etik ilkelere aykırı davranışları inceler. Bu inceleme sonucunda etik ilkelere aykırı davranış olup olmadığı konusunda karar verir; uyarma, kınama vb. disiplin cezası veremez (Başbakanlık, 2012, s. 19-20).

2004 yılından önce Türkiye’de kamu görevlilerinin uyması gereken etik ilke ve değerlere ilişkin özel bir düzenleme yoktu (Başbakanlık, 2012, s. 23). Etik konusunda bazı alt konular (rüşvet, yolsuzluk gibi) kanunlarda ve diğer mevzuatta dağınık halde bulunmaktaydı. 2004 yılında Türkiye’de bu konuda büyük bir adım atılmıştır. Bu tarihte, 5176 sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur (Başbakanlık, 2012, s. 23). Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından hazırlanan, kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken uymaları gereken genel etik ilke ve standartlarını belirten “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ise 13.04.2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kamu görevlileri (Cumhurbaşkanı, milletvekilleri ve bakanlar ile Türk Silahlı Kuvvetleri ve yargı mensupları ve üniversiteler hariç), görevlerini yürütürken 5176 sayılı yönetmeliğe uymakla yükümlüdürler (Başbakanlık, 2012, s. 24).

Başbakanlık tarafından hazırlanan Etik Rehberi'nde kamu görevlilerinin uyması öngörülen etik davranışlar belirtilmiştir. Bu esaslar: “Çalışanların yeniliklere ve gelişmelere her zaman açık olmasını, çalışanların ve hizmetten yararlananların yönetime katılabilmesini, kurumların karar alma süreçlerinin kural olarak halka açık olmasını, yönetimin aldığı kararların kamuya duyurulmasını, resmi bilgi ve belgelerin istenildiğinde yönetimden alınabilmesini, vatandaşlara karşı tarafsız davranmayı, doğru, dürüst, adil ve haktanır olmayı, kişisel çıkarlardan çok kamu yararını gözetmeyi, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında hesap verebilirliği, kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olmayı, iş ve işlemlerle ilgili prosedür ve süreçlerin öngörülebilir olmasını, iş ve işlemlerle ilgili prosedür ve süreçlerin öngörülebilir olmasını, hizmetlerin vatandaşa en yakın birimlerce yürütülmesini, vatandaşın beyanına güven duymayı” öngörmektedir (Başbakanlık, 2012, s.26).

2.3. BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ETİĞİ

2.3.1. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Tanım

Bilgi ve Belge Yönetimi alanında oluşturulan mesleki etik, mesleği icra ederken yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilkelere oluşur. “Bilgi ve Belge Yönetimi (Kütüphanecilik), bireylerin çeşitli nedenlerle gereksinim duydukları her türden bilginin (enformasyonun) elde edilmesi, belirli teknik ve yöntemlerle düzenlenmesi, korunması ve basılı, elektronik vb. ortamlarda erişime sunulması ile ilgili ilke, teknik ve yöntemler üzerine çalışan ve bunları uygulamaya aktaran bir bilgi ve meslek alanıdır” (Yılmaz, 2009, s. 395). Bilgi ve Belge Yönetimi etiği tanımlanırken ve kapsamı belirlenirken, “kullanıcıların bilgi taleplerinin karşılanmasından, düşünce özgürlüğünün savunulmasına, kişisel bilgilerinin gizliliğinin sağlanmasından, telif haklarının korunmasına kadar birçok konunun ele alınma zorunluluğu bulunmaktadır” (Toplu, 2007, s. 191).

Kütüphaneler, kullanıcıların gereksinim duydukları bilgileri ve belgeleri doğru, hızlı ve uygun bir şekilde kullanıcılara sunduğu kurumlardır. Bu hizmeti kullanıcılara sunan görevliler de kütüphaneci olarak adlandırılır. Kullanıcılara hizmetleri doğru ve hızlı bir şekilde sunmaları için kütüphaneciler için birçok görev tanımlanmıştır. Bunların başında kataloglama, sınıflama, danışma, kullanıcı, yönetim hizmetleri gibi işlem ve hizmetler vardır. Kütüphaneciler bu hizmetleri gerçekleştirirken “etik” davranmalıdırlar.

Kütüphanecilerin mesleklerinin yükümlülüklerini yerine getirirken uydukları ya da uymaları gereken ilkelere “Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği” denilir. Bilgi ve Belge Yönetimi etiğinin

profesyonel tanımını Yılmaz (2009, s. 398): “Bireylerin/toplumun bilgiye erişimini sağlama ve bilgi gereksinimlerini karşılama insanın değerini koruma adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilke, kural ve normlara dayanak oluşturan değerler” olarak yapmıştır.

Bilgi ve Belge Yönetimi etiği, “iyi kütüphaneci” olmanın temellerini oluştururken, bunu, bu alanda eylemde bulunurken “doğru” kararlar almaya ve “doğru” davranmaya yol göstererek, rehberlik ederek sağlar (Yılmaz, 2015, s. 139).

2.3.2. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Önemi

Kütüphanecilik, “kurumsal olarak yaklaşık 5.000 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, kütüphaneciliğin felsefi boyutu 1930’lu yıllardan itibaren tartışılmaya başlanmıştır” (Toplu, 2010, s. 644). Yani kütüphane meslek etiğinin 20. yüzyılın başlarında ortaya çıktığı söylenebilir. 1903 yılında Amerikalı Mary Plummer temel değerler ve davranış standartları konusundaki ilk tartışmayı başlatmıştır. Kütüphane uygulamalarında profesyonelleşmek, kütüphanecilik mesleğini sağlamlaştırmak amacıyla 1938 yılında American Library Association (ALA) tarafından hazırlanan “Kütüphaneciler için Etik Kod” dünya çapında kabul görmüştür (Gebolys ve Tomaszczyk, 2012, s.1).

Bilgi ve Belge Yönetimi etiğinin öneminden önce kütüphanecilerin neden felsefi düşüncülerinin önemli olduğunu açıklayalım. Alkan (2010, ss. 603-604) “çeşitli mesleki etkinlikleri düşünerek yürütmeye, sorgulamaya ve araştırmaya açık, eleştirel bir bakış açısını benimseyen, mesleğe ve uygulamalara ilişkin olay ve sorunları çok boyutlu olarak görüp kavramaya çalışan, “niçinler”i keşfetmeye düşkün; sorulara yanıt, sorunlara çözüm getirmek için kendi mesleki bilgisinden, kendi uygulamaları sırasında öğrendiklerinden, algılayarak edindiklerinden, beceri, deneyim, birikim ve sezgilerinden yararlanabilen; kütüphane ve enformasyon biliminin kuramına, var olan bilgi tabanına ve literatüre dayanabilen; getirdiği yanıt ve çözümleri analizleyip sentezleyebilen kütüphanecilere özgü bir düşünme süreci olduğu” belirtir.

Shera (1971, s.151), “kütüphanecilerin işlerini nasıl yapacaklarını çok iyi bildiklerini, ancak bu işleri niçin yaptıkları hakkında yalnızca belirsiz kavrayışlara sahip olduklarını, onların çok verimli uygulama sistemleri geliştirdikleri halde, bir uygulamayı aydınlatmak, haklı çıkarmak ve denetlemek üzere o uygulamayı karşılayan kuramı formüle etmede, yani kesin ve açık olarak ortaya koymada başarılı olmadıklarını” belirtmektedir.

Kütüphanecilik alanında da her alanda olduğu gibi mesleki etik ilkelerinin önemi şöyle belirtilir; “iş verimliliğinin sağlanması, keyfi uygulamaların en aza indirilmesi ve personelin güvenli bir iş ortamında çalışması oluşturulacak etik ilkelere birebir bağlıdır” (Toplu, 2007, s.195).

Kütüphanecilerin neden felsefi düşünmesi gerektiğini ve bu düşüncenin önemini Alkan (2010, s. 619-634) şu şekilde sıralamıştır:

- “Kütüphanecinin felsefi yaklaşımlarla düşünmesi, kütüphanenin insanlığın belleği ve toplumsal bir güç olarak varlığını sürdürmesinde ve kütüphanecilik mesleğinin saygın bir meslek olarak yaşatılmasında etkili olabilir.
- Felsefi düşünme kütüphanecinin olumlu bir bakış açısı kazanmasını, kendisine güvenmesini ve toplum üzerinde saygın bir izlenim bırakmasını sağlar.
- Felsefi düşünme kütüphanecinin kuramdan kopmamasını sağlar ve kuram-uygulama ilişkisini güçlendirmesine olanak getirir.
- Felsefi düşünme kütüphanecinin işlerine anlam kazandırır.
- Felsefi düşünme kütüphanecinin bir meslek felsefesi oluşumuna katkıda bulunması için fırsat verir.
- Felsefi düşünme kütüphanecinin değişim ve yeniliklere hazırlıklı olmasını sağlar.
- Felsefi düşünme kütüphanecinin kullanıcıyı ihmal etmesine izin vermez ve kullanıcı-kütüphaneci ilişkisini canlı tutmasını sağlar.
- Felsefi düşünme kütüphanecide, ait olduğu toplumu yozlaştıran sorunlara meydan okuma isteğini uyandırabilir.
- Felsefi düşünme kütüphaneciye “niçinler”i sorgulama disiplin ve alışkanlığını kazandırır.”

Bilgi ve Belge Yönetimi etiğinin önemini Yılmaz (2015, s. 139) ise şu şekilde belirtmektedir:

- BBY mesleğinin meslek olarak kabul edilmesini sağlar.
- BBY mesleğini sağlam temellere dayandırır.
- BBY mesleğine saygınlık kazandırır.
- BBY mesleğinin üyelerine sorumluluk yükler.
- BBY mesleğinin üyelerini disipline eder.

- BBY mesleğinin üyelerinde bağlılık duygusu yaratır.
- BBY mesleğinin üyelerinin kişisel davranış ve çıkarlarına sınır çizer.
- BBY mesleğinde grup dinamiği yaratır.

Mesleki etik ilkelerini uygun hareket eden kütüphaneciler Yılmaz (2015, ss.140-141) tarafından “iyi kütüphaneci” olarak niteler ve “mesleğini bilgiye erişirme işlevi temelinde gerçekleştirirken insanın değerini o meslek alanında korumak adına neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğine mesleki etik ilkelerine göre karar veren ve o ilkelere uygun davranan kişidir” olarak tanımlar. “İyi kütüphaneciler” mesleklerini uygularken (Yılmaz, 2015, s. 141):

1. “‘Bilgiye erişirmek’ olarak tanımlanabilecek ana işlev/ilke doğrultusunda davranır.
2. En üst düzeyde hizmet vermeyi, profesyonelce davranmayı hedefler. Bunun için kendisini sürekli yeniler ve geliştirir.
3. Düşünce özgürlüğünden yana tutum alır ve davranır.
4. Kullanıcıların özel yaşam gizliliği hakkına saygı duyar.
5. Telif haklarına uygun davranır.
6. Meslektaşlarına saygı duyar, onlarla dayanışma ve işbirliği içinde davranır.
7. Kullanıcı ve meslektaşlarının özel ilgilerine karışmaz.
8. Kişisel inanç ve düşüncelerini göreviyle karıştırmaz.
9. Kullanıcılar arasında ayırım yapmaz.
10. Mesleğinden haksız olarak kişisel çıkar sağlamaz.
11. Mesleki ve toplumsal sorumluluklarını bilir ve onları yerine getirir.
12. Mesleğin saygınlığına zarar verecek davranışlarda bulunmaz.
13. Yönetmelik ilişkilerde haksızlık yapmaz.
14. Mesleki etik ilkelerini bilir ve bu ilkeler doğrultusunda davranır.”

İyi kütüphanecilerin sıralanan nitelikleri aslında mesleki etiğin bir kütüphaneciye yüklediği sorumlulukları tanımlar. BBY meslek etiğinin önemi de buradan kaynaklanır. BBY etiği kütüphanecilerin mesleklerini doğru biçimde ve iyi yapmalarını sağlar.

2.3.3. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Kapsamı

Bilgi ve Belge Yönetimi yani Kütüphanecilik birçok disiplin ile işbirliği içindedir. “Her şeyden önce kütüphanecilik bütün bilim disiplinlerinin bilgilerini koruma, saklama ve gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğuna sahiptir” (Toplu, 2010, s. 646). Bu nedenle bu işbirliği doğrudan ya da dolaylı olarak ama mutlaka bulunmaktadır. Özellikle insan bilimleri, psikoloji, sosyoloji, felsefe gibi disiplinlerde insan ve toplum bilimi konuları nedeniyle daha çok etkileşim halindedir.

Hauptman (1988), kütüphanecilik etiğinin; “sağlama, kataloglama, kullanıcı ilişkileri gibi kütüphaneciliğin temel hizmetleri üzerine odaklanması” gerektiğini belirtir. Bilgi ve Belge Yönetimi etiğinin kapsamına giren başlıca konuları; düşünce özgürlüğü, telif hakları, profesyonellik, insan hakları, mesleki dayanışma, mesleki ve toplumsal sorumluluklar, mesleğe bağlılık, özel yaşamın gizliliği, kütüphane işlem ve hizmetlerinde bilgi erişim ilkesini temel alma ve eşit davranma, kullanıcılar açısından bilgiye erişimde eşitlik, mesleğin sivil toplum kuruluşları vb. olduğu söylenebilir (Yılmaz, 2015, s.139).

Bilgi ve Belge Yönetimi etiği ile kütüphaneler hizmetlerini daha iyi bir şekilde kullanıcılarına sunabilirler. Kütüphanecilikte, bilginin sağlanması, düzenlenmesi, depolanması, yayımı, erişimi ve kullanımında oluşturulacak etik kodlar ile hizmetlerin kaliteli ve iyi bir şekilde yürütülmesine ve bu nedenle de kullanıcı memnuniyetinin üst düzeylere çıkması sağlanacaktır.

Bilgi ve Belge Yönetimi mesleğinde etik davranma Yılmaz’a (2009, s. 398) göre “insanın değeri bilgisine” ve “mesleğin bilgisine” yeterince sahip olmayı gerektirmektedir. Bilgi ve Belge Yönetimi etiğinde etik davranmanın söz konusu olduğu 4 grup vardır. Bunlar; kullanıcılar, yöneticiler, personel ve meslektaşlardır (Yılmaz, 2009, s. 398). Bu grup içinde de yoğun olarak etik davranma durumunda olan “personel”dir. Örneğin; kullanıcı ile yönetici çok nadir olarak karşı karşıya gelir. Ancak personel hem personel ile hem de kullanıcı, yönetici ve meslektaşları ile yoğun bir iletişim içindedir. Toplu’ya (2007, s. 198) göre; “bilgi hizmetlerindeki etik yaklaşımın temel yapı taşı personel oluşturmaktadır. Çünkü bire bir kullanıcı ile karşı karşıya kalan, onların taleplerini yerine getiren, hizmetin sunulduğu biçiminde etkin rol oynayan personeldir”. Örkmez ve Şancı’ya (2003, s. 299) göre ise kütüphanelerde etik ilişkisi; “bilgi üreticileri, aracı olarak kütüphaneler ve kütüphane kullanıcıları arasındadır”.

Örkmez ve Şancı (2003, s. 300) kütüphanecilik etiğinin iki temeli olduğunu savunmaktadır. “Birincisi bilgi etiğidir. Bilgi etiği bilginin kullanımı ve suiistimal edilişiyile ilgilidir. Bilgi etiği, bilgi sahiplerinin fikri telif haklarını, bilgiye kolay, serbest veya sınırlı erişimi, gizliliği ve güvenilirliği temin etmeyi, bilgi bütünlüğünü ve uluslar arası bilgi alışverişini içermektedir. İkinci nokta ise, profesyonel davranış biçimleriyle ilgilidir. Buna profesyonel etik de denebilir. Profesyonel etik, bilgi profesyonelleri olan bizlerin etiksel kuralları kararlarımıza ve davranışlarımıza nasıl uyarladığımızla ilgilenir ve genellikle bilgi etiğiyle profesyonel etik birbirlerine yakın olduklarından çoğu zaman karıştırılırlar.”

Bilgi ve Belge Yönetimi etiğinin, kütüphanecilik alanında iki temel üzerine dayandığı belirtilir. Bunlar; düşünce özgürlüğü ve sansürdür. “Düşünce, ifade özgürlüğü ve sansür uygulamalarının temelinde, siyasi erkin, yönetimini sürdürebilmesinde kendisi dışındaki oluşumlara ne kadar tahammül edebileceği yer almaktadır” (Toplu, 2007, s. 199). Kısaca belirtmek gerekirse, BBY etiğinin kapsamını daha önce de belirtilen değer ve ilkeler, bunlara dayalı davranış ve yaklaşım biçimleri oluşturur.

2.3.4. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği: Eğitim

Bilgi ve Belge Yönetimi etiğinin tam olarak bilinmesi ve uygulanabilmesi için bu konuda bir eğitim alınmış olması gerekir. Bu eğitim, gerek Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü olan üniversitelerde, gerekse kurumlarda hizmet içi eğitim olarak verilebilir. “Eğer kütüphaneciler bilginin üretiminden kullanımına kadar yer alan mesleki uygulamalardaki enformasyon yönetimi sürecini kendileri belirleyemezlerse, eğitim sistemlerini bu yönde yeniden yapılandıramazlarsa mesleki olarak var olma şansları pek olmayacaktır. Kütüphanecilerin varlığını sürdürebilmesi ve ileriye taşıyabilmesi için mutlaka profesyonel olarak neden var olduğunu sorması ve bu çerçevede felsefi bakış açısını geliştirmesi gerekmektedir” (Toplu, 2010, s. 679).

Kütüphanecilik mesleğine yönelik felsefi düşünme, genellikle üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümlerinde görevli öğretim üyesi kuramcılarının ve uygulamadaki kütüphanecilerin böyle bir keşif için gerçekleştirdikleri sorgulayıcı nitelikteki düşünsel etkinliklerini ifade eder (Alkan, 2010, s. 603).

Kütüphanecilerin bugün sürekli mesleki eğitim etkinliklerine katılmaları; kütüphane içinde araştırmalar ve değerlendirme çalışmaları yapmaları; meslek literatürünü okumaları; mesleki toplantılara katılmaları; uluslararası ve ulusal meslek derneklerinin veya bunların çeşitli alt

bölümlerinin etkinlikleriyle ilgilenmeleri; mesleki web sitelerinden yararlanmaları; tartışma listeleri vb. kanalıyla meslektaşlarıyla fikir alışverişinde bulunmaları ve kendi düşüncelerini onlarla paylaşmayı benimsemeleri ya da en azından mesleklerine ilişkin herhangi bir düşünsel eylemde bulunmaları, yararcı olmaktan uzaklaşma ve uygulamaya dönük felsefi düşünmenin yollarını açma potansiyelini taşıyan etkinliklerin örnekleri arasında yer alır (Alkan, 2010, s. 612).

Kızılkın'ın (1994, s. 63) mesleki etik konusu çerçevesinde yer alan düşünce özgürlüğü ve sansür konularında Ankara'daki üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilere anket uygulamış ve kütüphaneciler aldıkları kütüphanecilik eğitimin düşünce özgürlüğü ve sansür konusunda yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni araştırmanın yapıldığı dönemde etik ile ilgili derslerin daha çok "Derme Geliştirme" dersleri kapsamında bir konu olarak ve yüzeysel biçimde incelenmesi idi. Ancak günümüzde tüm Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde etik ile ilgili ders bulunmaktadır (Ankara Üniversitesi- Meslek Etiği, Atatürk Üniversitesi – Toplum ve Mesleki Etik, Çankırı Karatekin Üniversitesi – Mesleki Etik ve Bilgi Merkezleri, Hacettepe Üniversitesi – Mesleki Etik, İstanbul Üniversitesi – Mesleki Etik, Kastamonu Üniversitesi – Mesleki Etik, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi – Toplum ve Mesleki Etik. Ancak Marmara Üniversitesi'nde ayrıca bir etik dersi bulunmamakta, diğer bölüm dersleri içinde etik ile ilgili konulara değinilmektedir.). Bu nedenle Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunları mesleki etik konusunda daha bilgili olduğu varsayılabilir.

Alkan'a göre kütüphaneciler felsefi düşünme konusuna uzaktırlar. Bu nedenle "kütüphanecinin ilgisini felsefi düşünmenin üzerine daha çok çekebilmek, felsefi düşünme etkinliğini güçlendirebilmek ve yaygınlaştırabilmek için bazı önlemler almak gerekmektedir" (Alkan, 2010, s. 613). Bunun başında, tüm Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinin ders programlarına "Etik" dersinin dâhil edilmesidir.

Alkan, kütüphanecilerin felsefi düşünceleri konusuna oldukça önem vermiştir. "Kütüphaneciler felsefi düşünme eylemi içine girmedikçe kendi yollarına takılıp kalacaklar, böylece kendilerini değerden düşüren aleyhtarları etkin bir şekilde yargılayamayacaklardır. Kütüphaneci belki de felsefi düşünmeye önem vermediği için kullanıcıları ihmal edebilmekte veya kullanıcıları ihmal ettiği için felsefi düşünmeyi geliştirme fırsatını kaçırabilmektedir" (Alkan, 2010, ss.617-632).

Bilgi ve Belge Yönetimi etiği eğitiminde eğitim kurumlarının önemini Toplu (2007, s. 201) şu şekilde belirtir: "Mesleki örgün eğitim kurumları, profesyonellere kütüphanecilik alanındaki etik değerlerin neler olduğunu öğretecek yapıların başında gelmektedir. Bu bilgi birikimleri

sayesinde eğitim kurumları, aynı şekilde, ulusal ölçekli etik değerlerin belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde aktif rol oynayabilir; hatta kurumların hizmet içi eğitimlerini de destekleyebilirler.”

Kütüphanecilerin mesleki etik bilgileri sağlam ve kalıcı olması için 3 oluşumdan söz edilebilir. Bunlar; kütüphaneler, eğitim kurumları ve örgütlerdir. (Toplu, 2007, ss. 201-202). Bunlardan biri eksik olursa kütüphanecilik etiği sağlam temellere oturtulamaz. Örneğin; mesleki etik dersini almamış bir kütüphanecinin kurumunda etik davranması olasılığı düşüktür. Aynı şekilde; mesleki etik dersi almış ancak kurumunda etik ilkelere önem vermeyen bir yönetici ve uyulmayan bir politika söz konusu ise kütüphaneci her ne kadar etik davranıp vicdanen rahat olursa olsun yine de kurumun güvenilirliğini, kalitesini ayakta tutamaz.

2.3.5. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği Konusunda Ulusal ve Uluslararası Meslek Dernekleri Etik Bildirgeleri

Etik ikilem ve çatışmalar her alanda olduğu gibi Bilgi ve Belge Yönetimi alanında da karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar etik ilke ve kodlar etik sorunları çözmeye ve bu sorunları ortadan kaldırmaya çalışsa dahi bazı sorunlar hala tartışılmaktadır. Buna en güzel örnek açık erişim ve telif hakları olarak gösterilebilir. Kütüphanelerin görevleri özellikle de halk kütüphanelerin görevlerine bakıldığında herkese, ihtiyaç duydukları bilgileri ücretsiz olarak sunmak olarak gösterilir. Peki, sunulan bu hizmette telif haklarına ne derecede önem verilmektedir? Birçok Avrupa ülkesinde kütüphanelerde kaynakların ödünç verilme sıklığına göre hak sahibine telif hakkı ödemektedir. Ancak bu uygulama ülkemizde bulunmamaktadır. Bu durum Bilgi ve Belge Yönetimi alanında tartışılmakta olan bir etik ikilem ve çatışma olarak gösterebilir.

“ABD’de kütüphanecilik alanındaki etik normların oluşturulması ve uygulamaya konulması yönündeki çalışmalar, 1930’lu yılların sonuna kadar uzansa da, birkaç ülke dışında, konu uluslararası ölçekte, bir sorun olarak, ancak 1990’lı yıllardan itibaren etkin bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır” (Toplu, 2007, s. 204).

Etik ikilem ve etik çatışmaları çözmek için etik ilkelere ve/veya kodlara uyulması gerekir. Bunun için dünyada The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) tarafından oluşturulan IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers grubu, Türkiye’de ise Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) öncü olmuştur. Ancak

belirtilen bu ilke ve kodların yeterli düzeyde olup olmadıkları tartışılabilir. Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından 1996 yılında hazırlanıp yürürlüğe konulan, 2010 yılında ise gözden geçirilen Mesleki Etik İlkeleri, 12 maddeden oluşur. Bildirge, bilgi hizmetleri alanında çalışanlara uyması gereken ilke ve normları belirterek yol gösteren bir rehberdir (Türk Kütüphaneciler Derneği, 1996). Bildirgede; “meslektaşların bilgi edinme özgürlüğünü toplumun tüm bireyleri için savunacağı, mesleğin gücünü bilginin kullanımından alacağı, bilgi kullanıcıları arasında ırk, dil, din, cinsiyet vb. hiç bir ayırım gözetmeyeceği, mesleki görevini mesleğe değer katacak şekilde gerçekleştireceği, telif haklarına saygı duyup koruyacağı; kişiler hakkında doğru bilgi sağlayacağı ve özel yaşamın gizliliğini koruyacağı, meslek grubunun ya da enformasyon merkezlerinin saygınlığını zedeleyecek söylem ve davranışlar içerisinde yer almayacağı, her zaman mesleki çıkarlarını kişisel çıkarların önünde tutacağı, mesleğini ve görevini kişisel çıkarlar için kötü amaçlarla kullanmayacağı gibi temel ilkeler yer almaktadır” (Toplu, 2007, s. 206).

ALA (American Library Association), mesleki etik bildirgesini 1939 yılında kabul etmiş ve en son 2008 yılında güncellemiştir. Bu ilkeler kütüphanecilere etik kararların alınmasında rehberlik eden ilkelerdir. Bunlar (ALA, 2008);

- Kütüphaneciler, uygun ve yararlı organize edilmiş kaynaklar aracılığıyla tüm kütüphane kullanıcılarına en üst düzeyde hizmet sunmakta; adil hizmet politikaları ve adil erişim sağlamakta; tüm istekleri-gereksinimleri doğru, tarafsız ve saygıyla karşılamaktadır.
- Kütüphaneciler, tüm sansür çalışmalarına karşı kütüphane kaynaklarını ve entelektüel özgürlük ilkelerini korumaktadır.
- Kütüphaneciler, aranan ya da alınan bilgi ile danışılan, ödünç alınan veya iletilen kaynaklarla ilgili her kütüphane kullanıcının gizlilik ve mahremiyet hakkını korumaktadır.
- Kütüphaneciler, hak sahiplerinin çıkarlarını ve bilgi kullanıcıları arasında denge sağlayıcı olarak fikri mülkiyet haklarına saygı göstermektedir.
- Kütüphaneciler, kurumların tüm çalışanlarının haklarını ve refahını korumak için istihdamın savunucu şartlarını herkes için saygı, adalet ve iyi niyetle değerlendirmektedir.

- Kütüphaneciler, kütüphane kullanıcıları veya diğer çalışanların içerisinde buldukları kurumların pahasına özel çıkarları bulundurmamaktadır.
- Kütüphaneciler, kişisel vicdan ve mesleki görevleri arasında ayırım yapmaya ve kişisel inançları ile girişime izin vermeyerek, kurumların amaçlarında adil temsil veya kendi bilgi kaynaklarına erişim sağlamada objektif davranmaktadır.
- Kütüphaneciler, kendi bilgi ve becerilerini arttırmalı ve bunu sürdürmek için aynı zamanda meslektaşlarının mesleki gelişimini teşvik ederek ve meslek potansiyeli üyelerinin isteklerini destekleyerek mesleklerinde mükemmellik için çalışmaktadırlar.

Amerikan Kütüphane Derneği tarafından “Kütüphane Hakları Bildirgesi” 1948 yılında kabul edilmiş ve 1961, 1967, 1980 yıllarında değişiklikler yapılmıştır. Bu bildirme, kütüphane hizmetlerini yönlendirmesi gerektiği savunulan 6 maddeden oluşmaktadır.

Amerikan Bilgibilim Derneği tarafından 1990 yılında “Ahlak Kuralları” oluşturulmuştur. Bu kurallara göre bilgi profesyonellerinin bireylere, topluma, sponsor, müşteri ya da işverene ve mesleğe karşı olmak üzere sorumlulukları dört ana başlık altında toplanmıştır.

IFLA ve diğer uluslar arası meslek dernekleri ile TKD'nin etik ilkeleri incelendiğinde ortak noktaları Yılmaz (2009, s. 401) şu şekilde belirtmiştir:

1. “Herkesi hiçbir ayırım gözetmeksizin bilgiye eriştirmek.
2. Düşünce özgürlüğünden yana ve sansüre karşı kesin tutuma sahip olmak.
3. Telif haklarına uygun davranmak.
4. Bir kullanıcının kütüphanede aradığı, aldığı bilgiler ya da ödünç aldığı materyallerle ilgili olarak bir başkasına bilgi vermeyerek kullanıcıların özel yaşamlarına saygı hakkını korumak.
5. Mesleğini uygularken haksız çıkar sağlamamak ve kişisel çıkarlarını mesleki çıkarlarının önünde tutmamak.
6. Ast ve üst personelle yönetsel ilişkilerde adaletli davranmak.
7. Mesleki işbirliği ve dayanışmaya özen göstermek.”

2.3.6. Bilgi ve Belge Yönetimi Etiği ve Üniversite Kütüphanelerinde Etik Konusunda Karşılaşılan Sorunlar

Sıralanan yasal dayanak ve bildirgelerde bazı konuların öne çıktığı söylenebilir. Hauptman'a (2002) göre kütüphaneciliğin etik temelli sorunlu alanları; sansür, gizlilik, bilgiye erişim, koleksiyon geliştirme, telif hakkı adil kullanım ve yönetim gibi konularda problem unsurlarını dengelemek için ifade edilmiş, bu konularla ilişkilendirilmiştir. Bunların daha ayrıntılı ele alınmalarında yarar vardır. Bu konunun ilki düşünce özgürlüğüdür ve sansürdür.

Düşünce Özgürlüğü ve Sansür: İnsanın herhangi bir konuda istediği şekilde düşünme hakkı, bu düşünce ve inançları kendince uygun olan biçimde dilediği gibi ifade edebilmesi, tüm iletişim araçları aracılığıyla hiçbir biçimde engellenmeden tüm bilgi ve fikirlere ulaşabilme hakkıdır (Sağlamtunç, 1991, s. 93) ve düşüncenin özgürce dile getirilmesi, diğer insanların bu düşünceleri özgürce edinebilmesi ve kişinin düşüncesinden dolayı kınanmaması düşünce özgürlüğünün temel konularını oluşturur (Kızıllan, 1994, s.1). Kızıllan (1988, s.161), başka bir çalışmada ise bu tanımı daha da detaylandırmaktadır: “Her türlü düşün ve sanat ürününün, siyaset, din, dil ve açık saçıklık açısından sakıncalı olduğu gerekçesi ile üretiminin, dağıtımının, ödünç verilmesinin ya da satılmasının yasaklanması ya da engellenmesi”dir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin (UNICEF, 2016) 19. maddesinde düşünce özgürlüğü “Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir.” şeklinde belirtilmiştir.

Düşünce özgürlüğü kapsam olarak; ifade özgürlüğü, erişimin engellenmemesi, düşünme eyleminin engellenmemesi, fikirlerin iletilmesi, fikirlere erişim, karşıt düşüncelere saygı duyma, düşüncesinden dolayı bireyin diğer bireyler tarafından kınanmaması veya dışlanmaması ve düşünceyi zorla açıklamamak gibi kavramları içinde barındırmaktadır (Alaca ve Yılmaz, 2015, s. 89). “Düşünce özgürlüğünün olmadığı ya da çeşitli ölçülerde kısıtlandığı bir yerde bilgi kaynağı elde edemeyeceği ve/veya kullanıcıya sunamayacağı için kütüphane kurumunun bilgi erişim ilkesini gerçekleştirme olanaklı olamayacaktır” (Yılmaz, 2009, s. 399).

Uygarlığın hazineleri olarak kabul edilen kütüphanelerin bilgi ve kültür merkezi olma işlevi düşünce özgürlüğü ile gerçekleşir (Kızıllan, 1994, s. 14). Kütüphaneciler, görevlerini yerine getirirken her aşama düşünce özgürlüğünü savunmalıdır. Kullanıcı hizmetleri, kataloglama, danışma hizmetleri gibi alanlarda düşüncelerini doğru ve açık bir şekilde dile getirmelidirler.

Kızılkın (1994, s. 14) bu durumu “kütüphane ortamında tarafsız davranılması” şeklinde ifade etmiştir.

Sansür, kabaca “yasaklama” anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu’na (2016b) göre sansür; “Her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümetçe önceden denetlenmesi işi, sıkı denetim” olarak tanımlanmaktadır.

Tekin ve Yılmaz (2015, s. 25), yasak ve sansürün tarihinin, insanoğlunun bilgiye erişim tarihi ile başladığını ve toplumlarda otoritenin varlığı ile birlikte bilgi, otoritenin istemediği veya otoritesini etkileyecek duruma geldiğini düşündüğü zaman sansür ve bilgiyi yasaklamanın ortaya çıktığını belirtir.

Sansür konusu dile getirildiğinden akla ilk olarak “kitap” ögesi gelmektedir. Bu özellikle kütüphanelerde kitap seçimi olarak düşünülebilir. Kütüphanelerdeki sansür örnekleri sadece kitap seçiminde değil, kütüphanecinin beğenmediği yayınları hizmete sunma sürecinin geciktirmesi, yanlış sınıflaması, başvuru hizmetinde taraflı davranması gibi pek çok uygulamada gündeme gelmektedir (Kızılkın, 1994, s. 22). Sansür zaman zaman düşünmenin ve düşündüğünü söylemenin bile yasaklanması olarak ortaya çıkarken bazen de bilginin ve düşüncenin en hızlı yayılma aracı olan yazılı edebiyatın yasaklanması, yakılması, erişimin ve dağıtımın engellenmesi ve yazarlara karşı her türlü eziyet, işkence ya da katliamın yapılması ile ortaya çıkmaktadır (Tekin ve Yılmaz, 2015, s. 24).

Düşünce özgürlüğü ve sansür konusunun bir istisnası vardır. O da yasalardır. “Eğer düşünce ve ifade özgürlüğü ile sansür uygulamaları yasal bir çerçeve içerisinde ele alınmış ise, burada hiçbir kütüphanecinin bu yasağı uygulamama özgürlüğü yoktur” (Toplu, 2007, s. 200). Örneğin; yasalarla yasaklanan bir kaynağı kütüphanecinin kullanıcıya sunamaz. Ancak kitapların yasaklanmaması, sansür uygulanmaması adına çalışmalar yapabilir. Bir de hakaret, şiddet, aşağılama vb. etik olmayan unsurları içeren yayınların alınmaması sansür kapsamına girmez.

Telif (Entelektüel Mülkiyet) Hakkı: Telif hakkı, eserlere ilişkin fikri mülkiye üzerinde manevi ve mali haklardan ibarettir (Yılmaz, 2004, s.1). Bu haklar “Telif Hakları Kanunu” ile korunmaktadır. Telif hakkı tanımlarında farklılıklar söz konusu olmasının sebebi, telif hakkı kanunlarının ülkeden ülkeye farklılık göstermesidir (Yılmaz, 2004, s. 7).

Telif hakları konusunda oluşan sorunları Yılmaz (2004, s. 74) şu şekilde belirtmiştir;

- Okurların telif hakkıyla korunan materyallerden izinsiz ve ücret ödemediği yararlanmalarına yönelik adil kullanım doktrini,

- Kütüphane ve enformasyon merkezlerinde hem koruma amaçlı hem de okurlar için fotokopi hizmeti olarak çoğaltma,
- Telif hakkı açısından eserlerin ödünç verilmesidir.

Bu sorunlar dünya genelinde ortak ama çözümü çok farklıdır. Örneğin; materyallerin fotokopi ile çoğaltmasını kimi ülkeler katı bir şekilde yasaklarken, kimi ülkeler materyalin bir kısmının çoğaltılabileceğini savunur. Türkiye’de ise kitapların fotokopi ile çoğaltılması “korsan” olarak nitelendirilmekte ve 5 yıl hapis cezası öngörülmektedir. “Kütüphane ve arşiv gibi bilgi merkezleri kişilerin ürettikleri bilgilerin onların irade, izin ve istekleri dışında ticari amaçla kullanılmasına aracılık etmez ve olanak sağlamazlar” (Yılmaz, 2009, s.399).

Yukarıda belirtilen telif hakları sorunlarını çözüme kavuşturmak için mevzuatta her şeyin açık ve net bir şekilde belirtilmesi gerekir. Örneğin; “materyalin bir kısmı çoğaltılabilir” ifadesi gibi net olmayan bir ifade yerine “kitabın tüm sayfalarının toplamının yalnızca %5’i çoğaltılabilir, belirtilen orandan fazla çoğaltma karşısında cezai işlem uygulanır” gibi kesin ve net bir ifade kullanımı gerekir.

Derme (Koleksiyon) Geliştirme: Toplu (2007, s.192) derme (koleksiyon) gelişimi ile ilgili genel ilkelerin oluşumunda, “enformasyon merkezlerinin nitelikleri ve kullanıcı kitlesine göre bir takım farklılıklar bulunmakla birlikte, temel ilke, kullanıcılarının bilgi taleplerinin en kısa zamanda, en doğru ve en ekonomik biçimde ırk, din, dil, cinsiyet ve düşünce ayrımı gözetmeksizin nasıl karşılanabileceği sorusuna yanıt aranması” gerekliliğini belirtmektedir.

Kütüphanelerde derme geliştirmeden önce mutlaka yazılı bir derme politikasının oluşturulması gerekir. Böylece derme seçiminde keyfi uygulamaların önüne geçilir. “Bilgi merkezi için kaynakların nesnel mesleki ölçütler yerine siyasi, ideolojik, ticari ve dinsel kaygılar gibi kişisel/öznel ölçütler temelinde seçilmesi ve dolayısıyla sansür uygulanması yaygın olarak görülebilen etik sorunlar arasında bulunmaktadır” (Yılmaz, 2009, s. 400).

Kütüphane dermesinde her konuda kaynak yer almalıdır. Örneğin; cinsellik konulu kaynakları kullanıcılar tarafından tepki çeker diye dermeye almamak ya da dermede bulunanları saklamak gibi davranışlar kütüphanecilik açısından etik dışı davranışlardır. “Toplumda tartışma yaratan kaynaklar da koleksiyonda yer almalı ve kullanıcının kaynağın içeriğini kritik etmesi sağlanmalıdır” (Örkmez ve Şancı, 2003, s. 301). Bu durum tüm kütüphaneler için geçerli olmasada özellikle halk kütüphaneleri için tartışılabilir. Halk kütüphaneleri tüm kullanıcılara hitap eden kurumlar olmasına rağmen kullanıcılarının büyük bir kısmı çocuk kullanıcılardan oluşmaktadır. Bu nedenle koleksiyon titizlikle oluşturulmalıdır. Derme

geliştirmede “kullanıcıların kaynak istekleri arasında ayırım yapmak, kaynakları sağlayan satıcı firmalar arasında ayrımcı davranmak, sağlanacak kaynaklar için öncelikleri doğru belirlememek ve gereksiz yayınları satın almak, kaynaklara gereksiz yere yüksek fiyat ödemek ve bu kaynak alım işlemlerinden kişisel maddi kazanç sağlamak etik sorun yaratan bazı durumlardır” (Yılmaz, 2009, s. 400).

Koleksiyon geliştirme konusunda yapılan etik dışı davranışları Dalkıran ve Yılmaz (2015, s. 109) şu şekilde özetlemiştir:

- Kütüphaneye alınacak kaynakların seçiminde mesleki ölçütlere göre değil; siyasi, ideolojik, dinsel, kişisel ve ticari çıkar kaygılarıyla hareket etmek,
- Yaşı, cinsiyeti, dili, siyasi, ideolojik, dinsel, etnik kimliğinden dolayı bir yazarın eserlerinin kütüphaneye alınmaması,
- Kaynağın içeriğinin siyasi, ideolojik, dinsel vb. açılardan sakıncalı/zararlı bularak seçilmemesi,
- Kaynağın yayıncı veya sağlayıcı firmasının seçiminde ayrımcı davranmak.

Kataloglama, Sınıflama, İndeksleme: Kütüphanecilerin temel görevlerinden biri de bilgiye erişimdir. Bilgi erişimi sağlamak için öncelikle teknik işlemler yani kataloglama, sınıflama ve indeksleme yapılması gerekir. Ancak kütüphaneciler bu işlemleri yaparken dikkatli olmalı, bilerek ya da bilmeden yapılacak olan yanlışlıkları ortadan kaldırmalıdır. Etik açıdan: “Bilgi erişim ilkesini doğrudan ilgilendiren ve sansürcü bir niyetle bilgi kaynaklarına yanlış konu numaraları vermek, sınıflama (konu numarası verme) işlemini özellikle bazı kaynaklar için bilinçlice geciktirmek ve hatta hiç yapmamak, teknik işlemleri bitirilen materyalleri rafta yanlış yere yerleştirmek ve kütüphaneler arasında işbirliği temelinde geliştirilen ortak toplu kataloglara katkıda bulunmamak, hep yararlanıcı konumunda bulunmak gibi durumlar bu aşamaya ilişkin etik sorunlar anlamına gelmektedir” (Yılmaz, 2009, s. 400).

Bilginin organizasyonu bazı durumlarda, düzenleyenin ön yargısını ve peşin hükmünü yansıtabilir (Örkmaz ve Şancı, 2003, s. 301). Bu durum özellikle bilginin organizasyonundan (kataloglama, sınıflama, indeksleme) sorumlu kişilerin, kişisel görüşünde ve inancındaki farklılıklardan ortaya çıkar. Sorumlu kişi, görüşüne ya da inancına ters düşen kaynakları yanlış kataloglayarak kullanıcıların erişimini engellemeye çalışabilir.

Kütüphanelerin en temel işlevi “bilgi erişim”dir. Eğer kütüphane bu işlevini yerine getiremiyor ise ortada büyük bir sorun var demektir. Resnik’in (2004, ss. 135-136) de

belirttiği gibi “eğer bir kütüphanenin kitapları bulunamıyor ya da okunamıyorsa bu kütüphanenin pek de yararı yok demektir.”

Ödünç Verme Hizmetleri: Kütüphanelerde ödünç verme işlemi, bilgi erişim kapsamı doğrultusunda kullanıcıların kaynaklara ulaşmasını sağlayan bir hizmettir. Bu konuda etik açıdan ortaya çıkan sorunlar; “bir kullanıcının ödünç aldığı kaynakların neler olduğu bilgisini başkasına vermek ya da aranan bir kaynağın kimin üzerinde olduğunu açıklamak, bilgi kaynaklarını ödünç verme süresinde ya da ödünç verilebilecek materyal sayısında kullanıcıya göre ayırım yapmak ve geri verilme süresi dolmuş kaynaklar için kullanıcılardan farklı ceza ücretleri almak” olarak belirtilmektedir (Yılmaz, 2009, s. 400).

Ödünç verme konusunda yapılan etik dışı davranışları Dalkıran ve Yılmaz (2015, s. 110) şu şekilde özetlemiştir:

- Kaynakları ödünç vermemek için saklamak,
- Kaynakları nedensiz yere ödünç vermemek,
- Kaynakları mesleki olmayan nedenlerle ödünç vermemek,
- Kaynağın kimin üzerinde olduğu ya da bir kullanıcının üzerinde hangi kaynakların olduğu bilgisini vermek,
- Telif haklarına aykırı biçimde ödünç vermek.

Danışma (Referans) Hizmetleri: Danışma (referans) hizmetlerindeki etik dışı davranışlar; kütüphaneciler için kişisel değerlerle mesleki değerlerin çakıştığı durumlarda ortaya çıkar (Yılmaz, 2007b, s. 69). Örneğin; kullanıcının aradığı bilgi eğer danışma hizmeti sunan personelin siyasi, kişisel ya da dini görüşüne ters düşüyorsa personel bu konudaki bilgiyi kullanıcıdan saklayabilir.

Danışma hizmetlerinde karşılaşılan sorunları Yılmaz (2009, ss.400-401) şu şekilde sıralamaktadır: “kullanıcının gereksinim duyduğu bilgiyi onun istediği kapsamda, hızlı ve doğru biçimde bulmamak, kullanıcıya doyurucu yanıt ver(e)memek, bulunan bilgi için iyi-kötü, yararlı-zararlı gibi kişisel değerlendirmeler yaparak kullanıcıya vermemek, sınırlı bölümünü vermek, onu bu bilgiyi istemekten ve bulmaktan vazgeçirmeye çalışmak.”

Personel Politikası: Personel politikasını oluşturan kurumlar daha verimli ve güvenilir çalışırlar. Personel politikasında etik açıdan karşılaşılan sorunlar; “işe almak için personel seçiminde, personelin yükseltilmesi, ödüllendirilmesi ve cezalandırılmasında, görev dağılımı yapılmasında, değerlendirilmesinde, işten çıkarılmasında yetkili yöneticilerin öznel tutum ve

yaklaşımları ile keyfi uygulamaları, kütüphanede çalışanların iş güvenliği, özlük hakları ile ilgili sorunları sürüncemede bırakmak, bu konuda personel arasında ayırım yapmak, alt personel özel işler yaptırmak, işte özel iş yapmak ve kişisel işler nedeniyle işe gelmemek ve geç gelmek” şeklinde sıralanmaktadır (Yılmaz, 2009, s. 401). Bu sorunlar karşısında önlem almak yönetimin keyfi uygulamalarının önüne geçer.

Bilgi ve Belge Yönetimi alanında karşılaşılan etik sorunları yukarıda ele alındı. “Uygulamalı yani ağır basan, biçimsel bir teknik bilim olarak ortaya çıkan ve gelişen kütüphanecilikte meslek mensupları uzun bir süre sadece kütüphanenin iç örgütlenmesine, bilgi kaynaklarının seçimine, kataloglanmasına ve sınıflandırılmasına ağırlık vermişlerdir” (Çakın, 1982, s 156). Aynı şekilde Toplu’da (2010, s.677) kütüphaneciliğin uygulama yönünün ağır bastığını belirterek, “kuramsal çalışmalar ve tartışmalar daha çok akademik kesimle sınırlı kaldığını ve bu tür yaklaşımlar uygulamada tam olarak içselleştirilemediğini” dile getirmektedir. Bir başka deyişle, akademik çalışmalar akademisyenler ya da uzmanlar tarafından oluşturulmuş ve uygulamalara yeterince aktarılamamıştır. Ayrıca akademik çalışmaların, uygulama alanındaki kütüphaneciler tarafından da benimsenemediği konusunda eleştiriler bulunmaktadır.

Bilgi ve Belge Yönetimi etiği uygulanırken karşımıza çıkan sorunlar genellikle “ikilemler” nedeniyle meydana gelir. Örneğin; “cinsellik” konusundaki bir kaynak farklı kütüphane türlerinde, farklı tepkilere yol açabilir. Üniversite kütüphanelerinde “cinsellik” konulu kaynaklar hiçbir tepkiye yol açmazken; halk, okul ya da çocuk kütüphanelerindeki kullanıcıların daha küçük yaşlarda oldukları düşünüldüğünde bu kaynaklara gelecek tepkiler daha da çoğalır. Özellikle küçük yaşlardaki kullanıcıların aileleri tarafından gösterilecek tepkilerden çekinen kütüphane yönetimleri, bu tür kaynakları “depo” kaynağı olarak kaldırabilirler. Bu tür durumlar için alternatifler düşünülebilir. Örneğimiz “cinsellik” konulu kaynaklar olması nedeniyle, alternatif durumu da bunun üzerine düşünelim. Halk, okul ya da çocuk kütüphanelerinde bu tür kaynakları depolara kaldırıp, sansürlemek yerine “Danışma Kaynakları” olarak belirtilen ve ödünç verilmeyen kısma “Cinsellik ve Sağlık” gibi bir bölüm açılabilir ve burada bu tür kaynaklar kullanıcılara sunulabilir.

Kütüphaneciliğin etik sorunları; “koleksiyonun oluşturulması ve gelişimi; iş güvenliği ve çalışanların haklarının korunması gibi profesyonellerle ilgili sorumlulukların tanımlanması, enformasyon hizmetlerinin sunumu yönündeki ilke ve kuralların belirlenmesi ve mesleğin toplumsal sorumlulukları üzerine odaklanmaktadır” (Du Mont, 1991, s. 204).

Araştırmamıza konu olan üniversite kütüphanelerinde mesleki etik konusunda yaklaşımlar oldukça önemlidir. Üniversite kütüphanelerinde mesleki etik alanlarını belirtmeden önce üniversite kütüphanelerinin tanımı, amacı ve önemini belirtmek gerekir.

Üniversite kütüphaneleri; “buldukları kaynaklar açısından ele alındığında birbirini tamamlayan, destekleyen ve birbirleri ile ilgili konuları araştırmaya yardımcı olan kaynakları bulduran bilgi merkezleri” olarak tanımlanmaktadır (Atılğan, 2012, s.10). Üniversite kütüphanelerinin amacı; “bünyesinde bulunduğu üniversitenin tüm akademik birimlerinin bilgi gereksinimine yanıt vermeyi hedefleme, her türlü ortamda kaydedilmiş bilgiyi sunma ya da ulaşılabilir kılma” olarak belirtilmektedir (Akkaya, 2013, s. 602).

Bilginin en çok üretildiği ve kullanıldığı eğitim kurumları olan üniversitelerde kütüphanelerin önemli bir yeri bulunmaktadır (Güneş, 2015, s.238). Üniversite kütüphanelerinin, her türden bilginin toplandığı, saklandığı ve kullanıcıya sunulduğu kurumlardır. Öncelikli görevi bilgi erişim olan üniversite kütüphanelerinde işlerin aksamadan yürütülmesi önem taşımaktadır.

Üniversite kütüphanelerini diğer kütüphane türlerinden ayıran en önemli özelliği Atılğan (2012, s.10) şu şekilde belirtmiştir: “Üniversite kütüphaneleri, ilgi alanları kapsamındaki basılı ve elektronik bilgi kaynaklarını hizmete sunmanın yanında, henüz basılı ve/veya elektronik olarak üretilmemiş ancak bu konuda çalışan uzmanların bilgilerine de başvurmak ve bunları araştırmacısına ulaştırmakla yükümlüdür.”

Üniversite kütüphanelerinde verilen hizmetleri üç başlık altında toplayabiliriz. Bunlar; yönetim birimi, kullanıcı birimi ve teknik hizmetler birimidir. Yönetim birimi, kütüphanenin her türlü idari işlerini kapsar. Kullanıcı birimi; kullanıcılar ile iletişim halinde bulunan birimdir. Teknik hizmetler ise; kataloglama, sınıflama gibi bilgi kaynaklarının organizasyonunun sağlandığı birimdir. Bu birimlerin bir düzen içerisinde görevleri yapmaları kütüphanenin genel başarısı üzerinde oldukça büyük bir etki yapacaktır. Aynı biçimde bu birimlerde oluşan her aksaklık geneli de olumsuz etkileyecektir.

Üniversite kütüphanelerinde hizmetler; bilginin düzenlenmesi (kataloglama ve sınıflama), derme geliştirme, ödünç verme, referans (danışma), belge sağlama, özel koleksiyonlar, e-kaynaklar, bilgi okuryazarlığı, sosyal medya ve mobil uygulamalar, engelli hizmetleri gibi çok çeşitli alanlarda verilmektedir. Bu hizmetlerden birinin dahi aksaması kütüphanedeki tüm işlerin aksamasına neden olabilir.

Kütüphane hizmetlerinin gelişmişliği, kütüphanede etik ilkelere ne derece uyulduğu ile ilgilidir. Türkiye’de kütüphanecilerin uyması beklenen etik ilkeler Türk Kütüphaneciler

Derneği tarafından hazırlanan, 12 maddelik “Mesleki Etik İlkeleri”dir. Kütüphanecilerin, bu ilkelere uygun hareket etmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda kütüphanecilerden;

- Bilgi erişim hakkını savunmaları,
- Sansüre karşı çıkmaları ve düşünce özgürlüğünü savunmaları,
- Kullanıcılara eşit davranmaları,
- Mesleki politika ve standart geliştirme çalışmalarına destek vermeleri,
- Kullanıcılara doğru ve yeterli bilgi sunmaları,
- Telif haklarına göre davranmaları,
- Kişisel bilgilerin gizliliği konusunda saygı gösterir,
- Kurumlarının ya da meslektaşlarının saygınlığını zedeleyecek söylem ve davranışlardan kaçınmaları,
- Mesleklerinden kişisel çıkar sağlamamaları,
- Mesleki işbirliği ve dayanışmaya özen göstermeleri,
- Mesleki olarak kendilerini sürekli geliştirmeliler, mesleki gelişimleri yakından takip etmeleri,
- Adil ve dürüst davranmaları beklenmektedir.

Üniversite kütüphanecilerinin mesleki etik ilkelerini benimsemesi ve doğru olarak uygulayabilmesi önemlidir. Örneğin; teorikte düşünce özgürlüğü savunan bir kütüphane yöneticisinin çalışanlarına düşüncelerine saygı göstermemesi, çalışanlarının düşünceleri rahatça ifade edeceği ortam yaratmaması mesleki etik ilkelerini tam olarak benimsemeyediğinin göstergesidir.

3. BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, Ankara’da bulunan üniversite kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilerin kütüphane işlem ve hizmetlerinde etik üzerine düşüncelerine yönelik hazırlanan anket verileri değerlendirilmektedir.

Araştırma verilerinde yer alan 14 üniversitede toplam 184 kütüphaneci görev yapmaktadır. Bu çalışmada anket uygulamak için 184 kütüphaneciden 128’ine ulaşılmıştır. Bunun öncesinde 20 kütüphaneciye ön test uygulanmıştır.

Bu bölüm 3 kısma ayrılmıştır. Birinci kısım kütüphanecilerin kişisel özelliklerini, ikinci kısım kütüphanecilerin mesleki etik farkındalıklarını ve bilgilerini ve üçüncü kısım ise kütüphanecilerin çalıştıkları kütüphanelerde işlem ve hizmetler yürütülürken karşılaştıkları ve tanık oldukları etik durumlarla ilgili düşüncelerini belirlemeye yöneliktir.

3.1. KÜTÜPHANECİLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

Ankete katılan kütüphanecilerin 97’si (%75,8) kadın, 31’i (%24,2) erkektir.

Kütüphanecilerin yaş aralıkları ve görev süreleri Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kütüphanecilerin Yaş Aralıkları ve Görev Süreleri

Yaş	Görev Süresi				Toplam
	0-5	6-10	11-20	21 ve üzeri	
25'den küçük	4	0	0	0	4
26-35	23	22	2	0	47
36-45	6	6	34	4	50
46-55	0	0	3	23	26
56 ve üzeri	0	0	0	1	1
Toplam	33	28	39	28	128

Araştırmaya katılan kütüphanecilerin çoğu 36-45 yaş aralığında ve çoğunu görev süresi 11-20 yıl arasındadır. Genel olarak kütüphanecilerin orta yaş grubunda yer aldığı ve deneyimli oldukları anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında yer alan kütüphanecilerin eğitim düzeyleri ve mezun oldukları üniversiteler Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kütüphanecilerin Eğitim Düzeyleri ve Mezun Oldukları Üniversiteler

Eğitim Düzeyi	Mezun Olunan Üniversite					Toplam
	Hacettepe	Ankara	İstanbul	Marmara	Diğer	
Lisans	51	47	2	1	3	104
Yüksek Lisans	11	11	0	0	1	23
Doktora	1	0	0	0	0	1
Toplam	63	58	2	1	4	128

Tablo 4’te görüldüğü gibi araştırmaya katılan kütüphanecilerin büyük çoğunluğu Hacettepe Üniversitesi (%49,2) ve Ankara Üniversitesi (%45,3) mezunudur. Ayrıca kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%81,2) lisans eğitimi mezunu olup, %19 (24 kütüphaneci)’u lisansüstü mezunudur. Çalışan kütüphanecilerin beşte birine yakın oranının lisansüstü eğitim mezunu olmaları küçümsenmeyecek bir orandır.

Kütüphanecilerin kurumlarında hangi pozisyonda çalıştıklarını gösteren veriler Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Kütüphanecilerin Kurum İçindeki Statüleri

Kurum içindeki statü	Sayı	%
Kütüphaneci	88	68,7
Birim Sorumlusu	23	18
Kütüphane Yöneticisi	17	13,3
Toplam	128	100

Tablo 5’deki verilere göre anket uygulanan kütüphanecilerden büyük çoğunluğu “kütüphaneci” (%68,7) statüsünde olduğunu belirtmiştir. Kütüphane yöneticisi olarak görev

yapan 17 kişi (%13,3) anketin hem yönetim kısmında hem de uygulama kısmında uygulandığının kanıtıdır. Anket uygulanan kütüphanecilerin görev yaptıkları birimlerin başında ‘‘Teknik Hizmetler’’ (%53,9) gelmektedir. Bunu ‘‘Kullanıcı Hizmetleri’’ (%18) ve ‘‘Yönetim Birimi’’ (%18) takip etmektedir. Diğer seçeneğini işaretleyen 13 kişi (%10,1) gereksinim duyulduğıa her 3 birimde de çalıştıklarını belirtmişlerdir.

3.2. KÜTÜPHANECİLERİN MESLEKİ ETİK BİLGİLERİ

Bu kısımda, kütüphanecilerin mesleki etik bilgilerini ölçmeye yönelik olarak sorulan sorulara alınan yanıtlar tablolar halinde verilmiştir.

Kütüphanecilerin ‘‘mesleki etik’’ kavramını ilk kez ne zaman duyduklarını belirlemek, onların bu konuya ilişkin bilgilenme sürecinin geçmişine işık tutabilecektir. Tablo 6’da bu konu ile ilgili veriler verilmiştir.

Tablo 6. Mesleki Etik Kavramının İlk Kez Duyulması

Mesleki etik kavramını ilk kez duyma	Sayı	%
Üniversite eğitimim öncesinde	37	28,9
Üniversite eğitimim sırasında	66	51,6
Mesleğe başladıktan sonra	25	19,5
Toplam	128	100

Tablo 6’da yer alan verilere göre kütüphanecilerin çoğunluğu mesleki etik kavramını ilk kez niversite eğitimi sırasında (%51,6) duymuştur. Burada dikkati çeken veri ise 25 kütüphanecinin (%19,5) 4 yıllık Kütüphanecilik (BBY) eğitimi sırasında mesleki etik kavramı hiç duymamaları, bu kavramı mesleğe başladıktan sonra duymuş olduklarını belirtmeleridir. Bu durumun eğitimde bu konuda önemli bir eksiklik anlamına geldiği söylenebilir.

Kütüphanecilerin beşte birine yakın bölümünün mesleki etik kavramını üniversitede duymalarının nedenine yönelik olabilecek veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Mezun Olunan Üniversitede Etik ya da Mesleki Etikle İlgili Dersin Alınması

Mesleki etik dersi aldım	Sayı	%
Evet	49	38,3
Hayır	79	61,7
Toplam	128	100

Tablo 7'ye göre, kütüphanecilerin en büyük çoğunluğu mezun oldukları üniversitede etik ya da mesleki etik ile ilgili bir ders almadıklarını (%61,7) belirtmişlerdir. BBY bölümlerinde mesleki etik dersinin son yıllarda ayrı bir ders olarak verilmeye başlanması ve anket uygulanan kütüphanecilerin çoğunluğunun da orta yaş grubunda bulunması nedeniyle bu dersi almayanların çoğunlukta olması anlaşılır bir sonuçtur.

Kütüphanecilerin, mesleğe başladıktan sonra çalıştıkları kütüphanelerde mesleki etik ile ilgili bir eğitim almaları hem üniversite eğitimi sırasında bu dersi alanların bilgileri pekiştirmesi hem de üniversite eğitimi sırasında bu dersi almayanlara da bu konuya eğitim verilmesi açısından önemlidir. Bu konuda elde edilen veriler Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Mesleğe başladıktan sonra mesleki etikle ilgili herhangi bir eğitim alınması

Mesleki etik eğitimi aldım	Sayı	%
Evet	13	10,2
Hayır	115	89,8
Toplam	128	100

Her meslekte hizmet içi eğitim büyük önem taşımaktadır. Kütüphanecilerin de üniversitede aldıkları mesleki etik eğitimini pekiştirmeleri ya da üniversitede böyle bir eğitim almadıysa mesleğe başladıktan sonra bir mesleki etik eğitimi ile bilgilendirilmeleri hem kütüphaneci hem de kütüphane işlem ve hizmetleri için gereklidir ve olumlu olacaktır. Tablo 8'e baktığımızda mesleki etik hizmet içi eğitimin 115 kütüphaneci (%89,2) almadıklarını belirtmiştir. Kütüphanecilerin görev sürelerine bakıldığında işe yeni başlayanlar hariç (0-5 yıl) deneyimli olarak sayabileceğimiz (6-25 yıl) kütüphanecilerin oranı %74,3'tür. Bu süre zarfı

içinde kütüphanecilerin kütüphanelerde etik ile ilgili hiçbir eğitim almaması durumunun yöneticilerin bu konu hakkındaki farkındalık düzeylerinin zayıflığı ile kütüphanecilerin talep eksikliğinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Bir başka soruda ise “Kütüphanenizde mesleki etik ile ilgili hizmet içi eğitim ya da bir bilgilendirme etkinliği yapıldı mı?” sorusuna verilen yanıtlarda da benzer sonuçlar çıkmıştır. Bu konuda bir hizmet içi eğitim ya da bilgilendirme yapıldığını belirten 16 kişi (%12,5) var iken, bu konuda eğitim ya da bilgilendirme yapılmadığını belirten 112 kişi (%87,5) bulunmaktadır. Sonuçlar bir önceki sorunun yanıtları ile benzer çıkmış, kütüphanecilerin büyük çoğunluğuna mesleki etik ile ilgili bir hizmet içi eğitim ya da bilgilendirme yapılmadığı anlaşılmıştır.

Kütüphanecilerin mesleki yaşamlarında, mesleki etik ile ilgili bir seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb. etkinliklere katılımları hem kişisel hem de mesleki olarak kütüphanecilere yarar sağlayacağı açıktır. Bu konudaki veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Kütüphanecilerin mesleki yaşamlarında mesleki etik ile ilgili bir seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb. etkinliklere katılımları

Mesleki etik ile ilgili etkinliklere katılım sağladım	Sayı	%
Evet	45	35,2
Hayır	83	64,8
Toplam	128	100

Tablo 9’un verilerine bakıldığında kütüphanecilerin mesleki yaşamlarında mesleki etik ile ilgili bir seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi gibi etkinliklere büyük çoğunluğunun (%64,8) katılmadıkları görülmektedir. Bunun 2 önemli nedeni olabilir. Birinci ve en önemli nedeni kütüphanecilik alanında mesleki etik ile ilgili etkinliklerin çok az olmasıdır. Son yıllarda bu konuya verilen önemle birlikte bu tür etkinliklerin arttığı gözlemlenmektedir. İkinci nedeni ise yöneticilerin bu tür etkinliklere kütüphanecilerin katılmalarına sıcak bakmamaları olabilir.

Kütüphanecilerin, kütüphane işlem ve hizmetlerinde mesleki etik konusunda eksiklerini fark etmeleri ve bu konuda bilgiye ihtiyaçlarının olup olmadığını fark etmeleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Kütüphanecilerin kütüphane işlem ve hizmetlerine ilişkin mesleki etik konusunda bilgiye ihtiyaçları

Mesleki etik bilgisine ihtiyacım var	Sayı	%
Evet	39	30,5
Hayır	20	15,6
Kısmen	69	53,9
Toplam	128	100

Kütüphanecilerin büyük kısmı “kısmen” (%53,9) bilgiye ihtiyaçlarının olduğunu belirtmiştir. Mesleki etik konusunda bilgiye ihtiyacı olmadığını belirtenlerin oranı sadece %15,6’dır. Bu veriler kütüphanecilerin çok büyük bölümünün (%84,4) tümüyle ya da kısmen mesleki etik bilgisine ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Bu sonuç şunu gösterir; kütüphaneciler mesleki etik ile ilgili kısmen bilgi sahibiler ancak bu yeterli düzeyde değildir. Kütüphaneciler bu soruya, evet (%30,5) ve kısmen (%53,9) yanıtını vererek mesleki etik konusunda tam bilgi sahibi olmak istemektedirler.

Kütüphanecilere göre mesleki etik kavramının kapsadığı konular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Mesleki Etik kavramının kapsamı

Mesleki etik kavramı	Sayı	%
Mesleki ilke ve değerlere göre “doğru” davranma	121	94,5
Kullanıcılar için eşit erişim ilkesi	105	82
Telif haklarına uygun davranma	98	76,6
Meslekten haksız kişisel çıkar sağlamama	96	75
Mobing (Bezdiri) uygulamama	96	75
Sansüre karşı çıkma ve düşünce özgürlüğünden yana davranma	94	73,4
Mesleki iş birliği ve dayanışma	94	73,4
Özlük haklarında haksızlık yapmama	92	71,9
Mesleğe zarar vermeme ve mesleği yüceltme	87	68
Kullanıcıların özel yaşam gizliliği	86	67,2
Kendini mesleki açıdan sürekli geliştirme	86	67,2
Kullanıcılara nazik ve kibar davranma	85	66,4
İnsan hakları	85	66,4

Tablo 11’de görüldüğü gibi kütüphaneciler mesleki etik kavramının kapsamına giren en önemli maddenin “mesleki ilke ve değerlere göre doğru davranma” (%94,5) olduğunu belirlemişlerdir. Diğer verilerde oldukça yüksek çıkmasına rağmen dikkat çeken durum şudur: ankette tüm maddeler mesleki etik kavramının kapsamına göre oluşturulmuş ve kütüphanecilere “birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz” diye belirtilmiştir. Veriler bu şekilde değerlendirildiğinde düşündürücü sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin; kütüphanecilerin en önemli görevlerinden biri olan “sansüre karşı çıkma ve düşünce özgürlüğünden yana olma” maddesi kütüphanecilerin %73,4’ü tarafından mesleki etik kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Kütüphanecilerin sansüre karşı çıkmaları ve düşünce özgürlüğünden yana davranmaları her zaman beklenen bir durumdur ve bu madde kütüphanecilerin tamamından ya da tamamına yakınından desteklenmesi beklenmekte idi. Bir başka ilginç veri de mesleki etik kavramının “insan hakları” kavramı ile son sırada ve düşük sayılabilecek bir oranda (%66,4) ilişkilendirilmiş olmasıdır. Kütüphanecilerin mesleki etik kavramının felsefik içeriğine yeterince hâkim olmadıkları söylenebilir.

Kütüphanecilerin, üniversite eğitimleri sırasında mesleki ile ilgili bir ders almalarının yanında bu dersin kütüphanecilerde farkındalık ya da bilinç oluşturması da büyük önem taşımaktadır. Kütüphanecilerin aldıkları eğitimin mesleki etik ile ilgili farkındalık ya da bilinç oluşturup oluşturmadığı Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Kütüphanecilik / BBY eğitiminin mesleki etik ile ilgili yeterli düzeyde bir farkındalık ya da bilinç oluşturup oluşturmadığı

Eğitimim mesleki etik farkındalığı/bilinci oluşturdu.	Sayı	%
Evet	54	42,2
Hayır	26	20,3
Kısmen	48	37,5
Toplam	128	100

Tablo 12’de kütüphaneciler en büyük çoğunlukla, Kütüphanecilik/BBY eğitiminin kendilerinde mesleki etik ile ilgili yeterli düzeyde bir farkındalık ya da bilinç oluşturduğunu belirtmektedirler. Kütüphanecilik/BBY eğitiminin bir farkındalık ya da bilinç oluşturmadığını belirten 26 kütüphanecinin (%20,3) mesleki etik dersini almayan ve hiçbir şekilde diğer derslerde de bu konuda bilgilendirme yapılmayan kütüphaneciler oldukları görülmektedir. Hayır seçeneği, kısmen seçeneği ile birlikte düşünüldüğünde ise kütüphanecilerin yarıdan

fazlası (%57,8) eğitim dönemlerinde böyle bir farkındalığı/bilinci kazandıramadığını belirtmiştir ki bu oldukça yüksek bir orandır.

Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinde etik dersin zorunlu statüde olması, çalışma hayatına başlayan her kütüphanecinin mesleki etik ile ilgili bilgi sahibi ve bir farkındalığının olması anlamına gelir. Bu konu ile ilgili veriler Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13. Üniversitelerde Bilgi ve Belge Yönetimi Eğitiminde Etik Dersinin Statüsü

Etik dersinin statüsü	Sayı	%
Zorunlu ders olsun	104	81,2
Seçmeli ders olsun	22	17,2
Dersin olmasına gerek yok	2	1,6
Toplam	128	100

Tablo 13’te görüldüğü gibi kütüphaneciler, BBY eğitiminde etik dersinin zorunlu ders (%81,2) olması gerektiğini belirtmektedir. Bu durum etik konusuna verilen önemi ve “bu önemin kütüphaneciler tarafından anlaşıldığını ve kabul edildiğini göstermektedir” biçiminde yorumlanabilir.

Bir önceki tablo (Tablo 13) verilerinde görülen konuya ilişkin “önem farkındalığı” için doğrudan sorulan soruya alınan yanıtlardan oluşan veriler Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14. Mesleki Etik konusunda bilinçli olmanın kütüphane işlemlerinin ve hizmetlerinin gerçekleştirilmesindeki önemi

Mesleki etik konusunda bilinçli olmak	Sayı	%
Çok önemlidir	83	64,8
Önemlidir	42	32,8
Önemli sayılır	3	2,4
Önemli değildir	0	0
Toplam	128	100

Mesleki etik konusunda bilinçli olmak kütüphane işlem ve hizmetlerin doğru ve tarafsız gerçekleşebilmesi için oldukça önemlidir. Tablo 14’de belirtildiği gibi kütüphanecilerin büyük bir çoğunluğu (%64,8) kütüphane işlem ve hizmetlerin gerçekleştirilmesinde mesleki etik konusunu çok önemli görmektedir. “Çok önemli” ve “önemli” bulanların oranı %96,7’ye ulaşmaktadır ki bu oldukça yüksek bir orandır. Kütüphaneciler çok ya da az bu konunun önemli olduğunu belirtmektedir. Bu konunun önemsiz olduğunu belirten kütüphaneci hiç yoktur.

Kütüphanecilerin mesleki etiğin önemli olduğunu düşünmelerinin yanı sıra bunun neden önemli olduğu hakkındaki fikirleri de alınmak istenmiştir. Bu konuda kütüphanecilerin görüşleri Tablo 15’de sunulmuştur.

Tablo 15. Mesleki etik ile ilgili bilgi sahibi olmanın neden önemli olduğu

Mesleki etikle ilgili bilgi sahibi olmak neden önemlidir?	Sayı	%
Kütüphane işlem ve hizmetlerinde doğru davranabilmek için	110	86
Mesleki disiplin, sorumluluk ve bağlılık için	105	82
Meslekte kişisel davranış ve çıkarın engellenmesi için	93	72,8
Mesleğin saygınlığı için	91	71,1
Mesleğin statüsü ve gelişimi için	90	70,3
Kütüphane işlem ve hizmetlerinde yeterli olabilmek için	61	47,8
Kullanıcıları memnun edebilmek için	53	41,4

Tablo 15’deki verilere göre kütüphaneciler mesleki etik ile ilgili bilgi sahibi olmanın en önemli nedeninin “kütüphane işlem ve hizmetlerinde doğru davranabilmek” (%86) olduğunu belirtmişlerdir. Bu veriler oldukça çarpıcıdır. Çünkü bu anket sorusunda “birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz” ibaresi olmasına ve seçeneklerin mesleki etik ile ilgili bilgi sahibi olmanın önemli noktalarını vurgulanmasına rağmen kütüphaneciler bazı noktaları önemli görmemişlerdir. Özellikle “kullanıcıları memnun edebilmek” (%41,4) seçeneğinin en az oranda seçilmesi üstünde düşünülmesi gereken bir konudur. Çünkü mesleki etik ilkelerini işlem ve hizmetlerinde uygulayabilen bir kütüphaneden kullanıcıları memnun olur ve kütüphane kullanım oranlarının artmasına kadar birçok olumlu etki gözlemlenebilir. Ancak anket verilerine göre kütüphaneciler, mesleki etik ile ilgili bilgi sahibi olmanın önemini “kullanıcıları memnun edebilmek” ile en az ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Aynı durum “

kütüphane işlem ve hizmetlerinde yeterli olabilmek” seçeneği için de geçerlidir. Ancak, genel olarak yorumlandığında kütüphanecilerin mesleki etik kavramının neden önemli olduğu konusunda bilinçli oldukları söylenebilir. Çünkü son iki seçenek dışında tüm seçenekler %70’in üzerinde işaretlenmiştir.

Kütüphanecilerin, meslekleri ile ilgili oluşturulan mesleki etik ilkelerinden haberdar olmaları ve bu ilkeler çerçevesinde davranış sergilemeleri beklenir. Bu konudaki durumu ortaya koyan veriler Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Mesleki Etik İlkelerle İlgili En Önemli Rehber Belge

Mesleki etik rehberi	Sayı
TKD Mesleki Etik İlkeleri	25
Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Rehberi	5
Hipokrat Yemini	4
IFLA ve ALA Etik İlkeleri	2
ASIS	1
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	1
Çalışma sürecindeki deneyimler	1
Emile Durkheim Meslek Ahlakı	1
Hocaların tavır, davranış ve dersleri	1
Kanun	1
Karakter	1
Kişi vicdanı, ahlaki yapısı, eğitim ve toplum yapısı	1
Kişinin kendisi	1
Kişiseldir. Herkesin dünya görüşüne göre değişir.	1
Makaleler	1
Telif hakları	1
Toplam Kalite Yönetimi	1

Tablo 16’da kütüphanecilere mesleki etik ilkelerle ilgili en önemli rehber belge açık uçlu soru ile sorulmuştur. Bu soruda kütüphanecilerden çoğunlukla beklenen, devlet personeli oldukları

için “Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Rehberi” ve/veya kütüphaneci oldukları için de “TKD Mesleki Etik İlkeleri”ni belirtmeleri idi. Ancak ankete katılan 128 personelden sadece 25’i etik ilkeler olarak TKD Mesleki Etik İlkeleri’ni belirtmiştir. Hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının etik ilkeleri olarak kabul edilen “Hipokrat Yemini”ni dahi belirten kütüphanecilerin, kendi mesleklerindeki en önemli ve tek etik belge olan TKD Mesleki Etik İlkeleri’ni belirtmemeleri düşündürücüdür. TKD’nin oluşturmuş olduğu mesleki etik ilkelerinden kütüphaneciler habersiz midir yoksa bu ilkeleri önemli bir rehber olarak görmemekte midirler? Dikkat çeken diğer bir yanıt ise “kişisel etik kurallar” olarak kütüphanecilerin belirttiği durumdur. Bunu vicdan, karakter, deneyim gibi ifadeler ile belirtmişlerdir. Bu durum sakıncalıdır. Çünkü herkesin düşünceleri farklıdır ve bu da kütüphanecileri farklı davranmaya iter. Bu konuda rehber alınması gereken mesleki sivil toplum kuruluşlarının hazırladıkları bildirelerdir.

Kütüphanecilerin mesleki etik konusunda ne kadar bilgi sahibi olduklarını düşündüklerine ilişkin bulgular Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. Kütüphanecilerin mesleki etik konusunda bilgi düzeyleri

Mesleki etik konusunda ne kadar bilgi sahibisiniz?	Sayı	%
Tamamen bilgi sahibiyim	16	12,5
Kısmen bilgi sahibiyim	112	87,5
Hiç bilgi sahibi değilim	0	0
Toplam	128	100

Tablo 17’de görüldüğü gibi mesleki etik konusunda kendisini tam anlamıyla bilgili gören kütüphanecilerin oranı sadece %12,5’tir. Kütüphanecilerin çok büyük çoğunluğu (%87,5) bu konuda yetersiz düzeyde bilgi sahibi olduğunu düşünmektedir.

Kütüphanecilere göre, etik davranma konusunda en iyi durumda olan gruplara ilişkin veriler Tablo 18’de sıralanmıştır.

Tablo 18. Kütüphanecilerden etik ilkelere en uygun davranan gruplar

Etik ilkelere en uygun davrananlar	Sayı	%
Bu konuda eğitim almış olanlar	92	72
Deneyimli olanlar	64	50
Mesleğe yeni başlayanlar	28	22
Diğer	14	11
BBY bölümüne göre değişiyor	13	10,2
Kadınlar	9	7
Erkekler	4	3,1

Tablo 18’de görüldüğü gibi kütüphaneciler arasında etik ilkelere en uygun davranan grup “bu konuda eğitim alanlar” (%72) olarak belirtilmiştir. Bunu “deneyimli olanlar” (%50) takip etmiştir. Kütüphaneciler, etik konusunda iyi olan grupları genel olarak “bu konuda eğitim alanlar” ve “deneyimliler” olarak belirlemiştir. Mesleğe yeni başlayan kütüphanecilerin (%22) bu konuda tam olarak iyi olmadığı, BBY bölümlerine göre (%10,2) çok fazla değişiklik göstermediği, kadınlar (%7) ve erkekler (%3,1) arasında bariz bir farkın olmadığı görülmüştür. Ayrıca kütüphanecilerin diğer (%11) olarak belirttiği kısma etik davranmanın kişinin içinden gelen, kişisel bir özellik olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre “diğer” kısmında verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

- Aile terbiyesi almış olanlar
- Bireye göre değişir
- Bu konuda duyarlı olanlar
- Eğitim almış, deneyimli, vicdanlı ve adil olanlar
- Farkındalıkları olanlar
- İnsani özelliklere göre değişir

- İşine saygı duyanlar
- Kendine ait değer yargısına sahip olanlar
- Kişi karakter ve özelliklerine göre değişir
- Kişilik ile ilgili
- Mesleğini gerçekten sevenler

Hangi meslek olursa olsun, meslek sahibi mesleğinin sivil toplum kuruluşunu destek olması hem mesleğini yüceltecek hem de kendini kişisel ve mesleki olarak geliştirme fırsatı yaratacaktır. Ayrıca, mesleki sivil toplum kuruluşlarına üye olmak, TKD Mesleki Etik İlkeleri arasında da yer alan “mesleki işbirliği ve dayanışma” ilkesi çerçevesinde değerlendirilebilecek bir durumdadır. Mesleki sivil toplum kuruluşlarına üye olmak ve destek vermek yine sözü edilen ilkelere geçen kütüphanecilerin kişisel ve mesleki gelişimlerine önemli katkılar sağlayacaktır. Kütüphanecilerin mesleki sivil toplum kuruluşlarına üye olup olmadıklarına ilişkin veriler Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Kütüphanecilerin bir mesleki sivil toplum kuruluşuna (dernek, vakıf vb.) üyelikleri

Mesleki sivil toplum kuruluşlarına üye misiniz?	Sayı	%
Evet	61	47,7
Hayır	67	52,3
Toplam	128	100

Tablo 19’da kütüphanecilerin mesleki sivil toplum kuruluşlarına üye olup olmadıkları sorulmuştur. Ankete katılan 128 kütüphaneciden 67’si (%52,3) hiçbir mesleki sivil toplum kuruluşuna üye olmadığını belirtmiştir. Bu verilere göre kütüphanecilerin yarıdan fazlası mesleki sivil toplum kuruluşlarına üye değildir. Bu oran son derece olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Mesleki sivil toplum kuruluşlarına üye olan ve üye oldukları kuruluşları belirten kütüphaneciler şu şekildedir:

- Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD): 38 kişi
- Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği (ÜNAK): 25 kişi
- Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu Derneği (ANKOS): 2 kişi
- Türkiye Bilişim Derneği: 1 kişi
- Eğitim Bir Sen: 1 kişi
- Balıkesirliler Derneği: 1 kişi

Kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü, dolayısıyla mesleki etiğin bu en önemli konusundaki yaklaşımlarını belirlemek amacıyla sorulan ve “her kitabın bir okuyucusu vardır” ilkesi ile hareket edip etmediklerini değerlendirmek amacıyla sorulan soruya alınan yanıtlardan oluşan veriler Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Kütüphanecilerin kütüphaneye alınmasını uygun bulmadığı kaynaklar

Kütüphaneye alımı uygun görülmeyen kaynakların konuları	Sayı	%
Toplumsal güvenliği tehdit eden yayınlar	84	65,6
Genel ahlaka aykırı	45	35,2
İrkçılığı savunan	43	33,7
Şeriatı savunan	40	31,3
Bir siyasi partinin düşüncelerini savunan	16	12,5
Ateistliği savunan	7	5,5
Eşcinsellik ile ilgili	7	5,5
Dine uygun olmayan	6	4,7
Devlet düzenini eleştiren	4	3,1
Marksizm ve Lenin ile ilgili	2	1,7
Darwin ile ilgili	2	1,7

Tablo 20’de görüldüğü gibi kütüphaneciler en çok “toplumsal güvenliği tehdit eden yayınlar”ın (%65,6) kütüphanelerine alınmasını uygun görmemektedir. Bunu, “genel ahlaka aykırı yayınlar” (%35,2), “ırkçılığı savunan yayınlar” (%33,7) ve “şeriatı savunan yayınlar”

(%31,3) takip etmektedir. Belirtilen maddelerden hiç birini işaretlemeyen 23 (%18) kütüphaneci vardır. Bir başka deyişle, anket uygulanan 128 kütüphaneciden kaynaklara sansür uygulanmasını doğru bulmayan sadece 23 (%18) kütüphaneci vardır. Geriye kalan 105 kütüphanecinin en az bir konuda dahi olsa sansür uygulama eğiliminde oldukları söylenebilir. Çünkü yukarıda sıralanan konuların hemen hemen tümü kişilere göre farklı nitelendirilebilecek konulardır.

Kütüphaneciler, mesleki konularda düşünce, görüş ve fikirlerini açıkça ifade edebilmelidir. Kütüphanecilerin, kütüphanelerinde düşüncelerini ifade edip edemedikleri ile ilgili veriler Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Kütüphanecilerin kütüphanelerinde mesleki konulardaki düşünce, görüş ve fikirlerini açıkça ifade edip etmedikleri

Mesleki konularda düşüncelerimi ifade edebiliyorum	Sayı	%
Evet	89	69,5
Hayır	6	4,7
Kısmen	33	25,8
Toplam	128	100

Tablo 21’nin verilerine göre kütüphanecilerin büyük çoğunluğu mesleki konularla ilgili düşüncelerini, görüşlerini ve fikirlerini kütüphanelerinde açıkça ifade (%69,5) edebilmektedirler. Ancak düşüncelerini ifade edemeyen (%4,7) ve kısmen ifade eden (%25,8) kütüphaneciler de bulunmaktadır.

Kütüphaneciler, kütüphanelerinde etik dışı davranış ve uygulamalar karşısındaki tutumlarına yönelik veriler Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Kütüphanecilerin kütüphanelerindeki etik dışı davranış ve uygulamalar karşısındaki tutumları

Etik dışı davranış ve uygulamalar karşısındaki tutumlar	Sayı	%
Yetkili yöneticiye bildirmek	40	31,3
Meslektaşını uyararak	74	57,8
Görmezden gelmek, ses çıkarmamak	11	8,6
Diğer	3	2,3
Toplam	128	100

Kütüphaneciler, kütüphanelerinde etik dışı davranış ve uygulamalar ile karşılaştıklarında büyük çoğunlukla meslektaşlarını uyarmayı (%57,8) seçmektedir. Öncelikle meslektaşını uyarmak, eğer meslektaşı aynı davranış ya da uygulamaya devam ediyorsa yetkili yöneticiye bildirmek doğru bir davranış olarak kabul edilebilir. Ancak böyle bir durumda öncelikle meslektaşını uyarmayıp, doğrudan yöneticiye bildirenlerin (%31,3) sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Diğer kısmını işaretleyen 3 kişi etik dışı davranış gösterenlere doğrudan kendilerinin müdahale etmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Kütüphanecilerin kütüphanelerindeki etik ihlallerini yetkili ve sorumlu kişilere iletmede tercih ettikleri yöntemlere ilişkin bulgular Tablo 23’de gösterilmiştir.

Tablo 23. Kütüphanecilerin kütüphanelerindeki etik ihlallerini yetkili ve sorumlu kişilere bildirirken tercih edecekleri yöntemler

Etik ihlallerin yetkiliye bildirilmesi	Sayı	%
Kimliğimin hiçbir şekilde bilinmesini istemem	26	20,3
Kimliğimin kurumdaki yetkili kişi tarafından bilinmesinde sakınca görmem	73	57
Kimliğimin daha üst düzeydeki adli makamlarca bilinmesinde sakınca görmem	27	21,1
Diğer	2	1,6
Toplam	128	100

Tablo 23 verilerine göre, kütüphanecilerin kütüphanelerindeki etik ihlallerini yetkili ve sorumlu kişilere iletmede tercih ettikleri yöntemler Tablo 23’de gösterilmiştir. Kütüphaneciler, böyle bir durumda çoğunlukla kimliklerinin kurumdaki yetkili kişi tarafından bilinmesinde sakınca görmediğini (%57) belirtmektedir. Burada dikkati çeken sonuç; 26 kütüphanecinin (%20,3) kimliğinin hiçbir şekilde bilinmesini istememe tercihidir. Bu kişiler kimliklerinin gizli kalmayacağı durumlarda etik ihlalleri bildirmeme, bu durumlara sessiz kalma gibi davranışlarda bulunabilirler. Bu da etik ihlallerin gün yüzüne çıkmamasına ve devam etmesine neden olacaktır.

Bir kurumda çalışanlar tarafından etik olmayan bir davranış biçimi olarak dedikodu yapılması kurumu huzursuz bir ortama çevirir. Böyle bir ortamda çalışanlar hem kişisel olarak hem de mesleki olarak olumsuz etkilenirler. Bu konudaki veriler Tablo 24’de sunulmuştur.

Tablo 24. Kütüphanecilerin kütüphanelerindeki meslektaşları tarafından dedikodularının yapılması

Dedikodu yapılması	Sayı	%
Evet	92	71,9
Hayır	36	28,1
Toplam	128	100

Tablo 24’de görüldüğü gibi kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%71,9) çalıştıkları kurumda meslektaşları tarafından dedikodularının yapıldığını düşünmektedirler. Böyle bir ortamda çalışan kütüphaneciler hem kişisel hem de mesleki açıdan olumsuz etkilenebilir. Böyle huzursuz bir ortamda çalışmak işlerin aksamasına ve ilişkilerin bozulmasıyla verimsizliğe neden olabilir.

Kütüphanecilerin hem mesleki olarak hem de kişisel olarak kendilerini geliştirmesi mesleki etik ilkeler içinde de yer aldığı üzere oldukça önemlidir. Kütüphanecilerin mesleki gelişimleri için yaptıkları eylemlere ilişkin veriler Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25. Kütüphaneciler mesleki gelişimleri için yaptıkları eylemler

Mesleki gelişim için yapılan davranışlar	Sayı	%
Pek bir şey yapmam	4	3,1
Mesleki yayınları izlerim	41	32
Mesleki toplantılara katılırım	76	59,4
Akademik çalışmalar yaparım	7	5,5
Toplam	128	100

Tablo 25’de kütüphaneciler, mesleki gelişimleri için yaptıkları eylemler sorusuna verdikleri yanıtlara göre %59,4’ü mesleki toplantılara katıldıklarını belirtmişlerdir. Burada dikkati çeken veri, kütüphaneciler mesleki toplantılara katılım sağlıyor (%59,4) ya da mesleki yayınları izliyor (%32) yani kütüphanecilerin dışarıdan bilgi alımına açık ancak kütüphanecilerin akademik çalışma yapmaları (%5,5) yani bilgilerini dışarı aktarmalarının oranı oldukça düşüktür. Mesleki gelişimi konusunda hiç bir şey yapmayan kütüphanecilerin (%3,1) varlığı az da olsa söz konusudur.

3.3. KÜTÜPHANECİLERİN KÜTÜPHANELERİNDEKİ İŞLEM, HİZMET VE UYGULAMALARDA ETİK DAVRANIŞLARI İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ VE YAKLAŞIMLARI

Bu kısımda, kütüphanecilerin çalıştıkları kurumdaki kütüphaneci meslektaşlarının kütüphane işlem ve hizmetlerindeki mesleki etik bilgileri hakkında düşüncelerini almaya yönelik sorulara verilen yanıtlardan elde edilen veriler sunulmuştur.

Ankette kütüphanecilere çalıştıkları kurumdaki diğer kütüphanecilerin mesleki etik konusunda bilgi sahibi olup olmadıkları sorulmuştur ve elde edilen veriler Tablo 26’da sunulmuştur.

Tablo 26. Kütüphanede çalışan diğer kütüphanecilerin mesleki etik bilgileri

Mesleki etik konusunda	Sayı	%
Tam olarak bilgi sahibiler.	4	3,1
Büyük ölçüde bilgi sahibiler.	31	24,1
Kısmen bilgi sahibiler.	92	72,2
Hiç bilgi sahibi değildirler.	1	0,6
Toplam	128	100

Hipotezimizi kanıtlayan verilerin de yer aldığı Tablo 26’ya göre kütüphanecilerin büyük çoğunluğu meslektaşlarının kısmen (%72,4) bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir. Meslektaşlarının tam olarak (%3,1) bilgi sahibi olduklarını ve hiç (%0,8) bilgi sahibi olmadıklarını belirten kütüphaneciler oldukça azdır. Elde edilen verilere göre, kütüphanecilerin büyük çoğunluğu meslektaşlarının mesleki etik konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarını düşünmektedir.

Kütüphanecilere çalıştıkları kurumdaki diğer kütüphanecilerin mesleki etiğin önemine ne derece inandıkları sorulmuştur ve elde edilen veriler Tablo 27’de sunulmuştur.

Tablo 27. Kütüphanede çalışan diğer kütüphanecilerin mesleki etiğe verdikleri önem

Mesleki etiğe ne kadar önem veriyorlar?	Sayı	%
Tümüyle önem veriyorlar	38	29,7
Kısmen önem veriyorlar	81	63,3
Hiç önem vermiyorlar	9	7
Toplam	128	100

Tablo 27’de kütüphanecilere çalıştıkları kurumdaki diğer kütüphanecilerin mesleki etiğin önemine ne derece inandıkları konusundaki veriler sunulmuştur. Doğal olarak kütüphanecilerden bu konunun önemine tümüyle inanması beklenir. Ancak ankete yanıt veren kütüphaneciler tarafından gözlemlendiği kadarıyla bu konunun önemine tümüyle inananların oranı %29,7 (38 kişi)’dir. Kütüphaneciler, meslektaşları tarafından bu konuya çoğunlukla kısmen (%63,3) önem verdiğini düşünmektedir. Yani, kütüphaneciler mesleki etik konusunda meslektaşlarında bir farkındalık eksikliği olduğunu düşünmektedir.

Kütüphanecilerin, kütüphane işlem ve hizmetlerine ilişkin olarak meslektaşları ile mesleki etik konusunda değerlendirme, söyleşi ya da tartışma yapmaları oldukça önem taşımaktadır. Bu sayede kişisel olarak verilen kararlar oluşan bir hataya engel olunabilir. Bu konuda elde edilen veriler Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28. Kütüphanecilerin mesleki etik konusunda aralarında değerlendirme, söyleşi ya da tartışma yapıp yapmadıkları

Mesleki etik değerlendirmeler yapılıyor mu?	Sayı	%
Evet	46	35,9
Hayır	35	27,4
Nadiren	47	36,7
Toplam	128	100

Tablo 28’de görüldüğü gibi kütüphanecilerin büyük çoğunluğu mesleki etik konusunda değerlendirme, söyleşi ya da tartışma yapılmadığını (%27,4) ya da nadiren yapıldığını (%36,7) belirtmişlerdir. Bu konuda değerlendirme, söyleşi ya da tartışma yapan

kütüphanecilerin üçte bire yakın oranda (%35,9) oluşu olumlu olmakla birlikte, oranın çok yüksek olmaması dikkat çekicidir.

Kütüphaneciler, kütüphanede çalışan meslektaşlarının mesleki etik ilkelerine uygun davranıp davranmadıklarına yönelik sorulan soru ile elde edilen veriler Tablo 29’da sunulmuştur.

Tablo 29. Kütüphanede çalışan diğer kütüphanecilerin mesleki etiğe uygun davranmaları

Meslektaşların mesleki etik ilkelere uygun davranmaları	Sayı	%
Tümüyle	31	24,2
Kısmen	90	70,3
Hiç	7	5,5
Toplam	128	100

Hipotezimizi de kanıtlayan veri grubunun yer aldığı Tablo 29’da kütüphaneciler, kütüphanelerde çalışan meslektaşlarının en büyük çoğunluğunun hizmet ve işlemlerde mesleki etik ilkelere kısmen (%70,3) uygun davrandıklarını belirtmiştir. Bu durum kütüphanecilerin etik ilkelere uygun davranırsa dahi bazı etik dışı ihlalleri de yaptıkları anlamına gelmektedir. Mesleki etik ilkelere tamamen (%24,2) uygun davranan kütüphanecilerin oranı düşüktür ve bu konuda hiç (%5,5) uygun davranmayan kütüphanecilerin varlığı oldukça dikkat çekicidir.

Kütüphanecilere göre kütüphanelerinde, mesleki etik ihlallerinin en çok görüldüğü işlem ve hizmet grupları Tablo 30’da sunulmuştur.

Tablo 30. Kütüphanede mesleki etik ihlallerin en çok görüldüğü işlem ve hizmet grubu

Mesleki etik ihlallerin görüldüğü birimler	Sayı	%
Kullanıcı hizmetlerinde	96	75
Yönetim biriminde	61	47,7
Teknik hizmetler	34	26,6
Diğer	2	1,6

Tablo 30'daki verilere göre kütüphanecilerin çalıştıkları kütüphane işlem ve hizmetler verilirken mesleki etik ihlallere en çok "Kullanıcı "Hizmetleri"nde (%75) rastlanmaktadır. Kullanıcı hizmetlerindeki etik dışı ihlallerin başında; kullanıcılar arasında ayırım yapma, kullanıcıların özel yaşamının gizliliğine uygun davranılmaması gibi davranışlar gelir. Diğer etik ihlaller ise sırasıyla yönetim biriminde (%47,7) ve teknik hizmetler biriminde (%26,6) görülmektedir. Kütüphanecilerin yarısına yakın bölümünün özellikle yönetim hizmetlerinde etik ihlaller yaşandığını belirtmeleri dikkat çekicidir. Diğer (%1,6) seçeneğini işaretleyen kütüphaneciler ise bu grupların hiçbirinde etik ihlallerin yaşanmadığını belirtmiştir.

Mesleki etik ihlallerinin hangi kütüphane gruplarında görüldüğü de önemlidir. Bu konuya ilişkin veriler Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Kütüphanede mesleki etik ihlallerinin en çok hangi gruba ilişkin olarak yaşandığı

Mesleki etik ihlallerin görüldüğü gruplar	Sayı	%
Personel	73	57
Kullanıcılar	62	48,4
Yöneticiler	48	37,5
Meslektaşlar	41	32

Tablo 31'e göre, kütüphanecilerin çalıştıkları kütüphanelerde en çok kütüphane personelleri ile ilgili (%57) etik ihlalde bulunduğunu belirtmişlerdir. Bunu kullanıcılar (%48,4), yöneticiler (%37,5) ve meslektaşlar (%32) ile ilgili olanlar takip etmektedir. Personellerin, kütüphane işlem ve hizmetlerindeki etik dışı davranışları; kullanıcıların ise kütüphane kurallarına uymama (kitaplara zarar verme, diğer kullanıcıları rahatsız etme vb. davranışlar) davranışları olarak belirtilebilir. Bu soruda görüldüğü gibi kütüphanede bulunan grupların en az biri dahi olsa etik ihlaller yapmaktadır. Özellikle de en çok etik ihlallerinin personeller tarafından yapılması hizmet içi eğitimin (özellikle de mesleki etik konusunda) ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Kütüphanecilerin, kütüphanelerindeki işlem ve hizmetlere ilişkin olarak yaşandığını düşündükleri mesleki etik ihlaller konusundaki görüşlerini yansıtan 19 soruya verilen yanıtlardan oluşan veriler Tablo 32'de topluca sunulmuştur.

Tablo 32. Kütüphanecilere göre kütüphanedeki uygulamalarda etik davranılıp davranılmadığı

Etik İhlal Konuları	Etik ihlal yapıyor mu?					
	Evet		Hayır		Kısmen	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Derme geliştirme politikası	99	77,3	29	22,7	-	-
2. Kaynak seçiminde ayrımcılık	7	5,5	97	75,8	24	18,7
3. Kullanıcılar arasında ayrımcılık	93	72,6	13	10,2	22	17,2
4. Kişisel özelliklere göre ayrımcılık	27	21,1	69	53,9	32	25
5. Firmalar arasında ayrımcılık	4	3,1	115	89,8	9	7,1
6. Firma, grup ya da kişilerle çıkar ilişkisi	4	3,1	121	94,5	3	2,3
7. Çalışma saatlerinde özel iş	22	17,2	60	46,9	46	35,9
8. Çalışma saatlerine uyma	93	72,7	9	7	26	20,3
9. Personel özlük hakları	42	32,8	52	40,6	34	26,6
10. Yönetimin keyfi uygulamaları	25	19,5	79	61,7	24	18,8
11. Mesleki gelişimlere destek	84	65,6	15	11,7	29	22,7
12. Özel yaşam gizliliğine dikkat edilmesi	88	68,7	16	12,5	24	18,8
13. Sansür	1	0,8	120	93,7	7	5,5
14. Mesleki işbirliği ve danışma	58	45,3	23	18	47	36,7
15. Kaba ve sinirli davranış	14	10,9	71	55,5	43	33,6
16. Teknik hizmetlerde etik dışı davranış	8	6,3	104	81,2	16	12,5
17. Telif haklarına aykırılık	10	7,8	100	78,1	18	14,1
18. Etkinlik alanlarında ayrıcalık	4	3,1	116	90,6	8	6,3
19. Mesleki etik ilkelerinin olumsuzlukları	121	94,5	7	5,5	-	-

Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%77,3) kütüphanelerinde bir derme geliştirme politikası olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kütüphanelerinde bir derme geliştirme olmadığını belirten

kütüphanecilerin oranı da (%22,7) azımsanmayacak kadar fazladır. Kütüphanelerin, derme geliştirme politikalarının olması kütüphaneye alınacak kaynakların yönetime göre değişimi önler. Yani, yönetim değiştikçe kütüphaneye alınacak kaynakların konusunun da sürekli değişmesini engeller. Ayrıca kütüphaneciler (%75,8), kütüphane dermesinin geliştirilmesi için kütüphaneye alınan kaynakların seçiminde siyasi, ideolojik, dinsel, kişisel ve ticari çıkar ve kaygılarına göre hareket edilmediğini düşünmektedir. Bu konuda, kısmen (%18,7) ya da tamamen (%5,5) belirtilen çıkarlara göre hareket edildiği de düşünen kütüphaneciler de bulunmaktadır.

Kütüphaneciler, kütüphanelerinde kullanıcılara büyük oranda eşit (kullanıcılar arasında ayrımcılık yapılmaması) davranıldığını (%72,69) düşünmektedirler. Kullanıcılara arasında ayırım yapıldığını (%10,2) ya da bu konuda kısmen ayırım yapıldığını (%17,2) düşünen 35 kütüphaneci (%27,4) vardır. Ayrıca kütüphaneciler (%53,9), kütüphanelerindeki meslektaşların herhangi bir kişisel özelliklerine göre ayrımcılığa uğramadığını düşünmektedir. Meslektaşlarının tamamen (%21,1) ve bu konuda kısmen ayrımcılığa uğradığını düşünen 32 kütüphaneci (%25) vardır. Genel olarak, kütüphanelerde hem kullanıcı hem de personele karşı bir ayrımcılık görülmemektedir. Ancak her iki grubun da ayrımcılığa maruz kaldığını belirten yaklaşık dörtte bir kütüphaneci bulunmaktadır.

Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%89,8), kütüphane kaynaklarının alındığı firmalar arasında ayrımcılık yapılmadığını belirtmektedir. Aynı zamanda kütüphanelerinde (%94,5) meslektaşlarının kaynak ve hizmet alınan ya da verilen kişi, firma, grup ya da yakınlarıyla kişisel çıkar ya da ayrıcalık ilişkisine girmediklerini belirtmişlerdir.

Kütüphanecilerin %46,9'u kütüphanelerinde çalışan meslektaşlarının çalışma saatlerinde özel işlerini yapmadıklarını belirtmiştir. Meslektaşlarının çalışma saatlerinde özel işlerini yaptıklarını düşünen (%17,2) ve kısmen yaptıklarını düşünen (%35,9) kütüphanecilerin oranı yaklaşık %53,1'dir. Ayrıca kütüphanecilere, meslektaşlarının çalışma saatlerine yeterince uyup uymadıkları sorulmuştur ve kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%72,7) meslektaşlarının çalışma saatlerine yeterince uyduklarını düşünmektedir. Meslektaşlarının kısmen çalışmalara saatlerine uyduklarını belirten 26 kütüphaneci (%20,3) ve bu saatlere uymadıklarını belirten 9 kütüphaneci (%7) bulunmaktadır.

Kütüphanelerinde personel seçimi, görev dağılımı, yükseltme, ödüllendirme, cezalandırma, değerlendirme, işten çıkarma vb. özlük hakları ile ilgili konularda haksızlık ve adaletsizliğin yapılmadığını düşünen kütüphanecilerin oranı %40,6'dır. Ancak personelin özlük hakları ile ilgili haksızlık ve adaletsizliğin yapıldığını düşünen kütüphanecilerin oranı ise %32,8'dir. Bu

konuya kısmen (%26,6) diyenlerin sayısı da oldukça çarpıcıdır. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%69,4) özlük haklarında haksızlığın ve adaletsizliğin tamamen ya da kısmen de olsa yapıldığını düşünmektedirler. Bir başka soruda ise kütüphanecilerin, kütüphane yöneticileri tarafından %65,6'sı mesleki gelişimlerinin (akademik çalışma, mesleki toplantıya katılım vb.) desteklendiklerini belirtmiştir. Bu konuda desteklenmeyen (%11,7) ve kısmen desteklenen (%22,7) kütüphanecilerin oranı da yaklaşık %34,4'tür. Kütüphane yöneticilerinin, kütüphanecilerin mesleki gelişimlerini kısmen desteklemesi ya da hiç desteklememesi oldukça çarpıcı bir sonuçtur. Bir diğer soru ise kütüphane yöneticilerinin keyfi uygulamaları hakkında idi. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%61,7) kütüphanelerinde yöneticilerin keyfi uygulamalarının olmadığını belirtmişlerdir. Buna rağmen yönetimin keyfi uygulamaları olduğunu (%19,5) ya da bazı durumlarda keyfi uygulamaların yaşandığını belirten kütüphanecilerin oranı (%18,8) oldukça fazladır.

Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%68,7) kütüphane kullanıcıların özel yaşam gizliliğine (ödünç alınan kaynağın ya da arama yaptığı konunun başkası ile paylaşılması vb.) dikkat edildiğini düşünmektedir. Bu konuya dikkat edilmediğini düşünen (%12,5) ve kısmen dikkat edildiğini düşünen (%18,8) kütüphanecilerin sayısı da oldukça dikkat çekicidir. Kullanıcıları kapsayan bir diğer konu ise kullanıcıların danışma hizmetlerinde doyurucu yanıt alabilmeleridir. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%93,7) kütüphanelerinde danışma hizmetleri kapsamında kullanıcıların istedikleri bilgilerin kütüphaneci tarafından siyasi, ideolojik, dinsel vb. yaklaşımlara tabi tutulmadıklarını belirtmiş.

Kütüphanecilerin %45,3'ü kütüphanelerindeki meslektaşlarının yeterince mesleki işbirliği ve dayanışma gösterdiklerini belirtmişlerdir. Meslektaşlarının hiç işbirliği ve dayanışma göstermediğini belirten kütüphanecilerin oranı %18 ve meslektaşlarının kısmen işbirliği ve dayanışma gösterdiğini belirten kütüphanecilerin oranı ise %36,7'dir. Mesleki işbirliği ve dayanışma meslektaşlar arasındaki bağı kuvvetlendirir. Bu nedenle oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak kütüphanecilerin yaklaşık %54,7'si meslektaşları ile ya hiç ya da kısmen işbirliği ve dayanışma yapması oldukça üzücü bir durumdur. Meslektaşlarla ilgili bir diğer soru ise meslektaşların davranışlarıdır. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğunun (%55,5) kütüphanelerindeki meslektaşlarının kullanıcılara ve birbirlerine karşı kaba ya da sinirli davranmadıklarını belirtmiştir. Ancak meslektaşlarının kısmen dahi olsa kaba ya da sinirli davrandığını belirten kütüphaneciler (%33,6) de oldukça fazladır. Kullanıcılara bu şekilde davranılması kütüphane kullanımını düşürebilir, meslektaşların birbirlerine bu şekilde davranması da gergin bir ortama neden olabilir.

Teknik hizmetler konusunda kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%81,2), kütüphanelerindeki bilgi kaynaklarının kataloglaması ve sınıflanmasında yanlış konu numarası vermek, teknik işlemleri geciktirmek ya da yapmamak gibi davranışların yapılmadığını düşünmektedir. Ancak bu etik ihlalin yapıldığını (%6,3) veya kısmen yapıldığını (%12,5) düşünenler de vardır.

Telif hakları konusunda kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%78,1) kütüphanelerinde telif haklarına uygun (bir kitabın tamamının fotokopi çekilmemesi, korsan yayın sağlamama vb.) davranıldığını belirtmektedir. Telif haklarına kısmen (%14,1) uyulduğunu ya da telif haklarına aykırı (%7,8) davranıldığını belirten kütüphanecilerde bulunmaktadır. Kütüphanecilerin yaklaşık %21,9'u kütüphanelerinde telif haklarına aykırı davranıldığını belirtmektedir ve azımsanmayacak bir orandır.

Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%90,6) kütüphanelerindeki toplantı, sergi salonları gibi etkinlik alanlarının kişi ve kurumlara kullandırılmasında ayrımcılık yapılmadığını belirtmiştir. Kütüphanelerde işlem ve hizmetlerde ayrımcılık yapılmaması gerektiği gibi aynı şekilde kütüphanede özel alanların kullandırılmasında da adaletli olunması oldukça önemlidir. Kütüphaneciler, bu tür etkinlik alanlarının kullandırılmasında bir ayrımcılık yapılmadığını belirtmişlerdir.

Kütüphanecilere, Bilgi ve Belge Yönetimi alanı için mesleki etik ilke belirleme ve uygulamanın olumsuz yönleri olup olmayacağı sorulmuştur. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu (%94,5) mesleki etik ilke belirlemenin olumsuz yönleri olmayacağını belirtmiştir. Bu durumunun olumsuz yönleri olabileceğini belirten kütüphaneciler (%5,5) bunu şu şekilde açıklamışlardır:

- Metin iyi hazırlanmaz ve açık noktalar bırakılırsa kötüye kullanım olabilir.
- İlkeleri belirlediğiniz zaman uygulanıp uygulanmadığını takip edemeyeceğimiz gibi herkesi de kurallara uyduramazsınız.
- Kavramları kişiler farklı şekilde algılayabilir. Etik ilke belirlenmesi olumludur. Ancak doğru uygulanabilmesi için gerekli eğitimler yapılmazsa herkes kendi anladığı şekilde uygulayabilir.
- Ahlaki değerler, doğruluk ve dürüstlük çerçevesi içerisinde olduğu müddetçe etik ilkeleri belirlenip, uygulanabilir.

Kütüphanecilere açık uçlu yöneltilen son soru ise: “Kütüphanenizde gerçekleştirilen işlem ve hizmet uygulamalarında mesleki etik ile ilgili belirtmek istediğiniz başka bir şey var mıdır?” biçiminde idi. Kütüphanecilerin bu soruya verdikleri yanıtlar aşağıda özetlenmiştir:

- Mesleğe ilk başladığında mesleki etik ilkelerinin hiçbir şekilde uygulanmadığını görüyorsunuz. Özellikle köklü yerleşmiş kurumlarda bunu uygulamak çok zor. Bu yüzden değişime önce kendimizden başlamalıyız.
- Mesleki saygınlık için mesleki etik ilkeleri koşuldur.
- Yüksek lisansta seminer ödevi olarak seçtiğim kataloglamada etik konusunda yaptığım çalışmada kütüphanecilerin mesleki etik konusunda eksikleri olduğunu gördüm. Bu konuda daha büyük bir çaba harcanmalıdır.
- Kütüphaneciler ortak “katalogcu” olarak çalışmak istemiyorlar, bu işi külfet ve küçük görüyorlar.
- Mesleki etik ilkelerinin kütüphane çalışanlarına benimsetilmesi ve standart uygulamanın olması için eğitimler düzenlenmelidir.
- Her mesleğin olduğu gibi kütüphanecilik mesleğinin de icra edilirken mutlaka ortak etik kurallar belirlemeli ve uygulamalıdır. Bu mesleğin geleceği içindir.
- Etik ilke kuralları her zaman, her daim ahlaki değerlere, vicdana ve adaletli davranmaya bağlı kalındığı müddetçe uygulanabilir, inisiyatif alınabilir, yeri gelir büyük risklere girilebilir.
- Mesleki etik, kullanıcılara din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin eşit şekilde davranabilmektir. Herkese eşit mesafede olabilmektir. Kurallar dâhilinde yapabileceğinin en iyisinin yapılması demektir. Kaynakların kullanımında, paylaşımında yayın/yayıncı/yazar haklarını ihlal etmemek demektir.
- Etik konusunda eğitim çok önemli bir faktördür. Fakat tek başına yetersizdir. Etik ilkeleri öncelikli olarak toplumsal ve siyasi süreçler belirler.
- Personele eğitim, seminer verilebilir. Bu konuda tartışma açılabilir.
- Güncellenebilir ve daha çok tartışılabilir.
- Mesleki etik dersi bağımsız bir ders olmayabilir ama bir derste mutlaka işlenmelidir.
- İnsan kalitesini geliştirmek zorundayız. Bizde insan kalitesi, iş ahlakı sorunu var.

- İnsanın, kendisi için istediğini meslektaşları içinde istemesi durumunda etik değerlerin rasyonel olarak hayata geçirilmesi mümkün olabilir. Yoksa yasaları sayfalarca yazmanın bir anlamı yoktur. Önce insanın en başta ahlaklı olması gerekmektedir.

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ankara’da bulunan devlet ve vakıf üniversitelerinde çalışan kütüphanecilerin kütüphane işlem ve hizmetlerinde mesleki etik bilgi, yaklaşım, davranış ve uygulamaları üzerine düşüncelerine yönelik olarak hazırlanan anket, Ankara’da bulunan tüm üniversitelerde uygulanmıştır. Bu kapsamda 17 üniversiteden 14’ünde (1 üniversite aktif değil, 2 üniversitede bulunan kütüphanelerde de kütüphaneci bulunmamaktadır) görev yapan 184 kütüphaneciden 128’ine ulaşılmıştır.

“Ankara’da bulunan üniversite kütüphanecilerinin, mesleki etik bilinç ve yaklaşımları ne durumdadır ve birlikte çalıştıkları meslektaşlarının kütüphane işlem ve hizmetlerindeki etik yaklaşım ve davranışları hakkında düşünceleri nelerdir?” sorusuna dayanılarak hazırlanan çalışmanın hipotezi “Ankara’da bulunan üniversite kütüphanecilerinin mesleki etik konusundaki bilinç düzeyleri düşüktür ve kütüphane işlem ve hizmetleri gerçekleştirilirken etik ilkelerine tam olarak uygun davranılmamaktadırlar” biçiminde tanımlanmıştır. Bu hipoteze göre elde edilen veriler 3 başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar:

1. Kütüphanecilerin kişisel özellikleri
2. Kütüphanecilerin mesleki etik bilgileri
3. Kütüphanecilerin kütüphanelerindeki işlem ve hizmetlerde meslektaşlarının etik yaklaşım ve uygulamalarına ilişkin düşünceleri

Yukarıda belirtilen başlıklar altında değerlendirilen ve kütüphanecilerin görüşlerine dayanarak elde edilen veriler çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Ankara’da devlet ve vakıf üniversitesi olarak toplam 17 üniversite bulunmaktadır. Anket yapılan sürede aktif olmayan üniversite (Anka Teknoloji Üniversitesi) ve kütüphanelerinde kütüphaneci kadrosunda çalışan personeli olmayan üniversitelerin (Türk Hava Kurumu Üniversitesi ve Yüksek İhtisas Kütüphanesi) araştırma dışında kalması sonucu toplam 14 üniversite kütüphanesinde 128 kütüphaneciye anket uygulanmıştır. Anket uygulanan kütüphanecilerden 78’i (%60,9) devlet üniversitesinde, 50’si (39,1) vakıf üniversitesi kütüphanelerinde çalışmaktadır.

2. Araştırmaya katılan 128 kütüphaneciden 78'i kadın (%60,9) ve 50'si erkektir (%39,1). Kütüphanecilerin çoğunluğu orta yaşlıdır (26-45 yaş) ve tecrübelidirler (11-20 yıl görev süresi).

3. Araştırmaya katılan kütüphanecilerin çoğunluğu lisans mezunudur. Kütüphanecilerin dörtte bire yakın bir kısmının yüksek lisans ve doktora dereceleri bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanecilerin büyük çoğunluğu Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi mezunudur.

4. Araştırma kapsamında yer alan üniversitelerde görev yapan kütüphanecilerin büyük çoğunluğunun kurum içindeki statüsü "kütüphaneci"dir. Bunu; birim sorumlusu ve kütüphane yöneticisi statüleri takip etmektedir. Anket uygulanan kütüphanecilerin çoğunluğu kütüphanelerinde teknik hizmetler biriminde görev yapmaktadır. Bunu; kullanıcı hizmetleri ve yönetim birimi takip etmektedir.

5. Araştırmaya katılan kütüphanecilerin yaklaşık yarısı mesleki etik kavramını ilk kez üniversite eğitimleri sırasında duyduklarını belirtmiştir. Bu kavramı ilk kez üniversite eğitiminden önce duyan kütüphaneciler olduğu gibi ilk kez mesleğe başladıktan sonra duyan kütüphaneciler de bulunmaktadır. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü dersleri kapsamında belirtilen ya da başlı başına ders olan mesleki etik konusunu 4 yıllık eğitim boyunca hiç duymamış olan kütüphanecilerin varlığı düşündürücüdür. Mezun oldukları üniversitede etik ya da mesleki etik ile ilgili bir ders almayan kütüphaneciler çoğunluktadır. Bunun nedeni ise Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü ders programlarına mesleki etik konusunun başlı başına bir ders olması geçtiğimiz son 10 yıl içinde getirilmiş olmasıdır. Lisans eğitimleri sırasında mesleki etik konusunda ders almayan kütüphanecilerin varlığı normal karşılanabilir ancak bu konuyu eğitimleri sırasında hiç duymamış kütüphanecilerin bulunması olumsuz bir durumdur.

6. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu mesleğe başladıktan sonra mesleki etik ile ilgili herhangi bir eğitim almamıştır. Kütüphanecilere, bu konuda bir hizmet içi eğitim verilmemiş ve/veya bilgilendirme yapılmamıştır (Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi 23 Aralık 2014 tarihinde "Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Mesleki Etik: Yaklaşımlar ve Uygulamalar" başlıklı bir seminer düzenlemiştir). Her meslek grubunda göreve yeni başlayanlar ya da belli aralıklarla tüm personele uygulanması gereken ya da uygulanan hizmet içi eğitim ya da bilgilendirme etkinliğinin kütüphanelerde "mesleki etik" konusunda hiç yapılmaması önemli bir eksikliklerdir. Bu konuda bir hizmet içi eğitim alan ya da bilgilendirme etkinliğine katılan kütüphanecilerin sayısı oldukça azdır.

7. Kütüphanecilerin büyük kısmı, mesleki yaşamları boyunca mesleki etik ile ilgili hiçbir seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb. etkinliklere katılmadığını belirtmişlerdir. Genel bir değerlendirme yapacak olursak, kütüphanecilerin çoğunluğunun, çalıştıkları kütüphanelerde mesleki etik ile ilgili hizmet içi eğitim almadığı, bilgilendirme etkinliği yapılmadığı ayrıca kurum dışında da hiçbir seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb. etkinliklere katılmadığı anlaşılmıştır. Bu durumda kütüphaneciler lisans eğitimlerinde de eğer mesleki etik dersi almadılarsa, kurumları tarafından da bu konuda bir eğitim verilmediği ve/veya bu konuda seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb. etkinliklere katıl(a)madıkları için ciddi bir bilinç eksiklerinin eğitim yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

8. Kütüphaneciler, kütüphane işlem ve hizmetlerine ilişkin mesleki etik konusunda kendilerini kısmen yeterli görmekte ve bu konuda bilgi ihtiyaçlarının olduğunu belirtmektedirler. Mesleki etik konusunda kısmen ya da tamamen bilgiye ihtiyaç duyan kütüphanecilerin oranı yaklaşık %85'dir. Bu durum kütüphanelerde hizmet içi eğitimin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

9. Kütüphaneciler, büyük çoğunlukla mesleki etik kavramının “mesleki ilke ve değerlere göre doğru davranma” anlamına geldiğini belirtmiştir. Bunu; kullanıcılar için eşit erişim ilkesi, telif haklarına uygun davranma, meslekten haksız kişisel çıkar sağlamama, mobing (bezdiri) uygulamama, sansüre karşı çıkma ve düşünce özgürlüğünden yana davranma, mesleki işbirliği ve dayanışma, özlük haklarına haksızlık yapmama, mesleğe zarar vermeme ve mesleği yüceltme, kullanıcıların özel yaşam gizliliği, kendini mesleki açıdan sürekli geliştirme, kullanıcılara nazik ve kibar davranma, insan hakları takip etmektedir.

10. Kütüphaneciler, Kütüphanecilik / BBY eğitimi boyunca mesleki etik konusunda ders alsın ya da almasın, bölümlerinin mesleki etik ile ilgili yeterli düzeyde (tamamen ya da kısmen) bir farkındalık ya da bilinç oluşturduğunu düşünmektedirler. Bu konuda bölümlerinin hiçbir şekilde kendilerinde farkındalık ya da bilinç oluşturmadığını düşünen kütüphaneciler de (%20,3) bulunmaktadır. Anket uygulanan kütüphanecilerin yaklaşık %95'inin Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi mezunu olduğu görülmektedir. Belirtilen üniversiteler, kütüphanecilik alanının en köklü üniversitelerinden olması ve mesleki etik konusuna önem verdikleri düşünülmektedir. Ancak kütüphanecilerin %20,3'ü bölümlerinin mesleki etik konusunda bir farkındalık ya da bilinç oluşturmadığı düşünülmektedir.

11. Kütüphaneciler, Bilgi ve Belge Yönetimi eğitiminde etik dersinin “zorunlu ders” statüsünde olması gerektiğini düşünmektedir. Kütüphaneci adaylarının lisans eğitimleri boyunca bu konuda bilgi alarak, bilinçli bir şekilde çalışma hayatına atılması üniversite kütüphanecileri tarafından önemsenmektedir.

12. Kütüphanecilere göre mesleki etik konusunda bilinçli olmak kütüphane işlem ve hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde çok önemlidir. Ayrıca, mesleki etik ile ilgili bilgi sahibi olmak kütüphane işlem ve hizmetlerinde doğru davranabilmek ve mesleki disiplin, sorumluluk ve bağlılık için oldukça önemlidir. Fakat kütüphaneciler, mesleki etik ile ilgili bilgi sahibinin kütüphane işlem ve hizmetlerinde yeterli olabilmek ve kullanıcıları memnun edebilmek adına çok da önemli olmadığını belirtmişlerdir. Oysa mesleki etik ilkelere göre davranılan bir kütüphanede kullanıcıları memnun edebilmek söz konusu olur, kütüphane kullanım oranları artabilir.

13. Mesleki etik ilkeler her meslekte olduğu gibi kütüphaneciler için de işlem ve hizmetlerde yol gösteren bir belgedir. Bu nedenle kütüphanecilerin bu rehber belgeden haberdar olması ve görevlerini bu rehber göre yürütmesi beklenir. Kütüphaneciler hem kamu görevlisi olduğu için “Kamu Görevlileri Etik Rehberi”ne hem de kütüphaneci olarak mesleki etik ilkeleri olan “TKD Mesleki Etik İlkeleri”ne uygun davranması beklenir. Ankete katılan 128 kütüphaneciden yalnızca 25’i, ülkemizdeki mesleki etik ilkelerle ilgili en önemli rehber belge olarak TKD Mesleki Etik İlkeleri’ni belirtmişlerdir. 5 kütüphaneci ise Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından oluşturulan Kamu Görevlileri Etik Rehberi’ni en önemli belge olarak görmektedir. Bu sonuçlara göre 128 kütüphaneciden sadece 30’u etik rehberlerden haberdardır. Diğer kütüphaneciler etik ilkeleri kişisel olarak düşünmekte ve değerlendirmektedir. Kişinin kendi vicdanı, deneyimleri, karakteri gibi kişiden kişiye değişebilen kişisel özellikleri mesleki etik ilkeleri olarak belirten kütüphaneciler bulunmaktadır. Bu durum keyfi ve kişisel uygulamaların önünü açabilecektir.

14. Kütüphanecilerin büyük çoğunluğu şu anda mesleki etik konusunda kısmen bilgi sahibi olduklarını düşünmektedir. Bu da kütüphanecilerin mesleki etik konusunda bir eğitime ya da bilgilendirmeye ihtiyaçlarının olduğunu açıkça göstermektedir.

15. Kütüphanecilerden etik davranma konusunda en iyi durumda olan grup bu konuda eğitim alanlar ve deneyimli olanlardır. Kütüphanecilerin çok az bir kısmı, mesleğe yeni başlayanların ya da BBY bölümünü de göre etik davranışların değiştiğini belirtmişlerdir. Burada da yine bazı kütüphaneciler etik davranmanın kişiden kişiye göre

değişebileceğini, bu durumun kişinin vicdanına, insani özelliklerine, karakterine göre şekilleneceğini belirtmişlerdir. Etik ilkelerin önemi de bu durumda ortaya çıkmaktadır. Çalışanların kişisel ve keyfi uygulamalarının önüne geçmek için mesleki etik ilkeleri belirlenmesi ve bu ilkelere uyulmasının sağlanması gerekmektedir.

16. Mesleki sivil toplum kuruluşları (dernek, vakıf vb.) meslektaşların iş birliği ve dayanışma içinde olmasını sağlar. Bu nedenle meslek sahibi olan bir kişinin mesleği ile ilgili bir sivil toplum kuruluşuna sahip çıkması demek, mesleğine de sahip çıkması anlamına gelir. Kütüphanecilerin yarısından fazlasının bir mesleki sivil toplum kuruluşuna üye olmaması gerçekten olumsuz bir durumdur. Bir mesleki sivil toplum kuruluşuna üye olduğunu belirten kütüphanecilerin büyük çoğunluğu Türk Kütüphaneciler Derneği (38 kişi) ve Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği'ne (25 kişi) üyedir.

17. Kütüphaneciler, kütüphanelerine alınacak kaynakları kendi kişisel, siyasi, ideolojik, dinsel vb. görüşlerine göre sansürleyemezler. S. R. Ranganathan'ın 1931 yılında yayınladığı kütüphaneciliğin 5 yasasının ilk 3 maddesine göre; “kitaplar okunmak içindir”, “her okuyucunun bir kitabı vardır” ve “her kitabın da bir okuyucusu vardır”. Bu nedenle bir kütüphanecinin konusuna göre bir kaynağı kütüphanesine almaması ya da alınan bir kaynağı kütüphane içinde sansürlemesi kabul edilemez. Anket uygulanan kütüphaneciler toplumsal güvenliği tehdit eden yayınların (%65,6), genel ahlaka aykırı yayınların (%35,2), ırkçılığı savunan yayınların (%33,7), şeriatı savunan yayınların (%31,3), bir siyasi partinin düşüncelerini savunan yayınların (%12,5) kütüphanelerine alınmasını uygun görmemektedirler. Örneğin, belirtilen bu konularda araştırma yapan bir araştırmacı ya da ödev hazırlayan bir öğrencinin bu kaynaklara ulaşamaması kütüphanelerin en önemli görevi olan “bilgiye erişim” ilkesini yerine getirememesine neden olacaktır. Bu sorunun sorulmasındaki amaç kütüphanecilerin bu soruda hiçbir maddeyi işaretlemeyip sansüre gerçek anlamda karşı olup olmadıklarını belirlemektir. 128 kütüphaneciden sadece 23'ü hiçbir maddeyi işaretlememiştir. Yani, hangi konu olursa olsun sansür uygulamayacak olan sadece 23 kütüphaneci vardır.

18. Kütüphaneciler, kütüphanelerinde mesleki konularda düşünce, görüş ve fikirlerini açıkça ifade edebilmektedirler. Ancak bu düşünce, görüş ve fikirlerini kısmen belirten ya da hiç belirtemeyen kütüphanecilerin oranı da (yaklaşık üçte bir) azımsanmayacak düzeydedir.

19. Kütüphanecilerin yarısından fazlası, kütüphanelerinde etik dışı bir davranış ya da uygulama ile karşılaştığında ilgili konuda meslektaşını uyarırken, bir kısmı ise (yaklaşık üçte biri) doğrudan bu durumu yetkili yöneticiye bildirmektedir. Ancak görmezden gelen, ses çıkarmayan veya kendisinin bu duruma müdahale edeceğini belirten kütüphanecilerin varlığı da dikkat çekicidir. Ayrıca kütüphaneciler, kütüphanelerindeki bir etik ihlali yetkili ve sorumlu bir kişiye bildirecek olduğunda kimliğinin kurumdaki yetkili kişi tarafından bilinmesinde sakınca görmemektedir. Böyle bir durumu bildireceği zaman kimliğinin hiçbir şekilde bilinmesini istemeyen kütüphaneciler de bulunmaktadır. Meslektaşları ya da yöneticileri tarafından kimliğinin bilineceğini durumlarda bu kişilerin etik ihlalinin bildirmeyeceği anlaşılmaktadır.

20. Kütüphanelerde meslektaşlarla ilgili dedikodu yapılmaktadır. Dedikodu yapılan bir ortamda kişiler arasındaki iletişim sarsılır ve çalışanların performansları olumsuz anlamda etkilenir. Huzursuz, güvensiz, çalışanlar arasındaki gruplaşma gibi çalışanlar arasındaki ilişkiler kütüphanenin işlem ve hizmetlerine de olumsuz yansır.

21. Kütüphaneciler, mesleki gelişimleri için daha çok toplantılara katılıyor ve mesleki yayınları takip ediyor. Akademik çalışmalar yaparak, mesleki alana katkıda bulunun üniversite kütüphanecilerinin sayısı oldukça azdır.

22. Kütüphaneciler, kütüphanelerinde çalışan meslektaşlarının mesleki etik konusunda kısmen bilgi sahibi olduklarını düşünmektedirler. Ayrıca onlar, kütüphanelerindeki kütüphanecilerin mesleki etik konusunun önemine kısmen inandıklarını belirtmektedirler.

23. Kütüphaneciler, kütüphanelerindeki işlem ve hizmetlere ilişkin meslektaşları ile mesleki etik konusunda çok nadiren değerlendirme, söyleşi ya da tartışma yapmakta ya da hiç yapmamaktadırlar.

24. Kütüphanecilerin gözlemlerine göre kütüphanelerinde bulunan meslektaşlarının “büyük çoğunluğu” kısmen mesleki etik ilkelerine uygun davranmaktadırlar. Onların sadece dörtte biri mesleki etik ilkelere “tam olarak” uygun davranabilmektedir.

25. Üniversite kütüphanelerindeki etik ihlallerin daha çok meydana geldiği işlem ve hizmetler grubu kullanıcı hizmetleridir. Bunu yönetim birimi takip etmektedir. Etik ihlallerin en sık yaşandığı grup ise sırasıyla personel ve kullanıcılarıdır.

26. Kütüphaneciler, kütüphaneye alınan kaynaklarının seçiminde siyasi, ideolojik, dinsel, kişisel ve ticari çıkar kaygılarına göre hareket edilmediğini; kütüphanede

danışma hizmetleri kapsamında kullanıcıların istedikleri bilgilerin de diğer kütüphaneciler tarafından siyasi, ideolojik, dinsel vb. yaklaşımlara tabi tutulmadığını düşünmektedirler.

27. Kütüphaneciler, kütüphane kaynaklarının satın alındığı firmalar arasında ayrımcılık yapılmadığını ve kütüphanedeki meslektaşların kaynak ve hizmet alınan ya da verilen kişi, firma, grup ya da yakınlarıyla kişisel çıkar ve ayrıcalık ilişkisine girmediklerini düşünmektedirler.

28. Kütüphaneciler, genel olarak kütüphanelerinde bilgi kaynaklarının kataloglaması ve sınıflanmasında yanlış konu numarası vermek, teknik işlemleri geciktirmek ya da yapmamak gibi davranışlar olmadığını düşünmektedirler. Ancak bu etik ihlalin yapıldığını ya da bazen yapıldığını belirten kütüphanecilerin oranı yaklaşık beşte bire yakındır.

29. Kütüphanelerinde kullanıcıların özel yaşam gizliliğine (ödünç alınan kaynağın ya da arama yaptığı konunun başkası ile paylaşılması vb.) dikkat edildiğini düşünen kütüphanecilerin oranı oldukça yüksektir. Ancak bu konuya dikkat edilmediğini ya da kısmen bu konuya dikkat edildiğini düşünen kütüphanecilerin oranı azımsanmayacak düzeydedir ve bu sonuç kullanıcıların özel yaşam gizliliğine zaman zaman dikkat edilmediğini düşündürmektedir.

30. Kütüphaneciler, kütüphanelerinde telif haklarına aykırı davranılmadığını (bir kitabın tamamının fotokopi çekilmesi, korsan yayın sağlama vb.) düşünmektedirler. Ancak bu etik ihlaline kısmen ya da tamamen aykırı davranıldığını düşünen kütüphaneciler de bulunmaktadır.

31. Kütüphaneciler, çalıştıkları kütüphanelerde personel seçimi, görev dağılımı, yükseltme, ödüllendirme, cezalandırma, değerlendirme, işten çıkarma vb. özlük hakları ile ilgili konularda kısmen ya da tamamen haksızlık ve adaletsizlik yapıldığını düşünmektedirler.

32. Kütüphanecilere göre, kütüphanelerde kullanıcılara eşit (kullanıcılar arasında ayrımcılık yapılmaması) davranılmaktadır. Ancak kullanıcılara eşit davranılmadığını (%10,2) ya da kısmen eşit davranıldığını düşünen (%17,2) kütüphaneciler de bulunmaktadır.

33. Kütüphanecilerin çoğunluğu, kütüphanelerindeki meslektaşlarının çalışma saatlerinde her zaman ya da bazen özel işlerini yaptıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca

meslektaşlarının çalışma saatlerine yeterince uyduklarını düşünmektedirler. Bir diğer deyişle, kütüphanecilere göre meslektaşları çalışma saatlerine yani kütüphaneye geliş/gidiş saatlerine çoğunlukla uymakta ancak çalışma saatlerinde zaman zaman özel işlerini de yapmaktadırlar.

34. Kütüphane yöneticilerin çoğunluğu kütüphane çalışanlarının mesleki gelişimlerine (akademik çalışma, mesleki toplantıya katılım vb.) destek verdiklerini belirtmişlerdir. Ancak bu konuda yöneticilerinden hiç destek alamayan ya da kısmen destek alan kütüphanecilerin oranı yüksek sayılabilir (%34).

35. Kütüphanecilerin yarıdan fazla bölümü kütüphanelerindeki meslektaşlarının herhangi bir kişisel özelliğine göre ayrımcılığa uğradığını düşünmemektedir. Ancak, meslektaşlarının kısmen ya da tamamen ayrımcılığa uğradığını düşünen kütüphanecilerin oranı (%46,1) da azımsanmayacak kadar fazladır.

36. Kütüphanecilere göre, kütüphanedeki kütüphaneci meslektaşlarının çoğunluğu yeterince mesleki işbirliği ve dayanışma göstermemektedir.

37. Kütüphanelerinde yönetimin keyfi uygulamaları olmadığını belirten kütüphaneciler çoğunluktadır. Ancak kısmen ya da tamamen keyfi uygulamaların olduğunu savunan kütüphaneciler de bulunmaktadır.

38. Kütüphanecilerin, güler yüzlü ve nazik olması kullanıcı memnuniyetini arttıran en önemli durumdur. Kütüphaneciler, kütüphanelerindeki meslektaşlarının kullanıcılara ve birbirlerine karşı kaba davranmadıklarını belirtmiştir. Ancak kaba ve sinirli davrandığını ya da kısmen bu davranışları sergileyen kütüphanecilerin de olduğu düşünülmektedir.

39. Kütüphanecilere göre, kütüphanedeki toplantı, sergi salonu gibi etkinlik alanlarının kişi ve kurumlara kullandırılmasında ayrımcılık yapılmamaktadır.

40. Kütüphaneciler dermelerini oluştururken önceden belirlenen bir politika kapsamında hareket etmeli ve bu sayede etik ihlalde bulunmamalıdır. Sonuçlara göre üniversite kütüphanelerinden büyük çoğunluğunun bir derme geliştirme politikası bulunmaktadır. Ancak derme geliştirme politikası bulunmayan (%22,7) üniversite kütüphanelerinin de var olduğu görülmüştür.

41. Kütüphanecilere göre Bilgi ve Belge Yönetimi alanı için mesleki etik ilke belirleme ve uygulamanın olumsuz yönleri olmaz. Ancak bazı kütüphanecilerin bu konuda

endişeleri vardır. Örneğin; mesleki etik ilkeleri belirlenirken metin iyi hazırlanmaz ve metinde açık noktalar bırakılırsa kötüye kullanım olabilir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda “Ankara’da bulunan devlet ve vakıf kütüphanelerinde çalışan kütüphaneciler, kütüphanecilerin çalıştıkları kütüphaneler ve meslektaşları mesleki etik konusunda eksikliklerinin olduğu görülmüştür” olarak belirlenen hipotez kanıtlanmıştır.

Araştırmada elde edinilen sonuçlar doğrultusunda kütüphaneler ve kütüphaneciler için etik konusunda aşağıdaki görüşler önerilebilir:

1. Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü dersleri kapsamında “mesleki etik” dersi zorunlu ders statüsünde olmalıdır. Kütüphaneci adayları mesleğe başlamadan önce bu konuda bilinçli ve farkındalıkları oluşmuş bir şekilde mesleğe atılmalıdırlar.
2. Mesleğe yeni başlayan kütüphanecilere mesleki etik konusunda bir bilgilendirme etkinliği yapılmalı, belirli aralıklarla tüm personele hizmet içi eğitim verilmelidir.
3. Kütüphanede çalışan tüm kütüphanecilerin mesleki etik konusundaki seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb. etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır. Bu konuda kütüphaneciler desteklenmeli, özendirilmelidir. Bu etkinliklere katılma konusunda kütüphane yöneticileri adaletli davranmalıdırlar.
4. Kütüphanecilerin hem kamu görevlisi olmaları açısından “Kamu Görevlileri Etik Rehberi”ne hem de kütüphaneci olmaları açısından “TKD Mesleki Etik İlkeleri”den haberdar edilmelidir. Başbakanlık tarafından hazırlanan “Kamu Görevlileri Etik Rehberi” tüm çalışanlara dağıtılmalı, “TKD Mesleki Etik İlkeleri” hem kütüphane çalışanlarının hem de kullanıcıların kolay görebileceği yerlere asılmalıdır.
5. Kütüphaneciler mesleki sivil toplum kuruluşlarına (dernek, vakıf vb.) üye olmalı ve bu kuruluşlara katkı sağlamalıdırlar. Bu sayede meslektaşları ile işbirliği ve dayanışma içinde olacak, mesleklerine sahip çıkarak mesleklerini yüceltebileceklerdir. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları üzerine düşen görevleri yerine getirmeli, meslektaşları arasında hiçbir ayırım yapmadan çalışmalarına dâhil etmelidirler.
6. Kütüphaneler, “her kitabın bir okuyucusu vardır” ve “her okuyucunun bir kitabı vardır” ilkelerini benimseyerek kütüphane kaynaklarına sansür uygulamamalıdır. Bunun için bir derme geliştirme politikası benimsemeli ve bu politikaya göre derme seçme ve ayıklama işlemini yapmalıdır. Kütüphane yöneticileri ve kütüphanecilerin kişisel, siyasi,

ideolojik, dinsel vb. görüşleri derme geliştirme politikasının etik bir şekilde yürütülmesini olumsuz anlamda etkilememelidir.

7. Kütüphanecilerin mesleki konularda düşünce, görüş ve fikirlerini açıkça ifade edebilecekleri ortamlar yaratılmalıdır.

8. Kütüphaneciler etik dışı bir davranış ya da uygulama ile karşılaştıklarında önce ilgili kişiyi uyarmalıdır, eğer kişi bu davranış ya da uygulamaya devam ediyorsa yetkiyi yöneticiye ya da daha üst makamlara ve mesleki derneklere bildirmelidirler.

9. Etik ihlaller kim tarafından yapılırsa yapılsın mutlaka uyarılmalıdır. Ses çıkarmamak, görmezden gelmek, üstünü kapamak gibi durumlarda etik ihlallerin daha da fazlalaşacağı ve kütüphanenin huzursuz, güvensiz, işlem ve hizmetlerini yerine getiremez hale geleceği unutulmamalıdır.

10. Kütüphaneci meslektaşlar ya da diğer tüm çalışanlar arasında dedikodu yapılmamalıdır. Kütüphaneyi olumsuz etkileyecek olan bu eylemden kaçınılmalıdır.

11. Kütüphaneciler mesleki gelişimleri için mesleki toplantılara katılmalı, mesleki yayınları izlemelidir. Ayrıca hem mesleki hem de kişisel gelişimleri için akademik yayınlar da yapmalıdırlar.

12. Kütüphaneciler, kütüphanelerindeki işlem ve hizmetlere ilişkin meslektaşları ile mesleki etik konusunda değerlendirme, söyleşi ya da tartışma yapmalıdırlar. Bu kişisel ve keyfi davranışların önüne geçecek, doğru bilinen yanlış davranışları ortaya çıkaracaktır. Ayrıca kişilerin karşılaştığı etik dışı davranışlar konusunda emsal oluşturacaktır.

13. Kütüphanelerde bilgi kaynaklarının kataloglaması ve sınıflanmasında yanlış konu numarası vermek, teknik işlemleri geciktirmek ya da yapmamak gibi teknik işlemlerde etik ihlallerin yaşanmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.

14. Kullanıcıların özel yaşam gizliliğine (ödünç alınan kaynağın ya da arama yaptığı konunun başkası ile paylaşılmaması vb.) daima dikkat edilmelidir. Hangi kullanıcının hangi kitabı aldığı, hangi konularda tarama yaptığı gibi kullanıcıların özel bilgileri kütüphaneler ve kütüphaneciler tarafından gizli tutulmalıdır. Özellikle yöneticiler bu konuya kütüphanelerinde sürekli dikkat çekmelidirler.

15. Telif haklarına aykırı davranışlardan kaçınılmalıdır. Bu konuda kesin ve bağlayıcı kurallar konmalı ve uygulanmalıdır.

16. Kütüphane yöneticileri personel seçimi, görev dağılımı, yükseltme, ödüllendirme, cezalandırma, değerlendirme, işten çıkarma vb. özlük hakları ile ilgili konularda haksızlık ve adaletsizlik yapmamalıdır. Bu konuda önceden belirlenen etik ilkelere göre hareket edilmelidir.

17. Kütüphaneciler, belli bir kişiye ya da gruba belli özelliklerinde dolayı ayrımcılık yapmamalı, her kullanıcıya ve/veya her çalışana eşit davranmalıdır.

18. Kütüphaneciler çalışma saatlerine özen göstermeli ve çalışma saatleri içinde kendi özel işlerini yapmamalıdır.

19. Yöneticiler, kütüphane çalışanlarının mesleki gelişimlerine (akademik çalışma, mesleki toplantıya katılım vb.) destek olmalı ve çalışanlarını bu konuda her zaman özendirilmelidir.

20. Kütüphane yönetimleri keyfi uygulamalardan kaçınmalıdır.

21. Üniversite kütüphanecilerinin alanlarında uzmanlaşması için lisansüstü eğitimleri için özendirilmeli ve desteklenmelidir.

22. Kütüphaneciler, hem kullanıcılara hem de çalışma arkadaşlarına karşı her zaman nazik ve güler yüzlü olmalıdırlar.

23. Kütüphanelerdeki toplantı, sergi salonu gibi etkinlik alanlarının kişi ve kurumlara kullandırılmasında ayrımcılık yapılmamalıdır.

24. Kütüphanelerin mutlaka bir derme geliştirme politikası olmalıdır.

25. Bilgi ve Belge Yönetimi alanı için oluşturulan TKD Mesleki Etik İlkeleri güncellenmelidir. Bu konuda daha çok toplantı yapılmalı ve ilkeler kütüphaneciler tarafından tartışılmalıdır.

Bu çalışma çerçevesinde mesleki etik bilinç, yaklaşım ve uygulamaların diğer kütüphane türlerinde (halk, milli, okul kütüphaneleri) nasıl olduğuna yönelik bir başka çalışma önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, M. A. (2013). Türkiye’de yeni bin yılda kurulan devlet üniversitelerinin kütüphaneleri hakkında niceliksel bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(4), 601-618.
- Aksoy, S. (2012). *Etik liderlik ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının örgütsel performansa etkisi üzerine bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kocaeli.
- ALA (2008). *Core Values, Ethics, and Core Competencies*. 11 Ekim 2016 tarihinde http://www.ala.org/aboutala/governance/policymanual/updatedpolicymanual/section2/4_0corevalues adresinden erişilmiştir.
- Alaca, E. ve Yılmaz, B. (2015). Halk kütüphaneciliğinde sansür ve düşünce özgürlüğü konusunda kullanıcı algısı üzerine bir araştırma. H. S. Keseroğlu, G. Demir, E. Bitri ve A. Güneş (Yay. Haz.), *1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve Uygulama*, 3-5 Eylül 2014 içinde (ss. 87-102). İstanbul: Hiperlink.
- Alkan, N. (2010). Kütüphanecinin felsefi düşünme eyleminin önemi ve etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 596-643.
- Alpay, S. (1997). Bilgi hizmetlerinde ahlaki ilkeler. B. Yılmaz (Yay. Haz.), *33. Kütüphane haftası Bildirileri* 31 Mart-6 Nisan 1997 içinde (ss. 134-139). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Atayman, V. (Derl.). (2005). *Etik*. İstanbul: Donkişot.
- Atılğan, D. (2012). Üniversite kütüphanelerinde hizmet anlayışı. Yay. Haz. Özgür Külücü, Tolga Çakmak ve Nevzat Özel. *Prof. Dr. Gülbün Baybur’a Armağan kitabı* içinde (s. 9-16). Ankara. Hacettepe Üniversitesi.
- Aydın, İ. (2010). *Yönetmelik, mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: Pegem.
- Bakar, Ş. (2012). *Çalışanların iş yerlerinde karşılaştıkları etik olmayan durumları raporlama eğilimleri ve bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Barber, B. (1952). *Science and the social order*. New York: Free Press.
- Başbakanlık. (2012). *Kamu görevlileri etik rehberi*. Ankara.
- Batuhan, H. (1960). Etik önermelerin çözümü. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 5 (1), 56-73.

- Bayar, Ö. (2006). *Halkla ilişkiler ve etik*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Bezirci, P. ve Sağlık, Ö. (2015). Üniversite kütüphanecilerin mesleki etik algısı: İstanbul'da bulunan devlet ve vakıf üniversiteleri üzerine bir inceleme. H. S. Keseroğlu, g. Demir, E. Bitri ve A. Güneş (Yay. Haz.), 1. *Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve uygulama*, 3-5 Eylül 2014 içinde (ss. 288-313). İstanbul: Hiperlink.
- Canata, F. (2016). Düşünce özgürlüğü ve internet sansürü: İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 4. sınıf öğrencileri üzerine betimsel bir araştırma. *Türk Kütüphaneciliği*, 30 (4), 619-639.
- Cooper, G. (2012). *Revisionism and professional ethics II. IFLA*. 3 Eylül 2015 tarihinde <http://www.ifla.org/publications/revisionism-and-professional-ethics-ii> adresinden erişilmiştir.
- Çakın, İ. (1982). Kütüphanecilikte felsefi yaklaşım. *Türk Kütüphaneciliği*, 31 (4), 155-158.
- Çakırel, Y. (2009). *Mesleki etik kapsamında etik ve etik kodların büro çalışanlarının iş doyumuna etkisi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çıngı, H. (1990). *Örnekleme kuramı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çolaklar, H. (2004). *Profesyonellik ve kütüphanecilik mesleği*. 24 Ocak 2017 tarihinde <http://istanbulkutuphaneci.org/v2/wp-content/uploads/2015/03/mart04.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Dalkıran, Ö. ve Yılmaz, B. (2015). Ankara'daki üniversite kütüphanecilerinin düşünce özgürlüğü konusunda yaklaşımları. H. S. Keseroğlu, g. Demir, E. Bitri ve A. Güneş (Yay. Haz.), 1. *Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve uygulama*, 3-5 Eylül 2014 içinde (ss. 103-135). İstanbul: Hiperlink.
- Dole, W. V., Hurych, J. M. ve Koehler, W. C. (2000). Values for librarians in the information age: an expanded examination. *Library Management*, 21 (6), 285-297.
- Du Mont, R. (1991). Ethics in librarianship a management model. *Library Trends*, 40 (2), 201-215.
- Elgin, T. (2006). *Meslek etiği ve meslek kodu: Jandarma teşkilatı için etik kodu önerisi*. Yüksek lisans tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.

- Esen, E. ve Kaplan, H. A. (2012). İşletmelerde ahlaki olmayan davranışların duyurulması (whistleblowing). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 33-52.
- Feldman, F. (2013). *Etik nedir?*. (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Frankena, W. (2007). *Etik*. (A. Aydın, Çev). Ankara: İmge Kitabevi. (Orjinali 1973'te yayımlanmıştır).
- Gbolys, Z, ve Tomaszczyk, J. (2012). *Bibliothekarische Berufsethiken Weltweit*. Berlin: Simon Verlag für Bibliothekswesen. 9 Haziran 2016 tarihinde <http://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/spotlights/Gebolys-Renzension-Hermann%20Roesch.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Gökçora, İ. H. (2005). Toplumsal yaşamımızda ve Türk bilim- dünyasında “profesyonel ve profesyonellik” kavramlarına değin. *Bilgi Dünyası*, 6 (2), 237-205.
- Gülle, M. T. (1997). *Türkiye’de düşünce özgürlüğü sorunu ve halk kütüphanelerine yansması*. Doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Güneş, A. (2015). Üniversite kütüphanecilerinin gözünden bilgi hizmetlerinde etik ilkeler ve profesyonellik. H. S. Keseroğlu, G. Demir, E. Bitri ve A. Güneş (Yay. Haz.), *1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve uygulama*, 3-5 Eylül 2014 içinde (ss. 233-248). İstanbul: Hiperlink.
- Hauptman, R. (1988). *Ethical Challengesin Librarianship*. Phoenix, AZ: Oryx Press.
- Hauptman, R. (2002). *Ethics and librarianship*. London: McFarland & Company.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri*. Ankara: Bilim Yayıncılık.
- Karataş, A. (1997). Uygulamacı gözüyle meslek etiği ve kütüphanecilik (B. Yılmaz, Yay. Haz.). *33. Kütüphane Haftası bildirileri* (31 Mart-6 Nisan 1997) içinde (ss. 140-143). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Keseroğlu, H. S. (1996). Hoşgörü, düşünce özgürlüğü ve kütüphaneler (Y. Tonta ve A. Çelik, Ed.) *Bilgi Edinme Özgürlüğü* içinde (ss. 14-21). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Keseroğlu, H. S. (2007). Bilgi ve Belge Yönetimi etiği ve Türkiye’de durum. *1. Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu*. Yay. Haz. Ayşe Üstün, Ümit Konya. İstanbul: TKD

- Keseroğlu, H. S., Demir, G., Bitri, E. ve Güneş A. (Yay. Haz.). (2014). Etik: Kuram ve Uygulama, 1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu bildirileri (3-5 Eylül 2014). Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Kızıllan, Z. (1988). Düşünce özgürlüğü ve kütüphanecilik. *Türk Kütüphaneciliği*, 2 (4), 159-165.
- Kızıllan, Z. (1994). *Düşünce özgürlüğü ve Türkiye’de kütüphanecilik eğitimi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Koehler, W. C., Hurych, J. M., Dole, W. V. ve Wall, J. (2000). Ethical values of information and library professionals – an expanded analysis. *Internatioanl Information & Library Review*, 32, 485-507.
- Koehler, W. C. ve Pemberton, J. M. (2000). A search for core values: towards a model code ethics for information professionals. *Journal of Information Ethics*, 9 (1), 26-54.
- Kuçuradi, İ. (2011). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kuçuradi, İ. (1994). *Uludağ konuşmaları: Özgürlük, ahlak, kültür kavramları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kurt, E., Keser, A. ve Gökmen, Y. (2015). Etik sorun ölçeği geliştirme çalışması: Tıp fakültesi öğrencilerine yönelik bir uygulama. *Nobel Medicus Tıp Dergisi*, 11 (1), 55-63.
- Okay, A. (2002). Halkla ilişkilerin etik yönü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 13, 391-410.
- Önal, İ. (2005). Mesleki yeterlilik ve etik. M. E. Küçük (Yay. Haz.), *Nilüfer Tuncer’e Armağan* içinde (ss. 255-260). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Örkmez, V. B. ve Şancı, S. (2003). Kütüphanelerde etik kurallar: Adile Günden anısına armağan. A. Yıldızeli ve H. K. Bahşıoğlu (Ed.), *ÜNAK’03 Bildiriler Bilgiye Erişimde Değişen Yollar ve II. Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu* bildiriler kitabı içinde (s. 293-306). Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği.
- Özgener, Ş. (2009). *İş ahlakının temelleri: Yönetmel bir yaklaşım*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Özlem, D. (2004). *Etik: Ahlak felsefesi*. İstanbul: İnkılap.
- Park, H., Rehg, M. T. ve Lee, D. (2005). The influence on Confucian ethics and collectivism on whistleblowing intentions: a study of South Korean public employees. *Journal of Business Ethics*, 58 (4), 387-403.

- Pieper, A. (2012). *Etiğe giriş*. (V. Atayman ve G. Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Preising, A. V., Rösch, H. ve Stückelberger, C. (Ed.). (2014). *Ethical dilemmas in the information society: codes of ethics for librarians and archivists*. Switzerland: Globethics. 3 Eylül 2015 tarihinde <http://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/misc/ethical-dilemmas-in-the-information-society.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Resnik, D. B. (2004). *Bilim etiği*. (V. Mutlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sağlamtunç, T. (1991). Kütüphanecilik açısından düşünce özgürlüğü ve sansür. *Türk Kütüphaneciliği*, 5 (3), 93-99.
- San (Yontar), A. (1969). Sansür ve kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği*, 18(4), 236-240.
- Sefercioğlu, N. (1977). Kütüphanecilik mesleğinin yüzüncü yılı. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 26 (1), 12-17.
- Shachaf, P. (2005). A global perspective on library association codes of ethics. *Library & Information Science Research*, 27, 513-533.
- Shera, J. H. (1971). On the importance of theory. *The compleat librarian and other essays* içinde (ss. 151-153). Cleveland: Case Western Reserve University Press.
- Smith, B. T. (2010). *Ethics instruction in library and information science: The role of "ethics across the curriculum"*. Doktora tezi, University of Rochester, New York.
- Subaşıoğlu, F. (1997a). Kütüphanecilik mesleğine etiksel bir yaklaşım. *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (2), 467-478.
- Subaşıoğlu, F. (1997b). Meslek etiği. B. Yılmaz (Ed.). 33. *Kütüphane Haftası Bildiriler* içinde (ss. 123-125). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Şentürk, A. (2011). *İş etiği ve çalışma yaşamında etik dışı davranışlar*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şentürk, T. (2006). *Halkla İlişkiler ve etik*. Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Tekin, E. C. ve Yılmaz, B. (2015). Düşünce özgürlüğü tarih: Roma Kilisesi yasaklı kitaplar dizini (indexlibrorum prohibitorum) üzerine bir değerlendirme. H. S. Keseroğlu, G. Demir, E. Bitri ve A. Güneş (Yay. Haz.), 1. *Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim*

- Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve uygulama*, 3-5 Eylül 2014 içinde (ss. 24-49). İstanbul: Hiperlink.
- Tepe, H. (1997). “Ahlak”, “meslek ahlakı” ve etik. *33. Kütüphane Haftası bildirileri* (31 Mart – 6 Nisan) kitabı içinde (s. 126-133).. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Toplu, M. (2007). Kütüphaneciliğin etik sorunu ve Türkiye yaklaşımı. *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (2), 186-217.
- Toplu, M. (2010). Kil tabletlerden elektronik yayıncılığa kütüphanecilik felsefesinin gelişimi ve dönüşümü. *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (4), 644-684.
- Toplu, M. (2012). Bilim etiği: İnternetin bilim etiği üzerine etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4), 654-698.
- Türk Dil Kurumu (2016a). *Güncel Türkçe Sözlük: Etik*. 14 Haziran 2016 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.575fd79edeef40.84641893 adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (2016b). *Güncel Türkçe Sözlük: Sansür*. 25 Eylül 2016 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57e7ccf18abba8.04638589 adresinden erişilmiştir.
- Türk Kütüphaneciler Derneği. (1996). *Türk Kütüphaneciler Derneği mesleki etik ilkeleri*. 28 Eylül 2016 tarihinde <http://www.kutuphaneci.org.tr/mesleki-etik-ilkeleri> adresinden erişilmiştir.
- Türk Kütüphaneciler Derneği. (2008). *Türk Kütüphaneciler Derneği düşünce özgürlüğü bildirgesi*. 28 Eylül 2016 tarihinde http://www.kutuphaneci.org.tr/sites/default/files/tkd_dusunce_ozgurlugu_bildirgesi.pdf adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2014). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı idari teşkilatı etik rehberi*. Ankara.
- UNICEF (2016). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. 22 Aralık 2016 tarihinde https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html adresinden erişilmiştir.
- Usta, A. (2010). Kamu görevlisinin etik amaç ve ahlaki yükümlülüğüne yönelik bir değerlendirme. *İçişleri Bakanlığı Türk İdare Dergisi*, 468, 159-181.

- Yağmur, A. (2013). *Etik liderliğin ve etik iklimin etik dışı davranışlara etkisi: Ampirik bir çalışma*. Yüksek lisans tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Kocaeli.
- Yetişken, H. (2005). Meslek normlarının etik imkan ve sınırları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 73-78.
- Yılmaz, B. (2009). Bilgi ve Belge Yönetiminde (Kütüphanecilikte) etik: Kuramsal bir yaklaşım. *Kamu Etiği Sempozyumu 25-26 Mayıs 2009, TODAİE/Ankara içinde* (s. 395-404). Ankara : TODAİE.
- Yılmaz, B. (2015). Bilgi ve Belge Yönetimi etiği ya da “iyi kütüphaneci” olmak. H. S. Keseroğlu, g. Demir, E. Bitri ve A. Güneş (Yay. Haz.), *1. Uluslararası Kütüphane ve Bilgibilim Felsefesi Sempozyumu, Etik: Kuram ve uygulama*, 3-5 Eylül 2014 içinde (ss. 136-143). İstanbul: Hiperlink.
- Yılmaz, G. (2007a). *Akademisyenlik mesleğine yönelik etik kodların geliştirilmesine ilişkin görgül bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Yılmaz, M. (2004). *Kütüphane ve Enformasyon merkezlerinde telif hakları sorunu*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2007b). *Etik ve Kütüphanecilik*. İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Yılmaz, M. (2012). Ahlak ve meslek ahlakına eleştirel bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4), 762-768.
- Yüksel, C. (2005). *Devlette etikten etik devlete. Kamu yönetiminde etik kavramsal çerçeve ve uluslararası uygulamalar*. Ankara: TÜSİAD.

EKLER

Ek 1: Üniversite Kütüphanecilerinin Kütüphane İşlem ve Hizmetlerinde Etik Üzerine Düşünceleri Anketi

Sayın Kütüphaneciler,

Bilgi ve Belge Yönetimi; bireylerin/toplumun bilgiye erişimini sağlama ve bilgi gereksinimlerini karşılamada insanın değerini koruma adına yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin ilke, kural ve normlara dayanak oluşturan değerler olarak tanımlanmaktadır. Bu anket üniversite kütüphanelerinde gerçekleştirilen işlem ve hizmetlerde etik davranış ve eylemler hakkında kütüphanecilerin düşüncelerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilecek veriler halen yapmakta olduğum yüksek lisans tezinde kullanılacaktır. Çalışmada kişisel ya da kurumsal değerlendirmeler yapılmayacaktır. Katkılarınız için çok teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Tuğba Kızıllöz

Hacettepe Üniversitesi

Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

SORULAR

1. Cinsiyetiniz?

1 ( ) Kadın 2 ( ) Erkek

2. Yaşınız?

1 ( ) 25'den küçük 2 ( ) 26-35 3 ( ) 36-45 4 ( ) 46-55 5 ( ) 56 ve üzeri

3. Eğitim düzeyiniz?

1 ( ) Lisans 2 ( ) Yüksek Lisans 3 ( ) Doktora

4. Hangi üniversiteden mezunsunuz?

..... Üniversitesi

5. Kurum içindeki statünüz?

1 ( ) Kütüphaneci 2 ( ) Birim Sorumlusu/ Yöneticisi
3 ( ) Kütüphane Yöneticisi 4 ( ) Diğer.....

6. Kütüphanede görev yaptığınız birim?
- 1 ( ) Teknik Hizmetler   2 ( ) Kullanıcı Hizmetleri
3 ( ) Yönetim Birimi   4 ( ) Diğer.....
7. Meslekteki çalışma süreniz?
- 1 ( ) 0-5 yıl   2 ( ) 6-10 yıl   3 ( ) 11-20 yıl   4 ( ) 21 yıl ve üzeri
8. Sizce mesleki etik kavramı aşağıdakilerden hangilerini kapsar? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
- 1 ( ) Mesleki ilke ve değerlere göre “doğru” davranma
2 ( ) Kullanıcılara nazik ve kibar davranma
3 ( ) Sansüre karşı çıkma ve düşünce özgürlüğünden yana davranma
4 ( ) Telif haklarına uygun davranma
5 ( ) Mesleki işbirliği ve dayanışma
6 ( ) Kullanıcılar için eşit erişim ilkesi
7 ( ) Kullanıcıların özel yaşam gizliliği
8 ( ) İnsan hakları
9 ( ) Mesleğe zarar vermeme ve mesleği yüceltme
10 ( ) Özlük haklarında haksızlık yapmama
11 ( ) Meslekten haksız kişisel çıkar sağlamama
12 ( ) Kendini mesleki açıdan sürekli geliştirme
13 ( ) Mobing (Bezdiri) uygulamama
14 ( ) Diğer.....
9. Mesleki etik kavramını ilk kez ne zaman duydunuz?
- 1 ( ) Üniversite eğitimim öncesinde   2 ( ) Üniversite eğitimim sırasında
3 ( ) Mesleğe başladıktan sonra   4 ( ) Diğer.....
10. Mezun olduğunuz okulda etik ya da mesleki etikle ilgili bir ders aldınız mı?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

11. Kütüphanecilik / BBY eğitiminizin sizde mesleki etik ile ilgili yeterli düzeyde bir farkındalık ya da bilinç oluşturduğunu düşünüyor musunuz?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

12. Sizce üniversitede Bilgi ve Belge Yönetimi eğitiminde etik dersi hangi statüde olmalıdır?

1 ( ) Zorunlu ders   2 ( ) Seçmeli ders
3 ( ) Olmasına gerek yok   4 ( ) Diğer.....

13. Sizce mesleki etik konusunda bilinçli olmak kütüphane işlem ve hizmetlerinin gerçekleşmesinde ne kadar önemlidir?

1 ( ) Çok önemli   2 ( ) Önemli
3 ( ) Önemli sayılır   4 ( ) Önemli değil

14. Sizce mesleki etik ile ilgili bilgi sahibi olmak neden önemlidir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Kütüphane işlem ve hizmetlerinde doğru davranabilmek için
2 ( ) Kütüphane işlem ve hizmetlerinde yeterli olabilmek için
3 ( ) Kullanıcıları memnun edebilmek için
4 ( ) Mesleğin statüsü ve gelişimi için
5 ( ) Mesleğin saygınlığı için
6 ( ) Mesleki disiplin, sorumluluk ve bağlılık için
7 ( ) Meslekte kişisel davranış ve çıkarım engellenmesi için
8 ( ) Çok önemli değildir
9 ( ) Diğer.....

15. Mesleğe başladıktan sonra mesleki etik ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

16. Mesleki yaşamınızda mesleki etik ile ilgili bir seminer, panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb. etkinliğe katıldınız mı?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

17. Ülkemizde mesleki etik ilkelerle ilgili en önemli rehber belge nedir? Belirtiniz.

.....

18. Şuanda mesleki etik konusunda ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu düşünüyorsunuz?

1 ( ) Tam olarak   2 ( ) Kısmen   3 ( ) Hiç bilgi sahibi değilim

19. Kütüphanenizde mesleki etik ile ilgili hizmet içi eğitim ya da bir bilgilendirme etkinliği yapıldı mı?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

20. Kütüphane işlem ve hizmetlerine ilişkin mesleki etik konusunda bilgiye ihtiyacınız olduğunu düşünüyor musunuz?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

21. Sizce hangi kütüphaneci grubu etik davranma konusunda daha iyi durumdadır?

(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Mesleğe yeni başlayanlar   2 ( ) Deneyimli olanlar
 3 ( ) Erkekler   4 ( ) Kadınlar
 5 ( ) BBY Bölümüne göre değişiyor   6 ( ) Bu konuda eğitim almış olanlar
 7 ( ) Diğer.....

22. Bir mesleki sivil toplum kuruluşuna (dernek, vakıf vb.) üye misiniz?

1 ( ) Evet (Belirtiniz).....   2 ( ) Hayır

23. Aşağıdaki hangi kaynakların kütüphanenize alınmasını uygun bulmazsınız? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1 ( ) Genel ahlaka aykırı   2 ( ) Dine uygun olmayan
 3 ( ) Ateistliği savunan   4 ( ) Şeriatı savunan
 5 ( ) Irkçılığı savunan   6 ( ) Devlet düzenini eleştiren
 7 ( ) Eşcinsellik ile ilgili   8 ( ) Siyasi partinin düşüncelerini savunan
 9 ( ) Marksizm ve Lenin ile ilgili   10 ( ) Darwin ile ilgili
 11 ( ) Toplumsal güvenliği tehdit eden yayınlar (Örn; bomba yapımı, işkence vb.)

24. Kütüphanenizde mesleki konularda düşünce, görüş ve fikirlerinizi açıkça ifade edebiliyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
25. Kütüphanenizde etik dışı davranış ve uygulamalar karşısında ne yapıyorsunuz?
- 1 ( ) Yetkili yöneticiye bildirmek   2 ( ) Meslektaşı uyarmak
- 3 ( ) Görmezden gelmek, ses çıkarmamak   4 ( ) Diğer.....
26. Kütüphanenizde meslektaşlarınız ile ilgili dedikodu yapıldığını düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır
27. Bir etik ihlalini yetkili ve sorumlu kişiye bildirecek olsanız aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz?
- 1 ( ) Kimliğimin hiçbir şekilde bilinmesini istemem
- 2 ( ) Kimliğimin kurumdaki yetkili kişi tarafından bilinmesinde sakınca görmem
- 3 ( ) Kimliğimin daha üst düzeydeki adli makamlarca bilinmesinde sakınca görmem
- 4 ( ) Diğer.....
28. Mesleki gelişiminiz ile ilgili ne yaparsınız?
- 1 ( ) Pek bir şey yapmam   2 ( ) Mesleki yayınları izlerim
- 3 ( ) Mesleki toplantılara katılırım   4 ( ) Akademik çalışmalar yaparım
- 5 ( ) Diğer .....
29. Kurumunuzda çalışan kütüphaneci meslektaşlarınızın mesleki etik konusunda ne kadar bilgi sahibi olduklarını düşünüyorsunuz?
- 1 ( ) Tam olarak   2 ( ) Büyük ölçüde
- 3 ( ) Kısmen   3 ( ) Hiç bilgi sahibi değilim
30. Kütüphanenizdeki kütüphaneciler mesleki etiğin önemine ne kadar inanmaktadır?
- 1 ( ) Tümüyle   2 ( ) Kısmen   3 ( ) Hiç

31. Kütüphanenizdeki işlem ve hizmetlere ilişkin olarak meslektaşlarınızla hiç mesleki etik değerlendirme, söyleşi ya da tartışma yapıyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Nadiren
32. Kütüphanenizde meslektaşlarınızın hizmet ve işlemlerde genel olarak mesleki etik ilkelere ne kadar uygun davranmaktadırlar?
- 1 ( ) Tümüyle   2 ( ) Kısmen   3 ( ) Hiç
33. Sizce kütüphanenizde mesleki etik ihlaller en çok hangi işlem ve hizmetler grubunda görülmektedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
- 1 ( ) Teknik hizmetlerde   2 ( ) Kullanıcı hizmetlerinde
3 ( ) Yönetim hizmetlerinde   4 ( ) Diğer.....
34. Kütüphanenizde aşağıdakilerden hangi gruba ilişkin olarak mesleki etik ihlaller daha çok yaşanmaktadır? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)
- 1 ( ) Kullanıcılar   2 ( ) Personel   3 ( ) Yöneticiler
4 ( ) Meslektaşlar   5 ( ) Diğer.....
35. Kütüphaneniz alınan kaynakların seçiminde siyasi, ideolojik, dinsel, kişisel ve ticari çıkar kaygılarına göre hareket edildiğini düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
36. Kütüphane kaynaklarının satın alındığı firmalar arasında ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
37. Kütüphanenizdeki bilgi kaynaklarının kataloglaması ve sınıflanmasında yanlış konu numarası vermek, teknik işlemleri geciktirmek ya da yapmamak gibi davranışlar olduğunu düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
38. Kütüphanenizde kullanıcıların özel yaşam gizliliğine (ödünç alınan kaynağın ya da arama yaptığı konunun başkası ile paylaşılması vb.) dikkat edildiğini düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

39. Kütüphanenizde telif haklarına aykırı davranıldığını (bir kitabın tamamının fotokopi çekilmesi, korsan yayın sağlama vb.) düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
40. Kütüphanenizde danışma hizmetleri kapsamında kullanıcıların istedikleri bilgi sizce kütüphaneci tarafından siyasi, ideolojik, dinsel vb. yaklaşımlara tabi tutuluyor mu?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
41. Personel seçimi, görev dağılımı, yükseltme, ödüllendirme, cezalandırma, değerlendirme, işten çıkarma vb. özlük hakları ile ilgili konularda haksızlık ve adaletsizlik yapılıyor mu?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
42. Kütüphanenizde kullanıcılara eşit (kullanıcılar arasında ayrımcılık yapılmaması) davranılıyor mu?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
43. Kütüphanenizdeki meslektaşlarınız kaynak ve hizmet alınan ya da verilen kişi, firma, grup ya da yakınlarıyla kişisel çıkar ve ayrıcalık ilişkisine giriyorlar mı?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
44. Kütüphanenizde meslektaşlarınız çalışma saatlerinde özel işlerini yapıyorlar mı?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
45. Kütüphane yöneticileriniz sizin mesleki gelişimlerinizi (akademik çalışma, mesleki toplantıya katılım vb.) destekliyorlar mı?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
46. Kütüphanenizdeki meslektaşlarınızın herhangi bir kişisel özelliğine göre ayrımcılığa uğradığını düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen
47. Kütüphanenizdeki meslektaşlarınızın çalışma saatlerine yeterince uyduğunu düşünüyor musunuz?
- 1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

48. Kütüphanenizdeki meslektaşlarınız yeterince mesleki işbirliği ve dayanışma gösteriyorlar mı?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

49. Kütüphanenizde yönetimin keyfi uygulamaları oluyor mu?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

50. Kütüphanenizdeki meslektaşlarınız kullanıcılara ve birbirlerine karşı kaba ya da sinirli davranıyorlar mı?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

51. Kütüphanenizdeki toplantı, sergi salonları gibi etkinlik alanlarının kişi ve kurumlara kullandırılmasında ayrımcılık yapılıyor mu?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır   3 ( ) Kısmen

52. Kütüphanenizde bir derme geliştirme politikası olduğunu düşünüyor musunuz?

1 ( ) Evet   2 ( ) Hayır

53. Sizce Bilgi ve Belge Yönetimi alanı için mesleki etik ilke belirleme ve uygulamanın olumsuz yönleri olabilir mi?

1 ( ) Hayır   2 ( ) Evet (Açıklayınız).....

.....
 .....
 .....

54. Kütüphanenizde gerçekleştirilen işlem ve hizmet uygulamalarında mesleki etik ile ilgili belirtmek istediğiniz başka bir şey var mıdır?

.....
 .....
 .....

Ek 2: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Raporu

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

24 Nisan 2017

Sayı : 35853172/ 433 - 1532

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

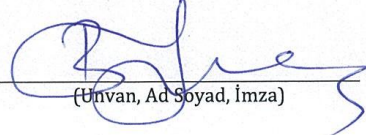
İlgi: 29.03.2017 tarih ve 2123 sayılı yazınız.

Enstitünüz Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Tuğba KIZILÖZ**'ün **Prof. Dr. Bülent YILMAZ** danışmanlığında yürüttüğü "**Ankaradaki Üniversite Kütüphanecilerinin Mesleki Etik Konusundaki Bilinçleri Üzerine Bir Değerlendirme**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **11 Nisan 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek 3. Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

 <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; text-align: center;"> <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p> </div>	
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>	
Tarih: 25/04/2017	
<p>Tez Başlığı / Konusu: Ankara'daki Üniversite Kütüphanelerinin Mesleki Etik Konusundaki Bilinçleri Üzerine Bir Değerlendirme / Üniversite Kütüphanelerinde Etik</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 104 sayfalık kısmına ilişkin, 24/04/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>	
<p>Adı Soyadı: Tuğba KIIZILÖZ</p> <p>Öğrenci No: N12224002</p> <p>Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi</p> <p>Programı: Tezli Yüksek Lisans</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>	<p>Tarih ve İmza 25.04.2017 </p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> (Unvan, Ad Soyad, İmza)</p>	

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF INFORMATION MANAGEMENT**

Date: 25/04/2017

Thesis Title / Topic: An Assessment on Professional Ethics Consciousness of The University Librarians in Ankara / Ethics in university libraries

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 24/04/2017 for the total of 104 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 6 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Tuğba KIZILÖZ

Student No: N12224002

Department: Information Management

Program: MA

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

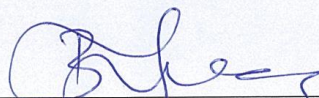
Date and Signature

25.04.2017

Tuğba Kizilöz

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

(Title, Name Surname, Signature)